

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

A TARTALOMBÓL:

**Irodalomtudomány
és teológia**

**Írások
hazai keresztény felekezetek
képviselőitől**

Hányan vagyunk?

**Egyházunk
Amszterdam-1948 előtt**

68

1993/3

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázatok magatokra és az egész nyájra...

Mindenét odaadta... – <i>Dr. Selmeczi János</i> –	81
Igehirdetés dr. Nagy István ravatalánál – <i>Zászkaliczky Péter</i> –	82

Tanuljuk a Krisztust!

<i>Dr. Bolyki János</i> ref. teol. tanár: Irodalomtudomány és teológia – Hozzászólás ifj. dr. Fabiny Tibor hermeneutikai sorozatához	83
---	----

Evangélikusok a nagyvilágban

„Újra” magyarul? – <i>Dr. Terray László</i> –	84
Tíz tétel a vallások között folyó dialógusok részére	85
Könyvismertetés – <i>Dr. Boleratzky Lóránd</i>	85

Kitekintés az ökumené világába

Egyházi Világhíradó – <i>D. dr. Nagy Gyula</i> –	86
Mikor van az orthodox Karácsony? – <i>Dr. Berki Feriz</i> –	88
<i>Dr. Szennay András</i> ny. főpápa: A hétköznapi egységmunkálói	89
Szent tavasz várunk – Az 1993. január 21-i római katolikus félóra beszélgetésének anyaga	90
De tenebris lux – <i>H.K.</i> –	92
Valamit a baptistákról – <i>Szebeni Olivér</i> –	92

Lelkész – szemmel

Hányan vagyunk? – <i>Dr. Karner Ágoston</i> –	95
PÁLYÁM KEZDETÉN A „sírkamrá” kutatva – <i>Ifj. Cserháti Sándor</i> –	97
Evangélikus templomművészet – <i>Gáncs Aladár</i> –	99

Tanít az egyháztörténet

Egyházunk az Amszterdam-1948 felé vezető úton – <i>Benczúr László</i> –	101
Interjú dr. Gyököcssy Endrével, a „második pünkösdi emberével” – <i>H.K.</i> –	104

Közlöm, hogy a MEE új Sajtótanácsa január 27-én tartott ülésén, megvitatás után, jóváhagyta az általam 1992. november 24-én benyújtott Lelkipásztor Szerkesztő Bizottsága tagjainak névsorát. Különböző hasznos szempontok figyelembevételével ez a névsor így fest:
Meghívót kapnak a püspökök, a mindenkori dékán, a Teol. Otthon igazgatója, a senior, a sajtólelkész, a testvérpapok szerkesztői.

A teológia szomszédságában

<i>Dr. Andorka Rudolf</i> : Mit tanfunkt ma a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen?	106
--	-----

Pedagógiai tolerancia Pál apostol intelmeinek tükrében – Előadás a Keresztény Pedagógiai Nyári Egyetemen – <i>Dr. Cserháti Sándor</i> –	108
---	-----

Fórum

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa Nyilatkozata a magzati élet védelméről	110
Evangélikus Énekeskönyv 2002-re (?) – III. – <i>Ferenczi Ilona</i> –	110

Az igehirdető műhelye

Húsvét utáni 1. vasárnap – <i>Ifj. Detre János</i> –	112
Húsvét utáni 2. vasárnap – <i>Tóth Szöllös Mihály</i> –	113
Húsvét utáni 3. vasárnap – <i>Szabó László</i> –	113
Húsvét utáni 4. vasárnap – <i>Rezsényi Miklós</i> –	114
Húsvét utáni 5. vasárnap – <i>H.K.</i> –	115
Mennybemenetel ünnepe – <i>Kertész Géza</i> –	115
Húsvét utáni 6. vasárnap – <i>Zay László</i> –	116

Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

Egy esperesei jelentésből – <i>Káposzta Lajos</i> –	117
Egy év a missziói parancs fényében – Lelkészi jelentés – <i>Gáncs Péter</i> –	119
<i>Pintér Győző</i> , a Pesti Egyházmegye felügyelője: Krisztus ügyét segítő keretek – Előadás egy gyülekezeti szeretetvendégségen	120

Válogatás az Evangélikus Teológia Könyvtárának 1991. évi magyar nyelvű gyarapodásából – *Dr. Mátyóczy János* – ..... Borító III.

Katechétáknak – az „EVIVE”-ről – *Havasi Kálmán* – ..... Borító IV.

SZB tagok: *Brebovszky Éva* (jegyző), *Franko Mátyás*, *Győri Gábor*, *Csepregi András*, *Ribár János*, *Zügn Tamás*, *Varsányi Ferenc*, *Bácskai Károly*, 2 teológus hallgató: *Endreffy Géza*, *Fülöp Attila*, *Gémes István*, NSZK-ban élő lelkész és egy kolozsvári püspök által kijelölt magyar lelkész. Nyugdíjasok: *Benczur László*, *Madocsai Miklós* és *dr. Nagy Gyula* ny. püspök, *Boleratzky Lóránd* és ifj. *dr. Fabiny Tibor* – nem egyházi alkalmazottak.

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

Megjelenik: havonta

Felélős szerkesztő: dr. Hafenscher Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4.

Tel.: 137-8966

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1447 Budapest, Pf.: 500.

Felélős kiadó: Tóth-Szöllös Mihály

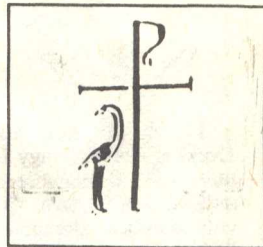
Készült a **do-mystic**® Studio gondozásával. 93-3.

Előfizetési díj: havi 120,- Ft, fél évre: 720,- Ft, egy évre: 1440,- Ft.

Nyugati terjesztésben: számonként 7 DM.

ISSN 0133-2821

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Mindenét odaadta...

Lk 21, 1-4

(Reggeli áhitat a Teológiai Akadémián)

A pedagógia egyik sarkalatos tétele, hogy a pedagógus példákat állítson tanítványai elé. A mai fiatalok nem szívesen fogadnak el példaképeket, hacsak a filmsztárokra, vagy énekesekre nem gondolunk, akik véleményem szerint sohasem igazi példaképek.

A példaképek állítása napjainkban a keresztyén nevelésben is hiánycikk, csak a szerzeteseknél találjuk meg igazán. A szerzetesrendbe lépő noviciusok a felvett szerzetesi névvel ugyanis mindig példaképet választanak.

A Teológus Otthonban végzett szolgálatom kezdetén volt egy finn ösztöndíjasunk, aki nagyon szeretett bennünket. Amikor itteni ösztöndíjas éve letelte után Oxfordban töltött két újabb ösztöndíjas esztendő, a szüneteket legtöbbször nálunk, Budapesten töltötte. Finnországba hazatérve, nem találta meg helyét a finn egyházban – hogy miért, az is megérne egy végiggondolást – és ortodox szerzetes lett. Amikor később egy nemzetközi konferencián találkoztam vele, órákig tudott arról beszélni, hogy miért választotta szerzetesi névként az Ambrosius nevet. Rengeg részletet tudott a híres milánói püspök életéből és tanításából és nagy lelkesedéssel eszterelte, hogyan fogja mindezt egyházi szolgálata során megvalósítani. Ambrosius igazi példaképe lett.

Mai igénkben Jézus is példaképet állít tanítványai elé, így élénk is. A személyt, akit követésre méltónak élénk állít, azonban nem a próféták közül, vagy a korabeli tudós rabbik közül választja. Egy szegény özvegyasszonyt állít példaképül, aki bár csak két fillért dobott a perselybe, mégis mindenkinél többet adott, mert mindenét odaadta, amije volt.

De miképpen példaképünk nekünk, „szegény teológusoknak” ez az asszony? Lehetne itt azt végiggondolnunk – és talán erre is nagy szükség lenne –, hogyan bánunk azzal a kevés pénzzünkkel, amink van. Jut-e belőle, és ha jut, mennyi „Isten dicsőségére”? Elsősorban nem is a templomi perselyre gondolok, hanem szükségét szenvedő ismerőseink, talán éppen teológustársunk támogatására. Most éppen a vizsgaidőszak közeledtén mégis inkább azt a kérdést szeretném feltenni, mennyit szánunk életünkünk, időnkünk „Isten dicsőségére”. Sok mulasztásunk – nem csak az előadásokról, hanem sokszor az áhitatokról is – talán arról beszél, hogy nem igazán példaképünk ez a szegény özvegyasszony. Egy újabban szinte divattá lett jelenségre is szeretnék ebben az összefüggésben utalni. Közületek többen – és éppen azok közül, akik tehetségben valamivel többet kaptak Istentől – idejük és energiájuk nagy részét arra fordítják, hogy másik főiskolán is tanulnak: nyelvet, pszichológiát, jogot vagy más egyebet. Azért teszik mindezt – mert valójában ez is elképzelhető – hogy Isten üzenetének szakavatottabb hirdetői legyenek? Nem tudom. Az viszont tény – erről mi tanárok sokat beszélgetünk egymás között – hogy a másik főiskolán eltöltött idő, sokszor nagyon hiányzik a teológiai felkészülésben.

De hát mi indította az igénkbeli özvegyet arra, hogy mindenét bedobja a perselybe? A tudósítás nem szól róla, de én nagyon valószínűnek tartom, hogy azért, mert szegénysége ellenére nagyon sokat kaphatott Istentől. Gon-

doljunk csak Annára, vagy az öreg Simeonra! Hogy az élénk állított példát mi is követni tudjuk, nekünk is arra kell gondolnunk, azt kell nagyon komolyan vennünk, mit kaptunk mi Istentől! Mindenek előtt azt, hogy szolgálatára elhívott bennünket és biztosítja, hogy nagyobb anyagi gond nélkül készülhetünk erre a szolgálatra. Amikor unjuk az áhitatokat, tehernek tartjuk az óralátogatást, neheznek érezzük a héber, görög, vagy a dogmatika tanulását, jó lenne arra gondolni, mennyire irigyelnek bennünket más fiatalok, gyülekezeti tagok azért, hogy mi minden időnk a Szentírás tanulmányozására, Isten dolgaival való foglalkozásra fordíthatjuk. De ha ez nem elég, akkor gondoljunk arra, hogy a szolgálatra való elhívás mellett sokkal nagyobbat is kaptunk Urunktól. Számára a legdrágábbat, egyszülött Fiát áldozta oda azért, hogy üdvösségünk legyen, hogy megszabaduljunk bűneink terheitől, s ez által életünk kiegyensúlyozott, örvendező, igazán életnek nevezhető élet legyen. S ha mindezt komolyan vesszük és hittlel elfogadjuk tőle, akkor talán csak úgy „magától” bekövetkezik a mi életünkben is, hogy a szegény özvegyasszony példája nyomán minden időnk és erőnk oda tudjuk szánni, hogy minél jobban felkészüljünk ennek az örömhírnek a továbbadását végző szolgálatra.

Dr. Selmezi János

c. teol. tanár

(A szerző most 70 éves – Isten áldását kérjük életére)

Az imádkozás Isten szent nevének dicsőítése és segítségül hívása minden szükségünkben. Isten nyomtatékosan parancsolja nekünk az imádkozást. Ezért hát senki le ne becülje valamiképpen imádságai értékét, hanem tartsa nagyra és sokra azokat. Bármit kértünk Istentől, vegyük úgy, hogy Ő parancsolja, és Neki engedelmeskedünk. Gondolkodjunk ilyenformán: Én miattam nem érne ugyan semmit sem az imádságom, hanem fogamat azért, mert Isten parancsolta.

Ezért nem szűnünk meg kérve-kérni és figyelmeztetni mindenkit, hogy szíveleje meg ezeket s ne vesse meg imádkozásunkat. Megtévesztetjük és megijesztetjük magunkat az efféle gondolatokkal: „Én nem vagyok elég szent, sem méltó! Ha olyan jámbor és szentéletű volnék, mint Szent Péter és Szent Pál, szívesen imádkoznám!” Félre, félre az ilyen gondolatokkal! Mert ugyanaz a parancs, amely Szent Pálnak szólt, szól nekem is. Ekként szólj: „Az az imádság, amelyet én mondok, épp oly becses, szent és Istennek tetsző, mint Szent Pálé, vagy a legszentebbeké.” Isten az imádságot nem a személy szerint, hanem igéje, az engedelmesség szerint mérleget. Mert ugyanarra a parancsolatra, amelyre alapították imádságaikat az összes szentek, alapítom én is a magamét, és ehhez járul még, hogy én is ugyanazokért imádkozom, amiért ők is könyörögnek vagy könyörögtek mindnyájan. Az első és legszükségesebb tétel tehát az legyen, hogy imádságunknak az Isten iránti engedelmisségen kell alapulnia, tekintet nélkül a mi személyünkre, legyünk bár bűnösök vagy szentek, méltóak vagy méltatlanok. Isten nem engedi kárba veszni imádságainkat. Mert ha nem akarna meghallgatni, nem szólítana fel az imádkozásra, s nem tette volna azt oly szigorú parancsra.

Másfelől az késztesen és ösztönözzön még jobban bennünket az imádkozásra, hogy Isten ezt az ígéretet tette hozzá biztatásul: bizonylan meglesz, amiért könyörgünk. Így mondja az 50. zsoltárban is: „Hívj segítségül engem a nyomorúság idején, és megszabadítalak téged.”

(Luther Márton Nagykátéjából)

Igehirdetés dr. Nagy István ravatalánál

Alapige: Zsoltár 34, 2-9

Hetek óta nem tudok szabadulni ettől az igétől... Évekkel ezelőtt Nagy István prédikált róla. Vasárnap délután volt, Bakonycsenyére jött, a délutáni istentisztelet szolgálatára kértem. Ő a Bibliámot kérte el, ez a zsoltár volt választott alapigéje. Szolgálatának nyoma maradt Bibliámban is, egy fél mondatot beírt. A hatodik vershez: „Öröme derülnek, kik rátekinenek” – hozzáírta: „életük nem megy tönkre”.

Üzenet volt ez egyszer ajkán. Nem emlékezem már igehirdetésének részleteire, de arra igen, hogy amikor arról szólt: öröme derülnek, akik Istenre tekintenek, – közben elmosolyodott.

Ezért nem tudtam szabadulni ettől az igétől. Pedig akartam. Többször félretettem, kerestem és találtam mást. Mert hogyan is lehet egy temetési szolgálatot így kezdeni: „Áldom az Urat mindenkor, állandóan öt dicséri szám”?! Hiszen annyira más egy csendes nyári falusi vasárnap békés szolgálata, mint egy temetés megrázó alkalma!

Még az is természetes volt, amikor betegágyánál olvastam fel. Túl volt már a második operáción. Szólni nem tudott, a lélegeztető gép megfosztotta hangjától is. Testét az intenzív osztály ágyának csövei hálózta be, a kimerültségtől sokszor lecsukta szemét. Ezzel a zsoltárral léptem hozzá: Pista, ez most is igaz! Nem csak akkor, amikor te prédikáltál róla, másoknak fogalmazva meg üzenetét. Ez most is igaz, amikor neked üzenet: „Áldom az Urat mindenkor! Öröme derülnek, akik rátekinenek...” Ugye, most is hiszed: „Éreztetek, és lássátok, hogy jó az Úr! Boldog az az ember, aki hozzá menekül.”

Szólni nem tudott, szeme csukva volt, testét megmegrázta a sírás. Az egyetértés jelzésként többször megszorította a kezem és amikor szünetet tartottam, intett: ne várjak, folytassam tovább. S én felolvastam, többször is, úgy, ahogyan kiegészítette: „Öröme derülnek, kik rátekinenek, életük nem megy tönkre”.

Akkor még abban a reményben is olvastam, hogy testi életében is valóra válik: élete nem megy tönkre. Szabad volt ezt így érteni. Dávid is testi megmeneküléséért áldja Istenet. Miért ne lett volna természetes ezért imádkozni, abban a hitben, hogy „Az Úr angyala őrt áll az istenfélők mellett, és megmenti őket”.

Most ezt minden cáfolni látszik: élete néhány hét alatt tönkrement.

Nem tudok én most erről szólni. Én is csak addig jutottam, ahová Arany János, aki meghalt leányának akart versben emléket állítani. A címet felírta: Juliska emlékezete. A negyedik sorig jutott el. A lapra, a verstöredék mellé felírta: „Nagyon fáj. Nem megy.” Pedig a szavak művésze volt. Nyelve a legszebben zengő magyar nyelv. A szép fogalmazás szabályaira ő a példa. Soha nem volt gond a számára, hogy kifejezzen valamit. De amikor leánya meghalt, cserbenhagyták a szavak. Nem tudta elmondani, hogy ki volt, és mit jelentett. Nem tudta versbe szedni a veszteség nagyságát, a fájdalom égő kínját, a hiányt, hogy nincs többé. Emléket szeretett volna állítani, de csak oda jutott: nagyon fáj, nem megy.

Bocsássátok meg nekem sem megy... Hogy valamint a fájdalomokról szóljak, mindnyájunk fájdalomról, néhány mondatban legalább. Hogy megfogalmazzam azt, ami a család vesztesége. És a gyülekezéte, az óbudaiaké, a tataiaké, a Fejér-Komáromi Egyházmegyéé, amelynek másfél évtizedig esperese volt. A Teológiáé, ahol tanár, – ha külön szólnak is erről nálam hivatottabban. És megfogalmazni a veszteséget, ami a lelkesztársaké, a barátoké. Megpróbáltam... De cserbenhagytak a szavak. Én a negyedik mondatig sem jutottam el. Nagyon fáj, nem ment.

És itt jött segítségemre a Zsoltár: „Hirdessétek velem az Úr nagyságát, magasztaljuk együtt az ő nevét!”

Miért lehet itt is, amikor nem teljesültek a földi remé-

nyek? Miért lehet ravatala mellett is, most is? Miért lehet ez természetes?

Magasztaljuk az Úr nevét mindazért, amit benne elvégeztünk! Karácsonyeste, – utolsó előtti prédikációja volt – az igehirdetésben kicsi unokáját említette, akiből kitört a karácsonyváras izgalma és öröme: „Olyan boldog vagyok!” Üzenetvé vált ez számára. Kért benneteket, család és a nagyobb család, óbuda gyülekezet: Legyetek boldogok! Testvéreim, legyetek boldogok!

Ugyanazokat kérem, akik hallottátok. És mindazokat, akik eljöttetek a temetésére. Ugyanarra kérem: Legyetek boldogok! Így mondja a zsoltár is: Boldog az az ember, aki az Úrhoz menekül. Ezért sem tudtam ezt a zsoltárt félretenni. Hiszen Nagy István is erre kért, erről prédikált egyik utolsó üzeneteként.

Ez akkor is igaz, amikor ő már nem tudja mondani. Itt is igaz, amikor Tóth Árpád versének kérdése szorong bennünk: „Van még boldogság? Istenem, lehet?” Igaza van a kételkedésnek, amikor a boldogságnak kizárólag földi forrása van. Ez valóban törekeny, elmúló. Elveheti betegség, megfoszt tőle a halál.

De ha az Úr a boldogság forrása?! Isten, akihez Dávid is menekült? És Fia, a Názáreti Jézus, akinek születésnapján még Nagy István prédikált? Őt ki veszi el? Betegség? Halál?! Tőle sem vették el intenzív osztály csövei, és fájdalomok pokoltüzei sem. A zsoltár hallgatásakor erőtlen kezét tenyérrel felfelé kifordította, majd fölfelé mutatott. Ugye érted, értjük: Isten tenyerén tudta magát. Ura hordozta őt. „Boldog az az ember, aki hozzá menekül” – életben, betegség nyomorában és halálban.

Magasztaljuk az Úr nevét mindazért, amit benne cselekedett.

Magasztaljuk együtt az ő nevét mindazért is, amit általa cselekedett. Urával volt tele a szíve. Valóban nem akart másról tudni, mint Jézus Krisztusról, – a gyászértésítés igéje ez. Jézusról, a megfeszítettéről tudott és szólt, akinek keresztnél ő is bűnbocsánatot kapott. És a Feltámadottól, az élő Jézus Krisztusról, akitől élő reménységet kapott.

Róla szólt teológusként. Akik együtt voltunk vele, emlékezzünk áhitataira. Mindig üzenet volt, nem tőle idegen, összeolvasott mondatok. Hanem személyes vallomás, bizonygató a történelemben járt Jézusról, aki ma is itt jár, és magához hív. Róla prédikált, sokszor derűsen mosolyogva is, mint ahogy egy jóbarátot mutat be valaki.

Őt élte bele családokba. Ezért ismertem boldognak családokat, ahogyan férjként, apaként, testvérként, nagyszülőként élt veletek és élt értetek. Hiszen csak boldog lehet az, akinek normává lesz mindaz legközelebbi kapcsolataiban is, amit Jézus élt bele a világba.

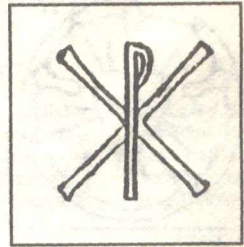
Őt szolgálta lelkészként, bármilyen beosztásban is az egyházban. Jézuson keresztül lehetünk igazán közel egymáshoz lelkésztársaként, barátoként is. Nem kellett ehhez mindenhonnan hasonlóan gondolkodni. Lehetett tiszteletben tartani egymásban azt, amiben mások voltunk. De az alap egy volt: Jézus. Ezért volt vezetőként is testvér és barát. Az általa vezetett egyházmegyében ezért nem kellett félni senkinek. Még megköszönhettem, hogy hosszú éveken keresztül ő volt egyedül, aki védett, jó szót mondott, segített. Ezt nem a búcsúzás szándékával mondtam. Az élni akarását erősíteni volt szándékom, hogy túl az őt megtartani akaró családon is van, aki szereti, mellette áll. Csak legyintett többször is: rég volt... De én tudom, hogy Valaki ezt is felírta pontosan. Hogy vele kapcsolatban én is, mások is átélhettük az ige szavát: „Mindig szeret a barát, de testvérré a nyomorúságban válik”.

És mi magasztalhatjuk koporsójánál is az Úr nevét mindazért is, amit rajta keresztül cselekedett. Amen.

Tata, 1993. február 6.

Zászkaliczky Péter

TANULJUK A KRISZTUST!

Dr. BOLYKI JÁNOS ref. teol. tanár

Irodalomtudomány és teológia

– Hozzászólás ifj. dr. Fabiny Tibor hermeneutikai sorozatához –

Az előmegértés állapotában

Az „előmegértés” (Vorverständnis) hermeneutikai fogalma azt jelenti, hogy amikor egy szöveghez közeledünk, már bizonyos ismereteink s nézeteink vannak a szerzőről és művéről. Ha ez az „előmegértés” nem „előítélet”, akkor pozitív szerepe lehet valamilyen irodalmi mű megértésében. Megvallom, amikor a Lelkipásztor nagyrabecsült felelős szerkesztője a múlt év utolsó napjaiban megkért, hogy szóljak hozzá ifj. Fabiny Tibornak a folyóiratban megjelent hatrészes hermeneutikai sorozatához, azért merem elvállalni a megisztelő felkérést, mert már bizonyos „előmegértésem” volt a szerzőről és írásáról. Ismertem ui. a szerkesztésében Szegeden megjelent hermeneutikai szöveggyűjteményt¹, melynek alapján kértem, hogy a Budapesti Református Teológiai Akadémián tartson négy előadást a hallgatónak érő a tárgykorrról. Így kerültem a szerző személyes hatása alá, ismertem meg benne a nagy tudású, mély hitű keresztény embert, aki foglalkozásáról nézve ugyan nem teológus, de akitől a teológusok, a biblikusok pedig kiváltképpen, sokat tanulhatnak. Közben kézbe vehettem az 1991-ben, Pannonhalmán, az ő szervezésében rendezett nemzetközi konferencia anyagát,² valamint a tipológiáról írt, Angliában kiadott könyvét.³ Természetesen az új Protestáns Szemlében megjelent írásait is örömmel olvastam.⁴ Mégsem mondhatom, hogy a Lelkipásztorban közölt sorozat ne nyújtott volna az eddigiekhez képest komoly többletet. Sőt! Addigi „előmegértésem” találkozással, egzisztenciális megértéssé növekedett.

Nem iskolás, hanem iskolát teremtő

Hálásak lehetünk ifj. Fabiny Tibornak, hogy a szűkrészabott kereteket nem terhelte meg valamilyen hermeneutikatörténet iskolás „kivonatával”, hanem néhány áttekinthető paradigmába sűrítette az előző korok elméleteit, majd három paradigma-váltásba foglalta össze a fejlődést. E három váltás: 1. a tipológiától a dogmatikáig; 2. a dogmatikától a történetkritikáig; 3. a történetkritikától az irodalomtudományig.

Aki olvasta a sorozatot, annak nem kell ezeket részletezni, aki nem olvasta, azt arra kérem, hogy pótolja, amit elmulasztott.⁵ Látni fogja, hogy a szerző annyiban alkalmas arra, hogy iskolás leckék helyett nagykorú olvasók számára „iskolát” teremtsen, amennyiben nekünk, teológusoknak felkínálja: 1. az irodalomtudományok hermeneutikai eredményeit, melyek a Szentírás megértésében is hasznosíthatók; 2. a külföldi, főként angolszász teológiai hermeneutikai irodalom számunkra jórészt hozzáférhetetlen termése legjavának ismertetését; 3. főként pedig – s ez a legfontosabb – olyan hermeneutikai elveket, melyek egyszerűen túllépi a „hívó” és „tudományos” bibliamegértés elavult, de az egyház népét mégis fájdalmasan megosztó frontonálát.

Túl a fundamentalizmuson és liberális történetkritikán

Nem volna haszon nélküli az említett két kategória tárgyilagos vizsgálata – főként képviselőik meghallgatása és nem kívülről jövő címkezés alapján. Valószínűleg kiderülne, hogy címkeink rendkívül felületeseek, s azok, akiket a „fundamentalista” jelzővel akarnánk egységesen (le)minősíteni, azok a valóságban sokkal árnyaltabb, egymástól is eltérő nézeteket vallanak, pl. akadnak közöttük merev és dinamikus fundamentalisták, evangélikások, sőt neoorthodoxok is. S az „ellentáborban” is lehetnek konfessionális kötöttségű, hívó és felelősséget viselő emberek, akik a szabad kutatás eredményeit nem a rombolásra, hanem az egyház építésére, a Szentírás reális, tehát jobb megértésére kívánják fordítani. Ifj. Fabiny Tibor irodalomtudományi hermeneutikai megközelítése azonban túlvizs mindezekben. A bibliai könyvek szerzői személyének és a szerzők intenciójának kutatását meghagyja a történetészeknek, ő pedig megmutatja nekünk, hogy milyen érdekes maga a szöveg és az a hatás, melyet az az egykori olvasókra gyakorolt s amelynek mi is bátran kitehetjük magunkat. Óriási lehetőségek állnak a teológia előtt, ha az irodalomtudományok módszerei és eredményei figyelembevételével közeledik a Szentírás világához! Ezt azok az illusztrációk mutatják, melyek az egyes irodalomtörténeti irányok bemutatását követően azok bibliamagyarázati alkalmazását adják. A 8. Zsolnárt, a jézusi búcsúbeszédet (Jn 13–17) vagy Pál athéni beszédét (ApCsel 17) másképpen fogjuk megközelíteni, ha a szerző által bemutatott példákat megismerjük.

„Érett” meggyőződéssel és „fiatalos” tanulni vágyással

Érdeemes olvasni ifj. Fabiny Tibor írását, mely esetben az időzjelbe tett előbbi jelzőknek semmi életkori vonatkozása sincs, csak minőségi értelmük van. Lehet ugyanis valaki vénen is „éretlen”, mindig új után kapkodó, de lehet húszas éveiben járva is olyan önmagával elégedett vagy fáradt, hogy elzárkózik az ismeretlen gondolatok elől. A szóbanforgó sorozat hasznosításához viszont szükséges – a nem életkori értelemben vett – *érettség és fiatalosság*. Vagyis jó, ha van saját hermeneutikai meggyőződésünk, nehogy ha kezünkbe vesszük a hat cikket, akkor az újabb és még újabb irányzatok iránti kritikátlan lelkesedésünk minden Lelkipásztor-szám elolvasása után újabb meg még újabb irányzatok hívévé tegyen. (A fentiekből világosan kitűnik, hogy ez ifj. Fabiny Tibornak semmiképpen sincs szándékában.) E sorok fróka megvallja, hogy a sorozatot a reformatori-inkarnációs hermeneutika meggyőződéses híveként olvasta, vagyis abból az álláspontból kiindulva, hogy a Szentírás támasztotta elsődleges istenfény és a szöveg történeti-nyelvi módszerekkel végzett tudományos elemzése nincsenek egymással ellentétben, sőt, erősíthetik egymást. Ezenkívül a Szentírás megértése azért lehetséges, mert az isteni szó emberi szóvá lett, az isteni Logosz testtelételeének analógiájára az „elegytlenül, elválasztatlanul, osztatlanul, elkülönítetlenül” formula⁶ komplementaritásában.⁷ Ám bármelyik hermeneutikai meggyőződés érelődjék is ki az emberben, azonnal merevséggé és bezárkózássá válik, ha nem maradunk fiatalosan nyitottak az újabb gondolatok előtt. Ifj. Fabiny Tibor, az irodalomtudományi paradigmán belül, őt irányzatot mutat be egy-egy közleményben (kánon-, retorika-, olvasóközpontú-, narratív- és dekonstrukció-kritika), mindegyikben van új szempont, látóör-bővülés, megfontolásra érdemes gondolat. Talán a dekonstrukciós eljárással kapcsolatban marad az az érzésünk, hogy itt a dekonstrukcióban túlságosan sok a destrukció, azaz a lebontásban a lerombolás. De még itt is akadhat „valami jó”.

Értelmiségi egyháztagjaink komolyan vétele

Helytelen nyelvhazsnálat az, hogy az egyházban a nem-lelkészeket „laikusoknak” nevezzük. A szónak ugyan a bibliai szemlélet szerint nagy tisztessége kellene legyen, hiszen azt jelöli, aki a laoshoz, Isten népéhez tartozik. Nagy baj lenne, ha a papok nem tartoznának oda! De mivel sajnos elterjedt a klérikus-laikus ellentétpár, ezért a „laikus” szót a „hozzá nem értő, a nem szakember” értelmében használjuk mind az egyházi, mind a köznyelvben. S most itt a helye feltenni a kérdést: Laikus-e ifj. Fabiny Tibor a teológiában? A világot sem! Nemcsak azért nem, mert „levelező teológiát” végzett, hanem azért, mert a hermeneutika világában sokkal inkább szakember, mint az átlagos teológus. Nem kellene tehát nekünk, teológusoknak jobban becslőnünk – nem, ez túlságosan kevés –, jobban bevonnunk az egyház tanulmányi munkájába a hozzá hasonló „laikus” filológus, filozófus, történész, jogász és más szakembereinket?

Kellene egy Hermeneutikai Intézet

Olyan, mint Zürichben a G. Ebeling alapította, vagy Tübingenben, amit O. Bayer vezet. Vita tárgya lehet, hogy irodalmi és bibliai jellegű vagy csak bibliai jellegű legyen. Feltétlenül *ökumenikusnak* kellene lennie, a szó minél teljesebb értelmében. Állami egyetemek irodalmi-, vallástörténeti-, filozófiai tanszékei és egyházi teológiai fakultások, főiskolák lehetnének a fenntartói közösen. Sokan profitálhatnának egy ilyen Intézet előadásából, felállítandó könyvtárból, kiadványából, konferenciáiból. A teológiai eszmecserék és az egymástól tanulás egyik fóruma lehetne: S valaki olyan legyen a vezetője, mint ifj. dr. Fabiny Tibor, aki már „valamit letett az asztalra”. Mint pl. a fentebb értékelt hermeneutikai sorozatát a Lelkipásztor 1992-es évfolyamában.

Hivatkozások

1. Ikonográfia és Műértelmezés kötetek, Szeged, JATE, 1988
2. Literary Theory and Biblical Hermeneutics, JATE, Szeged, 1992
3. The Lion and the Lamb. Figuralism and Fulfillment in the Bible, Art and Literature. London, Macmillan, 1992
4. L. VIV (L. új) évf., 1. szám (42–47)
5. Lelkipásztor, 1992. 3. 5., 7–8., 9. 11., 12. számaiban
6. A Khalecdoni Hitvallás szövegéből
7. Így nevezte N. Bohr dán természettudós azt a kapcsolatot, mely a klasszikus fizikában két, egymást kizáró fogalomnak egy másik síkon (az atomfizikában) egymást kölcsönösen kiegészítő kapcsolatát fejezi ki. A szó az újszövetségi görög pteró és a Vulgata complexo betöltött, kiegészíteni jelentésű igéiből ered (pl. Mt 5,17).

Evangelikusok a nagyvilágban

LEVÉL A SZERKESZTŐHÖZ

„Újra” magyarul?

Kedves Barátom!

Érdeklődéssel olvastam tájékoztatásodat Vajta Vilmos újabban megjelent dolgozatairól (Lelkipásztor 1993/1., 3. o.). A cikk nagyon jó és tanulságos. Címe azonban („Vajta Vilmos újra magyarul”) téves. Azt a benyomást kelti, mintha Vajta az elmúlt 45 (vagy 35?) éven át „hallgatott” volna magyarul. Legyen szabad ehhez néhány kommentárt fűznöm s egyben felhasználnom az alkalmat, hogy kiegészítsem azt a képet, amelyet Gémes István adott a külföldi (nyugat-európai) magyar gyülekezeti életéről (Lelkipásztor 1990/5., 146–148. o.), néhány adattal a külföldi evangélikus lelkési és teológiai munkáról.

Kezdjük azzal, hogy a világháború utáni első években Vajta a Svédországba került magyarok számára lapot szerkesztett, és hittankönyvet is adott ki „Keresztyén Hitélet” címmel. Mikor aztán ő maga Genfben került mint a Lutheránus Világszövetség tanulmányi osztályának vezetője, s a forradalom után ezrével kerültek magyar evangélikusok külföldre, elnöke lett az 1957 márciusában megalakult *Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének* (KÉMELM). Világszerte tett hivatali útjai során nem mulasztotta el az alkalmakat, hogy felkeresse a szétszórta magyar gyülekezeteket és lelkészeket is. A Munkaközösség „Intézőbizottságának” évenkénti többnapos összejövetelein pedig nagy elfoglaltsága mellett is úgyszólván kivétel nélkül résztvett (1964 után már mint strassbourgi professzor), egészen amíg 1987-ben e tisztségéről való leváltását kérte.

Volt egy idő, mikor a KÉMELM-hez Nyugat-Európában több mint 30 lelkész tartozott, kevés kivétellel olyanok, akik más nyelvű szolgálatban álltak, de emellett magyarul is szolgáltak s igényelték a magyarnyelvű szolgátsági és teológiai közösségeket. Előfordult, hogy a háromévenkénti „teljes üléseken” és teológiai konferenciákon, melyeket Vajta vezetésével és elnöklelete alatt (néha a reformátusokkal együtt) rendeztek, a résztvevők száma 30 és 40 között volt. Itt a kiemelkedő esemény gyakran Vajta Vilmos előadása volt (amivel semmiképpen nem szeretném kicsinyíteni a konferenciák többi előadóinak érdemeit).

Mikor a KÉMELM 1960-tól kezdve évenként rendezett húsvéti ifjúsági konferenciákat a különböző nyugat-európai országokban, ezekről sem hiányoztak Vajta Vilmos előadásai. Ezek aztán gyakran nyomtatásban is napvilágot láttak. Jelentek meg cikkei a KÉMELM teológiai folyóiratában a *Koinonia*-ban, a Rómában kiadott *Katolikus Szentlében*-ben, az említett ifjúsági konferenciák anyagát magában foglaló kötetekben (öt kötet 1962 és 71 között). A KÉMELM havi lapjában az *Útitárs*-ban pedig az évek során száznál több cikket írt irodalomról, filmről, teológiai, filozófiai és ökuménikus témákról.

Ezért ha az ember előveszi azt a bibliográfiát, amely-

ről cikkedben említést tettél (bár nem mondtad meg, hol található), abból kiderül, hogy Vajta Vilmos az elmúlt 45 év alatt írásban is nagyon sokszor szólalt meg magyarul, s nemcsak a cikkedben is említett *Koinonia* nevű folyóiratban (amelynek az indulás, tehát 1957 óta 1990-ig szerkesztője is volt).

Az *Útitárs* és a *Koinonia* valamennyi száma megtalálható Budapesten a Széchenyi Könyvtárban. (Ha valamilyik szám elakadt a postán, a könyvtár külön is kérte őket.) Tudunk olyan lelkésztestvérről, aki oda járt *Útitársat* és *Koinoniát* olvasni. Ott ugyanis szabad volt.

Ha már itt tartunk, talán szabad azt is megemlítenem, hogy a *Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének* ez a két kiadványa továbbra is megjelenik, mindkettő Gémes István szerkesztésében. Katolikus paptestvérek mondták, hogy az *Útitársért* irigyelnek bennünket, külföldi magyar evangélikusokat. Voltak ugyan országokként megjelenő lapjai a többi felekezeteknek is, de hasonló, egész Nyugat-Európát átfogó közös egyházi lap sem református sem katolikus részről nem jelent meg folyamatosan 1957-től máig. A lap megmaradásához magas színvonalú cikkeivel nagy mértékben hozzájárult Vajta Vilmos.

A cikkedben említett (22 oldalas) Vajta-bibliográfia különben szintén a *Koinonia* kiadványa volt 1988-ban, s ha valaki a Széchenyi Könyvtár helyett saját könyvtárban szeretné tanulmányozni, ez még kapható nálam, mint a *Koinonia* akkori kiadójánál s a bibliográfia szerkesztőjénél.

Doktori disszertációjáról pedig jó tudni, hogy az 40 év után is alapvető teológiai dolgozatnak számít, továbbá hogy németül négy kiadást ért meg, (ami 400 oldalas teológiai disszertációknál igen nagy ritkaság), ebből egyet a DDR-ben (ami még nagyobb ritkaság), – s hogy megjelent angolul az USA-ban és – japánul Tokióban.

Mivel pedig cikked a legutóbbi Vajta-kiadványoknak csak címeit adta meg, de nem azt, hol találhatóak vagy szerezhetőek be, engedelmekkel ide teszem az adatokat.

– Hitből fakadó élet. Az Evangélikus Sajtóosztály kiadása, 1991.

– Hit és élet összecsengése. Kierkegaard – Ordass Lajos tolmácsolásában. Az Ordass Lajos Baráti Kör kiadása, 1991.

– A szeretet keresztény értelmezése. (A lundin teológia a múltban és a jövőben.) *Koinonia* 35. szám. 1992 pünkösd. (Különlenyomat előkészületben.)

Hogy most aztán visszatérjünk cikkedhez: Vajta Vilmos szól magyarul – nem „újra”, hanem továbbra is. S egyszer talán Vajta Vilmos *teológiájáról* is írhatna valaki cikket a Lelkipásztorban.

Dr. Terray László
Råde, Norvégia

Tíz tétel a vallások között folyó dialógusok részére

(Prof. Dr. Johannes Aagard ma evangélikus teológusok között talán legjobban ismeri a mai nem keresztény vallásokat. Dániai – aarhusi – intézete világhírű, elméleti tudása és gyakorlati ismerete páratlan. A következő szabályokat a vallások közötti dialógusokhoz Dialogus és apologetika című előadásához függelékként csatolta, megjelent az Uptodate and Dialog (Nr 1., 1992. június, 12 kk) periodikában – a Dialog Centre International kiadásaként. A fordítás a német változatról készült:

1. Játszunk nyílt kártyákkal – tegyük le az asztalra lapjainkat

Csak akkor tudjuk megérteni a másik ember spiritualitását és vallását, amikor mi is készek vagyunk saját álláspontunkat világosan megnevezni. A vallásosságot nem lehet „nemvallásos formában” interpretálni. A vallásosságot megérteni csak úgy lehet, ha az ember saját vallásos előfeltételeit feltárja. Semlegesség ezen a területen nem lehetséges és alapjában korcsosá teszi a dialógust és jó sok, fanatikus látnokok beszélgetésévé (Voyeurismus). Ezért kell a kártyát az asztalra tenni.

2. Nem szabad karikatúrát rajzolni

Nem szabad hamis képet készíteni a másik hitéről. A más vallások embereinek vallásos meggyőződését és magatartását saját előfeltételeinek megfelelően kell megítélni és nem a mi előfeltételeink szerint.

3. Nevezzék nevén a dolgokat

Mind a kitérő udvariasság, mind a szigorú agresszivitás egyszerűen eltéveszti a célpontot. A nyílt őszinteség az egyetlen út, amely járható. Angolul így mondják: A labdára menj és ne az emberre (go for the ball and not for the man), ami azt jelenti, érveljetek, de nem sértessetek.

4. A üszteletbentartás nem jelent egyszersmind elfogadást is

Gondoljatok arra, hogy vannak dolgok, amelyek számotokra szentek – éppen így vannak szent tradíciók más emberek számára is. Tiszteled felebarátod jogát saját meggyőződéséhez, csakúgy, amint te elváród, hogy ő is tiszteletben tartsa a tiédet. Ez nem jelenti azt, hogy néked el kell fogadnod az ő meggyőződését, éppentúgy, mint ahogy neki sem kell elfogadni a tiédet. Valamit tisztelni, az nem jelenti azt, hogy mindjárt el is fogadom.

5. Tiszteld lelki őseidet (spirituális szüleidet)!

Ez a tisztelet és megbecsülés vonatkozik a másik ember lelki őseire is. Nincsenek minden embernek jó szülei, de azért szülei vannak. Nem a mi feladatunk a másikat védekező állásba kényszeríteni.

6. Szóval is lehet ölni (Rufmord ist auch eine Form der Tötens)

Vallási ellentétek gyakran szabályos vallásháborúba torkollanak, ahol már a felek egymás becsületét rabolják meg és őszinteségét vonják kétségbe. Lehetnek ugyan komolyak az ellentétek, de az alapvető emberi összetartozás mindig jelentősebb ennél.

7. A valóság mindig nehéz, de nem tarthatjuk távol magunktól

Sok ember és sok szervezet visszaél a vallással és saját érdekeire és ambícióira használja fel. Vallási manipulációt színterben-hosszban gyakorolnak. Ilyen praktikákat nem tűrhetünk. A manipulációkat néven kell neveznünk.

8. Ne lopj!

A vallást gyakran használják spanyolfalként és mindent beborító kóntösként pénzbeli kihasználásra és csalásra. A korrupció az egyik vallásban alapjaiban érint minden vallást és valósággal meghívja az állami felsőbbeséget, hogy a vallási közösségek legbensőbb ügyeiben szaglásszanak.

9. A vallásos közösségeket más csoportok és vallások oldaláról is meg lehet ítélni

Gyakran az ilyen vallási csoportok önmegjelenítése nem tiszteséges. A vallásos csoportok bemutatása kifelé rendszerint ordító módon különbözik attól, amit a belső realitás tükröz. Ez nem csupán egy probléma a többi között.

10. Kölcsönös valláskritika szükséges

Ez egyfajta szolgálat, amit az egyik vallás a többinek tehet. Minden vallásnak szüksége van egymásra, mert mint kezdetben jeleztük, a vallásosság nem interpretálható nem-vallásosan. Ezáltal ismeri meg az ember jobban saját vallását is. E kölcsönösség alapján aztán valódi dialógus jöhet létre természetesen és ez gyümölcsöző is lesz.

Ford.: HK.

KÖNYVISMERTETÉS

Hanns Engelhardt: Die Kirchensteuer in den neuen Bundesländer. Verlag D. Otto Schmidt KG. Köln 1991, 112 l.

Az egykori NDK területének 1990. okt. 3-án az NSZK-hoz történt csatlakozása indítékul szolgált dr. Hanns Engelhardt alkotmánybíróknak, aki 1965 óta a Német Szövetségi Köztársaság alkotmánybírósgánál az egyházi adóval kapcsolatos félkezezzel foglalkozik, hogy 1968-ban az egyházi adóról szóló munkáját a legutóbbi jogalkotások figyelembevételével újra megjelentesse. Ez a kitűnően összeállított új tanulmány magyar szempontból is rendkívül figyelemre méltó, mivel az egyházak eddigi támogatási rendszere helyett az állam új alapokra kívánja helyezni az egyházak anyagi bázisait és ennél – hírek szerint – figyelembe kívánja venni a német jogalkotás tapasztalatait is.

Németországban a 19. század második felétől az egyházi adó a közjogi testületnek tekintendő egyházaknál és vallásfelekezeteknél fő bevételi forrás. Ily módon az állam mentesülhetett az egyházak javára egyre növekvő pénzügyi támogatástól, melynek jogalapja a szekularizációban rejlett, melynek révén az állam igen jelentős egyházi vagyont vont magához főleg a XIX. század elején. Ezzel azt is meg akarták akadályozni, hogy az egyházak teljes mértékben a magánjog területére süllyedjenek.

Az egyházak önkormányzati joguk alapján jogosultak adó kivetésére. Mivel az adók beszedéséhez állami segítségre – brachium saecularera – is szükség van, ez a kérdés egyben állami ügy is.

Az egyházi adó célja az egyházi feladatok teljesítéséhez szükséges pénzügyi szükségletek fedezése. Az egyház állapítja meg azt, hogy mi tekintendő egyházi feladatnak önkormányzati jogok alapján, azonban a határok tekintetében az állam ellenőrzést végezhet, mert pl. az egyház gazdasági üzemét nem finanszírozza.

Az egyház dönti el, hogy igénybe kívánja-e venni az ius advocatiae-t az egyházi adó beszedésénél. A legfőbb jogforrás a weimari alkotmány 137. §-a 6. bekezdése, amely „polgári adólistát” feltételez, emellett a tartományi törvényhozás, illetve a belső egyházi törvényhozás jogosult az egyházi adószabályokat megalkotni. Az egyházi adószabályzatok állami jóváhagyással válnak állami vonalon kötelező erejűvé. Elutasítás esetén a közigazgatási bírósághoz lehet fordulni.

Bár adó-kivetésre elsősorban a közjogi testületek, – köztük a zsidó kultuszgyülekezetek is – jogosultak, ez a kör azonban nem zárta, mert területi jogok más vallásfelekezet számára is biztosíthatók, ha ezek „alkotmányuk révén és tagjai száma alapján az időállóság biztosítékát nyújtják”.

A vallásfelekezet maga dönthet abban a kérdésben, hogy mint tartományi vagy egyházközségi, tehát helyi adóként kívánja-e az egyházi adót érvényesíteni. Az egyházi adó fizetésére kötelezettekéről szóló fejezetből megtudjuk, hogy az egyházi adó fizetési kötelezettség nem az egyháztagsághoz kapcsolódik, hanem az egyházhöz tartozókról beszél, ez jogi szempontból ugyanezt jelenti. Az egyháztagság megszerzésének feltétele a keresettség és a tartományi egyház területén lakóhely, vagy tartózkodási hely fennállása. Zsidóknál a zsidó anyától származás és lakhelyi szükségesség. Az egyháztagság agálymentes megállapítása érdekében adatszolgáltatási kötelezettség áll fenn a közjogi vallásfelekezethez való tartozásról új jelentkezéskor, egyébként a tapokrol szóló kimutatást az egyházak küldik meg. Az egyháztagság halálal, az egyházból való kilépéssel, illetve elköltözéssel szűnik meg. Mivel az evangélikus tartományegyházak a kilépést általában nem szabályozzák, ebben az esetben az erre vonatkozó állami előírások érvényesek, de csak subsidiárius módon. Eszerint általában az illetékes bíróságnál kell bejelenteni a kilépési szándékot vagy ott hitelesíteni az erre vonatkozó nyilatkozatot.

Az adóki szabásról szóló fejezetben részletes tájékoztatást kapunk a különböző egyházi adófajokról, mégpedig: 1. jövedelem utáni egyházi adóról (Kirchensteuer vom Einkommen), 2. vagyon utáni egyházi adóról (Kirchensteuer vom Vermögen) 3. egyházi pénzről (Kirchgeld) és 4. különböző vallású házastársak egyházi pénzéről (Kirchgeld in glaubensverschiedener Ehe). – A jövedelem utáni egyházi adó vagy pótdadó, vagy saját egyházi tarifa alapján kiszabott adó. A vagyon utáni egyházi adót csak néhány zsidó gyülekezetben alkalmazzák. Az egyházi pénz a többi egyházi adófajta mellett önállóan szerepel meghatározott, vagy lépcsőzetesen megállapított összegben.

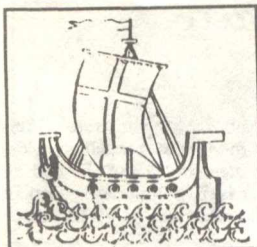
– Különleges egyházi pénz olyan egyházi adóként is kivetésére jogosult egyházhöz. Nem alkalmazzák általában.

Az adó mértékének a megállapítását az egyházak illetékes szervei önkormányzati joguk alapján végzik állami jóváhagyással. Az egyházi adó mértékére vonatkozó szabályok változóak, van ahol csak egy évre, másutt korlátozás nélkül állapítják meg.

Külön szabályok érvényesek arra az esetre, ha csak az egyik házastárs, avagy mindkettő különböző adóki vetésre jogosult vallásfelekezethez tartozik. Ha a vallásfelekezet kérelmére állami pénzügyi szervek végzik az adóbeszedéssel kapcsolatos feladatokat, amennyiben speciális egyházi szabályok nem történt, az állami szabályokat kell a jövedelemből, illetve bérből történő levonásokra alkalmazni. Rövid, időleges munkavállalás után általában is megállapítható az adó.

A tanulmány részletesen ismerteti az adózással kapcsolatos büntető rendelkezéseket, illetve a visszatérítésre, valamint a jogsegélyre vonatkozó szabályokat.

Dr. Bolertzy Lóránd

KITEKINTÉS AZ ÖKUMENÉ VILÁGÁBA

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

1993 január

AZ EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Az Egyházak Világtanácsa főtitkára, dr. Konrad Raiser, az új esztendő kezdetén tájékoztatta munkatársait és nyilatkozott az egyházi sajtó képviselőinek is legfontosabb teendőiről. Szerinte az ökumenikus világszervezet eddig túl sok feladatot tűzött egyszerre maga elé. A jövőben kevesebb és világosabb prioritásra, fő feladatra kell majd koncentrálnia!

Ezek közül különösen is hármat emelt ki. A legelső, legfontosabb feladat az egyházak közeledéséért és minél teljesebb egységéért való szolgálata, de nemcsak a legfelső, egyházvezetési szinten, hanem az eddiginél sokkal erőteljesebben a gyülekezetek szintjén is. Változatlanul koncentrálnia kell továbbá az ökumenikus világmozgalomnak és genfi szervezetének az igazságosság és a szeretet érvényesítésére a *szociális élet területén*, keresztyén felelősséggel küzdenie a gyűlölet, az erőszak, a kisebbségek elnyomása és a nacionalista elvakultság ellen. Végül *aszemélyi kérdésben*, fő munkatársai kiválasztásában, a négy program-igazgató közül két női és egy ortodox vezetőt szeretne maga mellett látni a genfi központban.

VATIKÁN

II. János Pál pápa meghívására ezidén is több mint háromezer hívó vett részt az „ökumenikus imanapon” Assisi város bazilikájában,

Az 1993. esztendő kezdetének egyházi hírei Jórészt két nagy területről származnak. Egyfelől az ökumenizmus mai világméretű krízisével, másfelől keresztyén etikai felelősségünk tartalmával, konkrét feladatalval foglalkoznak.

Ez az év az egyetemes imahéttel és az Assisiben tartott „ökumenikus imanappal” indult. Az ökumenikus világmozgalom új célkitűzéseiről nyilatkozott Konrad Raiser ökumenikus főtitkár. És ez lesz majd a témája a Hit és Egyházszervezet ezen a nyáron tartandó nagy világkonferenciájának is. Vajon kijut-e 1993-ban az ökumenikus egységmozgalom jelenlegi válságából?

A másik, megdöbbentő híryanag-tömeg az egyházak mal, világméretű szociális kihívásaival foglalkozik. Európában – a jugoszláviai háború nem szűnő rémségel mellett – az erőszak-hullám eldurvulása, a faji és idegengyűlölet terjedése és a szélsőséges, elvakult nacionalizmus erősödése jelentenek súlyos gondokat az egyházaknak is. A „harmadik világban” (a megjelölés jogosultsága egyébként már megszűnt!) az éhínség és szegénység, a gyermekmunka, az „utca gyermekel” szenvedő millióinak helyzete és a nők diszkriminációja teszik próbára az egyházak segítő szeretetét.

Nem véletlen, hogy a végén két új teológiai munkáról adunk hírt. Az egyik az ökumenikus mozgalom múltjával és jelenével foglalkozik. A másik a keresztyén etika alapkérdéseit tárja föl előttünk. –

(A híryanag lezárása: 1993 január 31.)

hogy együtt imádkozzanak a világ békéjéért, elsősorban a bosznia-hercegovinai vérontás megszűnéséért. Az európai ökumenikus imanap azonban ezidén erősen római katolikus találkozóvá lett. A január 9-én tartott találkozásnak csak kevés számú protestáns és még kevesebb ortodox, zsidó és mohamedán résztvevője volt. A meghívott ortodox egyházak legnagyobb része távolmaradt.

A Lutheránus Világszövetség és az Európai Egyházak Konferenciája képviseltette magát. A zsidó gyülekezetek a szombatnap miatt nem küldtek hivatalos képviselőt. Nem vettek részt a kisebb olasz protestáns egyházak sem az imanapon.

EURÓPAI EGYHÁZAK

Az őszi óta az Európai Egyházak Konferenciája genfi központjában külön titkárság foglalkozik a nők helyzetével kontinensünk egyházaiban. Az első női EEK-titkár Yrjö Askola finn evangélikus lelkész lett, aki egyúttal az európai egyházközi segélyszolgálat ügyeit is intézi.

*

Európában új „buddhista ökumené” van kialakulóban. Az Európai Buddhista Unió évek óta fáradozik, hogy a rendkívül megosztott sokszínű világvallásnak tibeti, indiai és kínai fő ágait közelebb hozza egymáshoz. Legutóbbi, né-

met földön tartott kongresszusuk témája is ez volt: „Egység és sokféleség”. Ezen nyilvánvalóvá lett, hogy a 2500 éves buddhizmus Európában új arculatot nyert. Átértékelte a szerzetesi életforma eddigi egyoldalú felmagasztalását, a nők eddigi diszkriminációját. Enyhíteni akarja a mágikus ritusok uralmát és az ősök kultuszát. Tanítása központjába a vallási türelmet és a világ felé jószággal és türelemmel való odafordulást kívánja állítani. Ez az új „eurobuddhizmus” jelentős kihívást jelent a világ buddhizmusa, de Európa egyháza számára is.

NÉMETORSZÁG

Mint Európa számos országában, köztudottan Németországban is erősödnek az „új jobboldal” radikális irányzatai. H.G. Jaschke társadalomtudós nemrég megjelent tanulmányában arra figyelmezteti az egyházakat: ezeket az irányzatokat ne tekintsek „néhány kopaszfejű, fiatal randalírozó” veszélytelen próbálkozásainak. Nagyon is veszélyes és Európa jövője szempontjából riasztó, céltudatos szellemiséget képviselnek. Szembefordulnak a demokratikus jogállam eszméjével. Faji megkülönböztetést, egyoldalú nacionalizmust vallanak. Elhatárolódást követelnek a másfajta kultúráktól, a külföldiektől, a menekültektől. A színészek és a „harmadik világ” nyomorúsága „egyáltalán nem érdekli őket”. De elfordulnak az egyházaktól is, sőt támadják azokat, mivel a színészek és a menekültek irán-

ti türelmet hirdetik. Németországban – írja – megdöbbenő módon egyre több folyóirat áll ennek a radikális, új szellemiségnek szolgálatában.

*

Az 1993. év Európában „az idők éve”. Ezért Németországban is fokozott figyelem fordul az idősebb korúak élete, problémái felé. Az Európai Közösség országaiban 340 millió állampolgárból már 100 millió az 50, és 60 millió a 60 év fölöttiek száma! Az állam és az egyházak arra hívnak föl, hogy a társadalomnak, a fiatalabb generációknak legyen *fokozott gondjuk* az idősebb korosztályok erőteljesebb integrálására a társadalom életébe: nagyon sok a beteg, magányos, lelki és anyagi gondokkal küszködő öreg ember, akik rászorulnak segítségünkre és szeretetünkre.

*

A Németországot is elárasztó „erőszak-hullám” újabban megdöbbenően eldurvult, állapítják meg a tömegkommunikáció híradásai. Egyre több kegyetlen, brutális támadás éri az *időseket*, a *sérülteket és a gyermekeket*. A hatmillió német testi sérült szervezetei sajtókonferenciákon hívták föl a figyelmet arra, hogy a durva erőszak egyre inkább a védekezni képtelen gyengék – a sérültek, a gyermekek, a nők és az öregek – ellen fordul. Sok esetben a törvénykezés sem nyújt nekik igazi védelmet. *Karl-Heinz Neukamm*, a német protestáns diakóniai szervezet vezetője szerint félt, hogy a szellemi-lelki eldurvulási folyamat tovább erősödik; ezért az egyházaknak és társadalmi szervezeteknek, valamint a tömegtájékoztatásnak a lehető leggyorsabban szembe kell fordulniuk ezekkel a jelenségekkel, és a „szolidaritás tetteit” kell megjeleníteniük a védtelenek iránt.

*

A II. világháborúban rommá bombázott, két világhírű protestáns templom helyreállításáról érkeztek hírek.

Befejezés előtt áll a hatalmas *berlini Dómnak*, az újkori német egyházi építészet klaszikus alkotásának teljes restaurálása. A helyreállítás már több évtized óta tart és eddig 100 millió márkába került. A Dóm Berlin egyik legismertebb jelképe.

Most született meg a döntés a *drezdai Frauenkirche*, a barokk építészeti egyik csodálatos alkotása, helyreállításáról is. A II. világháborúban Drezdát ért szörnyű légitámadásban teljesen elpusztult. Huszonnégyezer köbméternyi romhalmaza eddig a II. világháború egyik letragikusabb „emlékműve” volt, ahol évenként tartottak megemlékezéseket és háborúellenes tüntetéseket. Most megkezdtek a fél évszázad óta érintetlen romok elhordását és kidolgozták a helyreállítás terveit.

SVÁJC

A krízis szomorú jeleiről érkeznek hírek a gazdag Svájc egyházaiból is. Közvéleménykutatói adatok szerint a lakosság 73 százaléka sohasem vagy csak ritkán jár templomba. A legutóbbi években – közli a német protestáns sajtószolgálat (epd) – a svájci Protestáns Egyházszövetség (Kirchenbund) területén jelentkeznek szembetűnően a *visszaesés jelei*. A régebben többségében református ország mai 6,8 millió lakosából csak 2,75 millió tartozik a protestáns Kirchenbund tagjai közé. Bázelen, a reformáció egyik erősségében, a legutóbbi 30 év alatt a protestánsok száma csaknem a felére esett vissza. Nem sokkal jobb a helyzet Zürichben és Genfben sem, ahol évente átlagban 2500 az egyházból kilépők száma és a 45 százaléuk 20–25 év közötti fiatal.

OROSZORSZÁG

Új, *laikus egyháztagokat képző Ortodox Teológiai Főiskola* nyitotta meg az év elején kapuit Moszkvában. Ez az első ilyen jellegű teológiai nevelési intézmény Oroszországban. *Öt fakultásán* a jelentkezők egyházi énekben, ikonfestészetben,

egyházi építőművészetben, pedagógikában, hitoktatásban és lelkipásztori szolgálatban nyerhetnek kiképzést. Az új egyházi főiskolára 650 hallgatót vettek föl. Fenntartását az állam anyagiilag biztosítja.

A Teológiai Főiskolát a nemrég szentté avatott *Tichon* pátriárkáról nevezték el, aki 1923-ban szentvért hitéért mártírhalt.

ALBÁNIA

Heves vitákat váltott ki egy új *törvénytervezet* az albán parlamentben. A kormányjavaslat teljes elismerést adna négy, „tradicionális albán vallási közösségnek”, közelebről a mohamedánoknak, a bektási izlám-közösségnek, valamint az ortodox és a római katolikus egyháznak. A többi „vallásos szektát” viszont arra köteleznék, hogy külön állami elismertetésért folyamodjanak valamelyik „tradicionális” vallási közösség ajánlásával és albán nemzetiségű vezetőik legyenek.

Az albániai kis protestáns egyházak és misziói társaságok a megígért teljes *vallásszabadság súlyos sérelmének* nyilvánították ezt a törvénytervezetet és a korlátozások visszavonására szólították föl a parlamenti képviselőket.

INDIA

Az indiai kormány szigorúan fel akar lépni a főleg Dél-Indiában gyakori *leánycsecsemő-gyilkosságok* ellen. Egy nemzetközi segítség-szervezet vizsgálatai szerint az egyik dél-indiai körzet 1250 szegénysorsú családja közül 249 család nyíltan elismerte, hogy születésük után elpusztították leánygyermeküket. A csecsemők kitévése vagy megmérgezése elterjedt szokás a legszegényebbek között, mivel a leánygyermek nem hoz kezeset a családnak és a kiházásításakor kötelező hozomány is súlyos anyagi terhet jelent. India ezért tartozik a világ azon kevés országa közé, amelyben a férfiak vannak többségben. A kormány most a leánygyermekes családok anyagi segítségével és női munkahelyek teremtésével próbál (és a törvény szigorával) fellép-

ni ezzel a kegyetlen szokással szemben.

*

India másik súlyos társadalmi átka a *gyermekek millióit megnyomorító gyermekmunka* általános gyakorlata. Számítások szerint mintegy 120 millió gyermek és kiskorú fiatal dolgozik a hatalmas országban, közülük 55 millió gyermek a legembertelenebb körülmények között, összezsúfolva levegőtlen odukban vagy a tűző trópusi napon, minimális étellel, korlátlan munkaidőben. Fizetésük a töredéke a felnőttek bérének. Ki vannak teljesen szolgáltatva munkaadóiknak, minden védelem nélkül. A legszegényebb családok egészen kis korukban adnak el gyermekeket nyomorúságos összegekért olyan kereskedőknek, akik ezeknek a gyermekeknek a béréből élnek. A legtöbbször szőnyegszövő műhelyekben, építkezéseknél, kőfejtőkben dolgoztatják őket. Korán megbetegszenek és idő előtt halnak meg a legtöbben.

A gyermekmunka világméretű tilalma talán változtat majd ezen a tragikus helyzeten Indiában is. Az egyházak és az ENSZ szociális szervezetei azon fáradoznak, hogy az indiai kormányzat is határozottabban lépjen föl a gyermekek e modern rabszolgasága ellen.

INDONÉZIA

Az ázsiai legnagyobb lélekszámú evangélikus egyházból, a Szumátra szigetén élő és 2,4 millió hívőt számoló Toba-Batak Egyházból érkező hírek szerint a *katonai hatóságok erőszakkal elmozdították püspöki tisztségéből dr. Soritua Nababan püspököt* és helyére *Sihahaan* teológiai tanárt állították. Nababan közismert egyházi vezető, a Lutheránus Világszövetség és az Egyházak Világtanácsa egyik alelnöke. A két egyházi világszervezet éles hangú tiltakozást tett közzé a katonaság beavatkozása ellen az egyház belső életébe.

Újabb hírek szerint az indonéz kormány elhatározta magát a szumátrai helyi katonai hatóságok szeren-

csétfen beavatkozásától. Indonézia bonni nagykövete bejelentette, hogy a törvényeszké ideiglenesen – ügyének végleges kivizsgálásáig – Nababan püspököt visszahelyezte tisztségébe. Soritua Nababan nyilatkozata szerint eltávolítása során a katonaság számos egyháztagot is letartóztatott és bántalmazott.

LATIN-AMERIKA

Az ENSZ legújabb adatai szerint Latin-Amerikában ma 15 millió gyermek és fiatal él az utcán, otthon és család nélkül. Közülük évente átlagban 1 millióan halnak meg gyógyítható betegségekben. További 5 millió szenved súlyos rosszul tápláltságban. Mivel egy részük utcai bandákba verődve próbál lopásból megélni, több országban „illegális szervezetek” legkegyetlenebb üldözésének vannak kitéve.

Martha Mauret, az UNICEF Gyermeksegély Világszervezete igazgatója

szert nemzetközi segélyprogramok csak a végső esetekben tudnak igazán segíteni. Az igazi felelősség a kormányokat terheli. Ezek és az egyházak, társadalmi szervezetek lelkiismerete, segítsége tudja csak enyhíteni a latin-amerikai „utca gyermekeinek” embertelen sorsát.

HÍREK A TEOLÓGIA VILÁGÁBÓL

Fontos új „kézikönyv” látott napvilágot az ökumenikus mozgalom történetéről, mai helyzetéről és feladatairól a német Reinhard Frieling, a bensheimi Felekezettudományi Intézet igazgatója tollából. (*Der Weg des ökumenischen Gedankens. – Az ökumenikus gondolat útja* – Vandenhoeck-Göttingen, 1992. 376 lap). Részletesen ismerteti az egyházak egységmozgalmának kifejlődését a 19. és 20. században, annak politikai, szociális és kulturális összefüggéseivel, mai hely-

zetével és a jövő feladataival együtt. Számos fontos ökumenikus dokumentum szövegét is közli. Az ismert tudós szerint az egyházak ma már széleskörű teológiai egységben élnek. Attól azonban még távol vannak, hogy ez az egység látható, szervezeti formákban is kifejezést nyerjen. Ez a jövő célja és állandó feladata.

*

Az etika kérdései ma is a teológia előterében állnak. Minden órában, mindenütt szembe kerülünk velük. Nem meglepő, hogy újra egy átfogó, terjedelmes evangélikus etikai munka jelent meg Németországban Dietz Lange göttingai szociáletika-professzortól: *Ethik aus evangelischer Perspektive – Grundfragen christlicher Lebenspraxis – Etika evangélikus látószögből – a keresztyén életvitel alapkérdései* – Vandenhoeck-Göttingen, 1992. 551 lap). Mint Ebeling tanítványa, Lange is

a lutheri „kettős kormányzat” tanítást követője.

Történeti visszatekintéssel kezdi könyvét, részletesen bemutatva az etika területének legfontosabb vitáit az I. világháború végétől máig. Nagy értéke ennek a résznek (25–202. lapok), hogy nagyon részletes beszámolót ad a skandináv és az észak-amerikai etika teológiai munkájáról is. A könyv nagyobb, második részében az evangélikus etikai rendszer alapos kifejtését adja. Mindenesetre nem vállalkozik „materialis etika” kidolgozására, tehát egyes konkrét etikai kérdéseknek részletes kifejtésére. Megmarad az etika alapkérdéseinek a tárgyalásánál. Négy szakaszban vizsgálja az etika lényegét, antropológiai, keresztyén és normatív jellegzetességeit (203–521. lpk). Külön nagy értéke az interdiszciplináris összefüggések állandó szemmel tartása és széles, inter-nacionális horizontja.

D. dr. Nagy Gyula

Mikor van az orthodox Karácsony?

Miközben átlapoztam a *Lelkipásztor* múlt évi 12. számában *Az igehirdető műhelye* című rovatot, a Vízkereszt ünnepénél véletlenül megakadt a szemem a következő két mondaton: „Vízkereszt idejének de tempore jellegét úgy ragadhatjuk meg leginkább, ha szem előtt tartjuk gazdag hagyományait. Az orthodox egyház karácsonyt ünnepel ezen a napon.”

Ha ez a téves nézet a nyugati keresztyének körében csak szórványosan fordulna elő, a dolgot nem is tenném szóvá, mivel már *Az el nem ásott talentum* című könyvemben megtalálható *A Karácsony eredete* c. cikkem, s abban részletesen foglalkoztam a kérdéssel, de hát könyvem nem kerülhetett mindenkinek a kezébe. Így most megragadom az alkalmat, hogy legalább a hazai evangélikus lelkészársak széles nyilvánossága előtt világítsam meg röviden a kérdést.

A Karácsonyt a IV. századig az egész keresztyénység a Vízkereszttel együtt ünnepelte január 6-án *Theofánia* néven. Krisztus születésének és megkezesztelésének ünnepét először Rómában, 335 körül választották ketté, s ez a gyakorlat fokozatosan terjedt el az egész keresztyén világban, úgyhogy a VI. század közepére a két ünnepnek, Nyugaton és Keleten egyaránt, más-más dátuma volt és maradt: december 25. illetve január 6. (Egyedül az Örmény Egyház tartotta meg a régi

gyakorlatot: január 5-én este tartja a karácsonyi, január 6-án reggel pedig a vízkereszti Liturgiát.)

Az egész Orthodox Egyház tehát a VI. századtól fogva mindenütt a világon december 25-én tartja a Karácsonyt. Honnan ered akkor ez a tévedés, hogy az orthodoxok Vízkeresztkor ünneplik Krisztus születését?

A pogány világból átvett Julián-naptár helyett, amely a XVI. században a csillagászati tényekhez képest már 11 napot „késétt”, XIII. Gergely pápa 1582-ben bevezette a róla elnevezett korrigált új naptárt, amely fokozatosan, a XVIII. század közepéig elterjedt az egész nyugati – katolikus és protestáns – világban. Jóllehet Keleten is már a XIV. századtól történetek kísérletek a naptár kiigazítására, az Orthodox Egyház egészen századunk elejéig tartózkodott az új naptár alkalmazásától (amely pedig ebben a században már 13 napos késésben volt), mivel tartott minden nyugati befolyástól. (Oroszországban pl. az állam is egészen az 1917-es forradalomig a régi naptárt használta; ezért esett az Októberi Forradalom november 7-ére.)

Végül azonban, az 1923. évi konstantinápolyi összorthodox konferencia úgy határozott, hogy minden helyi orthodox egyház, saját körülményeinek figyelembe vételével, akár a régi, akár az új naptárt használhatja. Ezt köve-

tően az Orthodox Egyházban a naptári kérdés nagyjából így alakult: a görög ajkú egyházak – a Jeruzsálemi Patriarchátus kivételével, amely közös zarándokhelye az egész orthodoxiának – és a Román Egyház áttértek az új naptárra, a szláv egyházak és a Grúz Egyház megmaradtak a régi naptár mellett. (Közülük a Bolgár Egyház 1968-ban bevezette az új naptárt.)

Mint említettem, az egész Orthodox Egyházban is a Karácsony időpontja – más-más naptár szerint – december 25. Amde amikor a régi naptár december 25-ét ír, az új naptár már január 7-énél tart. Ez az oka annak a tévedésnek, hogy az orthodoxok Vízkeresztkor tartják a Karácsonyt. Persze ehhez hozzájárul némi felületesség is, hiszen a régi naptár szerinti Karácsony nem január 6-ára (Vízkereszt-re), hanem január 7-ére esik.

Bár már nem tartozik szorosan a tárgyhoz, talán mégsem érdektelen megemlíteni, hogy az 1923. évi konstantinápolyi konferencia kikötötte: azok a helyi orthodox egyházak is, amelyek bevezetik az új naptárt, a húsvéti ünnepkör tekintetében kötelesek a régi naptárhoz igazodni. (Ebből keletkezett a „javított Julián-naptár” fogalma.) Az indok részben az, hogy az Orthodox Egyházban a Húsvét kiemelkedően nagy ünnep, „az ünnepek ünnepe”, amely szabályozza az egy-

házi év összes vasárnapjainak istentiszteleti rendjét, s ebben meg kellett őrizni az orthodoxia egységét. Másrészt pedig ősi kánoni rendelkezés (apostoli 7. kánon) tiltja a keresztény Húsvétnek a zsidó Húsvétal egyidejű, vagy ennél korábbi ünneplését, ami a Gergely-naptár használata mellett gyakran előfordul. Ezt a kánoni rendelkezést a nyugati kereszténység nem tartja számon, viszont az orthodox Húsvét időpontjának új naptár szerint való kiszámítása sok bonyodalmat okozna.

Végül – a kérdés bonyolultságának némi érzékeltetéséül – példának ho-

zom fel az *idei Húsvét* viszonylag egyszerű esetét. Mint tudjuk, a keresztény Húsvét a tavaszi napéjegyenlőség (március 21.) utáni holdtöltét követő vasárnapra esik. A régi naptár szerint viszont a március 21-i dátum ebben az évszázadban 13 nappal később van, s az új naptárban *április 3-ának* felel meg. A holdtöltével nincs probléma, mivel mindenképpen április 3. után van. A nyugati Húsvét időpontja tehát *április 11. lesz*, ami a régi naptár szerint március 29. A zsidó Húsvét egybeesése miatt azonban, az Orthodox Egyház a Húsvétot *egy héttel későbbre*, április 18-ára teszi át, a régi

naptár szerint az *április 5-i* vasárnapra.

Összegezésül: ha a nyugati Húsvét korán, április 3. (6-naptár szerint március 21.) *előtt* van, a keleti Húsvétig ki kell várni még egy holdtöltét, tehát a két Húsvét között *öt hét* telik el. Ha pedig a nyugati Húsvét április 3. *után* van, az orthodox Húsvét vagy *egybeesik* vele, vagy – a zsidó Húsvét közbejötté miatt – *egy héttel későbbre* tevődik át. (Erről a kérdésről is bővebb tudnivalók találhatók *Az orthodox kereszténység* c. kötetben.)

Prot. Dr. Berkó Feriz

DR. SZENNAY ANDRÁS ny. főpát, Pannonhalma

A HÉTKÖZNAPOK EGYSÉGMUNKÁLÓI

Az ökumenikus imahét nem csupán évről-évre „betervezett” jó alkalom az egyébként ritkán sorra kerülő közös imádkozásra, hanem egyszersmind ismételt felszólítás a vissza- és előtekintésre. A „számadás” – sajnos – sokakat rezignáltta, már-már reményvesztette tesz. *Hát még mindig csak itt tartunk?* A kijelölt héten végzett közös imákkal egy esztendőre megint „megnyugtattuk” önmagunkat? A hétköznapi gyakorlatok azonban – Istennek hála! – más: az ébredő, erősödő remény forrása.

Egyre gyakrabban találkozhatunk oly keresztényekkel, akiknek szavai, tettei, élete az egység, a megbékélés felé mutatnak, sőt vezetnek. Nem az egyházi tanítást és struktúrákat békéltető, összehangoló törekvések munkálói, hanem az „embertől emberig” kapcsolatok elmélyítésének buzgó ápolói gondolok. Olyan emberekre, férfiakra és nőkre, akik egy Asszisi Szent Ferenc lelkületéből táplálkoznak és másokat is azzal közelítenek meg. Akik a Poverello lelkületével kéri az Urat: tégy engem a megbékélés eszközévé. Akik szeretet visznek oda, ahol ellentétek vannak, ahol a gyűlölet szedi áldozatait. Akik, ha sértődöttekkel találkoznak, a kiengesztelődést, a megbocsátást sürgetik. Akik ott, ahol emberek viszálykodnak, segítenek a békességet, az egységet helyreállítani. Akik, ha kételkedőkkel találkoznak, erősítik a hitet, ahol kétségbe estek, ott reményt ébresztenek. Akik oda, ahol sötét van, fényt visznek, ahol szomorúság ül meg a lelkeket, örömet ébresztgetnek. – Ezek a „hétköznapi egység-munkálók” gazdag lelkű emberek, akik közel- s távolállók számára készek szétajándékozni önmagukat.

Akikről itt szó van, azokat valóban az „Isten Lelke vezérli” s bár a „mozgalmi”, az intézményes törekvésekről talán keveset tudnak, mégis mérhetetlenül jelentős munkát végeznek az ökumenikus egység szolgálatában. Az ilyen „embertől-emberig” ébredő, erősödő kapcsolatok, találkozások nyomán mélyül el fokozatosan a keresztények egysége.

Az intézményesült ökumené munkálói – bármely egyházat, egyházi közösséget tartjuk szem előtt – úgy tűnik, mintha bizonyos fáradtság, rezignáció venne erőt. Ennek okát abban jelölhetjük meg, hogy – amikor a keresztények egységéről, az ökumenikus törekvésekről esik szó, – sokan elsősorban az intézményre, a struktúrára ügyelnek. Hogy azután el ne kedvetlenedjenek, azzal vigasztalják magukat: több évszázados szakadást, szembenállást csak hosszú és kitartó munkával lehet megszüntetni, a különvált testvéreket csak lassan lehet újra egygyóforrasztani. Természetesen a reális nézés ezt is látja és tudomásul veszi. De „felszeggem” vizsgálódnék az, aki csakis az intézményes egyházakat, a hivatalokat és munkacsoportokat figyelné, s nem gondolna rá, nem venné észre, hogy egyre nagyobb számú ember – a különféle egyházak és egyházi

közösségek tagjai – folyamatosan keresik és meg is találják a kapcsolatot egymással. Ezek talán nem tudatos „célatöréssel”, mégis egyre nagyobb lelkesedéssel állnak az egység szolgálatába. Mindjárt e helyen szeretném a bármely oldalról érkező gyanakvást feloldani: az ilyen imádkozó, tiszta szeretetből egymás felé kitérő emberek láttán senki ne emlegesse a „határok elmosását”.

Erről nincs, nem lehet szó, hiszen AZ, akinek nevében szívük-lelkük egymás felé kitérül, akinek nevében a másikat, a többi megcsodálják, maga Jézus Krisztus. Az „intézmény”, a szervező munka talán legfontosabb feladata épp az lenne, hogy ezeket a mélyen hívő és egymásért, egymással imádkozó embereket – Jézus nevében és a Szentlélek segítségével – imádkozó közösségekké forrasza. Istent arra kell kérnünk, hogy küldjön minél több ilyen nyitott, szeretetből élő, a szeretet szavait szoló, tetteit cselekvő embert egyetlen egyháza számára.

Úgy gondolom, az ilyen embertől-emberig forduló, a „hétköznapi ökumenéjének” munkásairól – Pál apostol szavait alkalmazva – valóban elmondhatjuk: a Lélek gyümölcseit termik. Azaz: szeretetet, örömet, békességet, türelmet, kedvességet, jóságot, hűséget, szelíd szerénységet (vö. Gal 5,22–23). Epp ezért sem ellenük, sem magatartásuk ellen – ugyancsak Pálra hivatkozva – nincs, nem is lehet semmiféle óvás vagy törvény. Tudjuk, hogy az egyházak és egyházi közösségek „törvényes kereteik” között, intézményesen igyekeznek az egység ügyét szolgálni. Ugyanakkor a konkrét emberek Szentlélekben fogant szavai, tettei, magatartása ellen nincs törvény – illetőleg mellettük szól a legfőbb törvény, a szeretetnek, a Krisztushoz való tartozásnak nagy parancsa.

Semmiféle törvénnyel nem lehet beszűkíteni annak lehetőségét, hogy a másik, a többi egyházi és vallási közösség tagjaival élő szeretetkapcsolatot tartsak fenn. Nem írja elő, hagyja jóvá semmilyen törvényt, hogy a hit kérdéseiben másként gondolkodóknál jobbnak, okosabbnak, igazabbnak, jámborabbnak, becsületesebbnek tartsam önmagammat. Az egyházak, felekezetek közti ellentéteket nem lehet csakis a gondolkodás szintjén, netán teológiai vitákkal leépíteni. Az ellentétek feloldásához vezető út – lehet-e ezt eleget hangoztatni – *elsősorban „embertől emberig”* vezet: elfogulatlan találkozások, beszélgetések, vendégszerető meghívások, a meghívás elfogadása, a szeretet szavai és tettei az útnak stációi. Jézus felszólítása ellen nem hozhat senki törvényt: az Ő nevében kell újra és újra találkozni, összejönni, az Ő „ügyét” kell közös szolgálattal vállalni és végezni (vö. Mt 18,20). Ez az útja, egyetlen biztosan járható útja, hogy feledjük, ami mögöttünk van, hogy a Jézus iránti közös szeretet felélessze szívünkben, lelkünkben az egymás iránti szeretetnek már talán csak pisllákoló lángját. Minél többször és több helyen kell Jézus

nevében két-három-néhány embernek összegyűlni, őhozza imádkozni, tőle kell mulasztásainkért, vétkeinkért közösen bocsánatot kérni. Erre a közös imára – ez ellen szintén nincs törvény – nemcsak a „szervezett” imahét során, hanem máskor is, minél gyakrabban kell összejönni.

Nincs törvény az ellen sem, hogy bevalljuk, megvalljuk saját egyházunk hibáit, vétkeit, mulasztásait. Fel kell hagyunk végre a farizeusi szemlélettel és gyakorlattal, követünk kell a mellét verő vámos példáját. Az egységért vállalt munka sohasem kezdődhet felszólítással: *ti lássátok be hibáitokat, ti térjete meg előbb, s igazodjatok mindenben hozzánk.* Ha bármelyik egyház, vagy egyházi közösség ezt a gyakorlatot követné, már kirekesztette magát az ökumené munkájából. A járható, a követendő út: egyén és közösség lássa be, vallja meg, hogy vétkezett gondolatlan, szóval, tettekkel, mulasztással, szívtelenséggel, – és kérje Isten és emberek bocsánatát.

Valaki egyszer így fogalmazott: nem az a fontos, hogy azt vizsgálgassuk, ki az igazhitű és ki él tévhitben, netán hitetlenségben. Sokkal nagyobb súllyal esik a latba: kinek van szíve és kinek nincs, kinek szívében élő vagy holt a szeretet.

A krisztushívők minden nagy és kisebb közösségének lelkiismeretvizsgálatot kell tartania: nem hivatkozik-e túl hamar „Isten akaratára” akkor is, ha csak emberi megfontolások, emberek által hozott és ezért megváltoztathat-

tó döntések akadályozzák az egymás közti megbékélést, az egység kialakítását, elmélyítését?

Nem feledhetjük: az egység Isten szabadon felkínált ajándéka, – szabadon dönteni képes emberek számára. Az ajándékot csak azok tudják elfogadni, akik nyitott szívvel-lelélekkel fordulnak Isten felé. Az egységről leírt és kimondott szavak csak üres szövegek maradnak, ha az egyházak és tagjaik életét nem az Isten felé kitérés, a megtérés, bűnbánat és az újra éledő szeretet hatja át.

Visszatérek oda, ahonnét kiindultam. Az ökumené számos hűség, jól felkészült munkásának szívét olykor kétségek gyötrik: még mindig csak itt tartunk? Sajnos, még csak kevés „fogható-látható” eredményt könyvelhetünk el. – Való igaz. A látható-érzékkelhető, a „látványos” eredmények még csak reményeinkben élnek, még előttünk állnak. Az utánunk következő második-harmadik generáció talán már „látványos” eredményeknek is tud majd örüdeni. Mégis mindazok, akik ma az „embertől-emberig” vállalt és végzett, az őszinte szív és szó hiteles munkáját igyekeznek végezni, nem feledik a zsoltáros szavát: akik könnyek közt vetnek, – az aratásuk majd örvendeznek (Zsolt 125,5). Senki sem kapott ígéretet az Úrtól, hogy munkája gyümölcsét már itt, evilágban élvezheti. És jól tudja azt is, hogy – bár szorgalmasan ültet és öntöz – a növekedést az Isten adja (1Kor 3,6).

Szent tavaszt várunk

1993. január 21., római katolikus félóra a Kossuth adón
(A kötetlen beszélgetést magnón rögzítették)

KK műsorvezető: Két évvel ezelőt a pápalátogatás idején a Szentatyá találkozott a protestáns egyházak képviselőivel. Mindenki megdöbbenésére váratlan eseményként játszódoott le, hogy a pápa megkoszorúzza a gályarabok emlékművét Debrecenben. Most két évvel a történetek után a protestáns egyházak zárandók voltak el Esztergomba, hogy koszorút helyezzenek el a kassai vértanúk oltáránál, és ökumenikus istentiszteleten vegyenek részt. Mindezek a jelenségek az ökumenizmus szellemében a tavasz jelei. Most PAPP TAMÁS atya interjúját hallják.

PT: Dr. Hafenscher Károly evangélikus c. teol. professzor az ökumenizmus terén nemcsak Magyarországon, hanem világméretűen elismert személy. Először is: hogyan lehetne az ökumenikus mozgalmat definiálni?

HK: A világon élő keresztényeknek az egységőrkévé nem emberi találmány, hiszem, meggyőződésem, Jézus Krisztusnak a főpapi imádságában az egységért való könyörgése a mi századunkban, a 20. században fényszóróba került, jobban hangsúlyozza minden felekezetet, mint azelőtt. Az ökumené történetéről 1910-től kezdve részletesen lehetne beszélni, talán csak az utolsó szakaszát említem: a római katolikus testvérek között a II. Vatikáni Zsinat lendítette föl és azóta bilaterális, tehát kétoldalú és multilaterális, vagyis többoldalú párbeszéd folyik a keresztény felekezetek között. Lényege ennek az – az én megítélésem szerint – hogy nem kell valamit újat alkotni, hanem föl kell fedezni azt, ami van, illetve azt a Valakit, aki ennek a mozgalomnak is a centrumában áll: Jézus Krisztust. Őbenne van meg az egységünk és ezt az egységet kell kibontanunk, vagy részletekre váltanunk saját felekezetünkön belül, gondol-

kodásunkban, életstílusunkban egyaránt.

PT: Dr. Osztie Zoltán plébános, a Zsinati Ökumenikus Bizottság vezetője:

OZ.: Hogy ez a zsinati óhaj, a II. Egyetemes Vatikáni Zsinatnak a szándéka gyakorlattá váljék a mi hazai viszonyaink között is és konkrétan az Esztergomi Egyházmegyében, azért van szükség arra, hogy itt is végiggondoljuk azokat a területeket, ahol együtt munkálkodhatunk és együtt vallhatjuk meg azt, kihez tartozunk.

PT: Ez az ökumenikus mozgalom milyen csatornákon keresztül megy végbe?

HK: Ha a világszervezetekről van szó, akkor általában három csatornáról beszélnek, vagy három mederről, amiben ez a mozgalom hömpölyög. Az egyik a kölcsönös tanulás folyamata, a másik a kölcsönös információ folyamata, hogy egymásról ne legyenek hamis képeink, hanem a valóságnak megfelelő. A harmadik, a spirituális közösség, és ezt az imádság alkalmával, vagy közös istentiszteleti részvétellel tudjuk megélni.

OZ.: Természetesen van ennek egy gyakorlati oldala is. Nagyon sok területét ismerjük fel mai életünknek, ahol közösséget tudunk találni, ahol együtt tudjuk szolgálni embertársaink javát.

PT: Mi a véleményük, hogy az átlaghívő hogyan látja az ökumenizmus kérdését?

OZ.: A kérdőívek, amelyeket szétküldtünk, széles rétegeket megkérdezvén erről a témáról, eredménye az volt, hogy jelentős része a híveknek nyitott ebben a kérdésben. Felismerjük ma azt, hogy az egész kereszténységnek botránya a megosztottságunk. Tanúságtételünk, amely Krisztustól származóan köteleltségünk, csorbát szenved megosztottságunk miatt. Ezt felismerik ma egyre inkább a hívek is, éppen ezért nyitottak a testvér-egyházak felé. Ugyanakkor, mint ahogy a társadalmi élet egyéb más területein is tapasztaljuk a közömbösséget, a mai ember túlerheltsége közömbösséggé formálja az egyes embert, így ez a közömbösség ezen a téren és éppen az egyháziak, a hívek részéről is megmutatkozik, és jelen van a harmadik csoport is, akik még mindig ellenségesen tekintenek egymásra.

HK: Az egység-mozgalom vagy ökumenikus mozgalom, az minden- hogyan misziói dimenzióval is rendelkezik. Onnan indul és oda tér vissza. Nem maradhatunk önmagunk

számára egyek, azért vagyunk, akarunk még inkább egyek lenni a Jézus Krisztusban, hogy higgye el a világ, az a tanúságtétel, amit mondunk, az igaz, hogy hitelessé legyünk.

PT: Egy jelenség, amit az ember úton-útfélen tapasztal, hogy gyakran vannak ökumenikus istentiszteletek, méghozzá olyan jelleggel, hogy ha egy polgármesteri hivatal szeretne sikeres avatást végezni, egy emlékmű avatását vagy pedig egy kidőlt temetőkerítés helyreállítását, akkor egy ökumenikus istentiszteletet szervez, de ide sorolhatnánk, még ha a városi ünnepély sikerét meg szeretnék alapozni, ott is ökumenikus istentisztelet van. Nem lejárata egy kicsit ez az ökumenikus mozgalomnak?

OZ: Igen, éppen most tanácskoztott itt a Zsinati Ökumenikus Bizottság, többen is ezt felvetettük, hogy lejárata teljes mértékben az ökumenizmusnak, mint olyannak. Egyáltalán az imádságnak a lejárata, hiszen, az soha nem válhat esz-közzé, mert ezen keresztül Krisztus maga is esz-közzé válik, márpedig Ő csak végső cél lehet és az imádságunk is, amelyben megtapasztalhatjuk kézzelfoghatóan a Benne való egységünket, ez végső cél, és nem eszköz.

PT: Az embernek sokszor az az érzése, hogy a médiák is, a rádió, a televízió, a sajtó, ahhoz, hogy egy hírt, információt elfogadtasson, szervez köré egy ökumenikus istentiszteletet, vagy tájékoztatást ad egy ökumenikus istentiszteletéről.

HK: Ez ambivalens jelenség, így szoktam a hallgatóimnak is mondani, egyrészt lehetőség, hogy elérjen a szavunk, a mondanivalónk, magatartásunkról az információ az emberekhez, olyanokhoz is, akiket különben eddig nem ért el, ugyanakkor kísértés is, hogy egy bizonyos színházzá tesszük a szolgálatunkat, ahol az a döntő: füttyülnek-e vagy tapsolnak. A mi mértékünk sohasem lehet ez. A Hegyibeszédben mondja Jézus Krisztus: az a döntő, hogy az Atya, „aki titkon van és néz titeket”, mit szól hozzá. Nem az emberi taps vagy a fütty a végső mérték. Úgyhogy nemcsak lelkes a komoly keresztény ember azért, hogy nagy lehetőségek adatnak ma, hanem látja azt a csapdát is, amibe belekerülhet egy-egy felekezet, az egész egyház. Színpadi jelenségé teszik, esetleg udvarolnak neki. Sem az udvarlást, sem a negációt vagy megvetést nem kell komolyan venni. Komolyan a mandátumot kell venni, amit kaptunk Urunktól.

OZ: Arról nem is beszélve, hogy torz képet alakít ki az ökumenikus

törekvésekről, ha így jelenik meg az emberek előtt ez a mozgalom, hiszen alapvetően nem ezt jelenti az ökumenizmus, hogy látványos rendezvényeket tartunk, hanem itt a mélyig kell az emberben az egységtörekvésnek elhatnia.

HK: És nem is felületes békülékenységéről van szó az ökumenikus mozgalomban. Elmondjuk egymásnak, amiben egyetértünk, de elmondjuk azt is, amiben nem értünk egyet és ezt nemcsak regisztráljuk, hanem próbáljuk leküzdeni. Tehát őszinte, komoly, mély beszélgetésről van szó. A másik, amit el kell mondanom, a reménység. Sok, azelőtt az ökumenikus mozgalomban reménykedő ember elvesztette a reménységét a mi időnkben vagy elfásult az ökumené iránt. Én azt hiszem, hogy ennek van jövője, van perspektívája, és ha esetleg egy olyan klimatikus helyzet alakult ki, hogy az ökumenizmus teléről beszélnek ma sokan sokhelyütt Európa-szerte, jön tavasz is rá, egészen biztosan, a *ver sacrum*, a szent tavasz megérkezik. Nem szabad pillanatnyi helyzethez kötni reménységünket. Amit személy szerint 1984-ben márciusban a pápa, II. János Pál Rómában nekünk egy bizottság mandátum-visszaadásakor mondott, az számomra feledhetetlen, ezt a két szót hangsúlyozta, hogy az ökumenikus mozgalom az *necessitas*, vagyis belső szükségesség, és *irreverzibilis* folyamat, amit nem lehet visszafordítani. Nem a pillanatnyi tempóra kell figyelni, hanem arra, hogy ennek van jövője, van perspektívája.

PT: Hadd mondjam el, hogy mindazok, akik részt vehetünk egyáltalán ebben az ökumenikus mozgalomban, és találkozunk egymással a különböző testvér-egyházak képviselői, azt hiszem, hogy mindannyian megtapasztaljuk, személyes tapasztalatként is azt, hogy sokszor félreértéseken, egymás helytelen vagy nem helyes ismeretén alapulnak azok a szakadékok, amelyek közöttünk vannak.

HK: A saját felekezeten belül szokta az ember a legtöbb támadást kapni, vagy értetlenséget. Nem a partnerral van többször problémánk, hanem saját felekezetünk tagjai féltenek attól, hogy feladjuk a saját identitásunkat. Azt hiszem, hogy aki ezt komolyan és odaadó módon végzi, kell, hogy elviselje. Nem egyszerű sokszor ez, mert gyanú veszik körül a saját felekezetben. Ezt a gyanút le lehet győzni, a szeretet kiűzi a félelmet, még ilyen vonatkozásban is.

OZ: Megállapodtunk abban, hogy a megbékélt különbségek modelljét fogadjuk el, tehát tudjuk azt, hogy bi-

zony vannak különbözőségeik közöttünk is. Ezeket a különbözőségeket természetesen nem akarjuk elmosni, de szeretettel tudjuk elfogadni egymásnak a különbözőségét és egymást mindenekelőtt.

PT: A következő kérdést egy kicsit keresztbe tenném fel, méghozzá olyan értelemben, hogy vannak olyan kifejezések, szavak, amelyek sértően hangzanak az egyes egyházak híveinél. A katolikus lelkész megkérdezném, szerinte melyek azok, amelyek az evangélikusok számára vagy a protestáns hívek számára ilyen kifejezések a katolikusok részéről, illetve megkérdezném az evangélikus lelkészt, hogy szerinte melyek azok a kifejezések, amelyek ilyen sértően hathatnak?

OZ: Hát talán mindjárt a *testvér-egyház* az a kifejezés, amit én szeretek használni, s amit úgy érzek, kell használnunk, hiszen Krisztusban és a mennyei Atya gyermekeként testvérek vagyunk. De ez a szóhasználat egyáltalán nem általános. Hiszen maguk a zsinati dokumentumok sem egyértelműen és következetesen használják ezt a szót. Különböztet, elszakadt testvérekről is beszélnek, ez ilyen megfogalmazásban az ő számukra bántó lehet.

HK: Azt gondolom, hogy aki az ökumenével foglalkozik, nem szabad, hogy sértődékeny legyen, mégis tudnia kell, hogy híveinket gyakran bántja az, hogy egy katolikus többségű faluban vagy városban sokszor nem is tartanak keresztényeknek, hiszen Magyarországon a keresztény szó sokhelyütt le van foglalva a római katolikus keresztény egyház számára. Egy kisebbségben lévő evangélikus egyház érzékeli ezt pl. Fehérvár környékén vagy Esztergom környékén, de máshol is. Azt gondolom, hogy nem az a döntő, mit mondanak rólunk, hanem az, amit vallunk és amiben hiszünk. Hiszem, hogy a beszélgetés folyamán sok hamis kép elmosódik, illetve helyes képek kerülnek elő, ez minden szinten érvényes, a hitoktatásnak a szintjén, a lelkészképzésnek a szintjén, a kollégáknak egymással való találkozásának szintjén. Szolgáltam – 1948 óta vagyok ordinált lelkész – sokféle, különböző szituációban, azt hiszem, hogy a II. Vatikáni Zsinat után alapos változás történt a római katolikus kollégákkal való viszonyunkban. Temetői szolgálatától kezdve egymásnak a megbecsülése, az egymással való baráti-testvéri beszélgetés egészen természetes ma, ezt nem mondhattam el 40 évvel ezelőtt. Szeretném, ha más is érzékelné: hogy anélkül, hogy ez tudatosulna, óriási változáson mentünk keresztül és nemcsak formálisan vagy udvariassági szinten mondjuk egymást testvéreknek, hanem úgy is érezzük.

PT: *Végül, melyek lehetnek az ökumenizmusnak a konkrét megnyilvánulásai? Az egész en hétköznapi kis megnyilvánulások egyházközségek, hívek között?*

OZ: Nagyon fontos lenne az, hogy amint különböző munkaterületek kikristályosodtak és az egyes egyházközségekben belül munkacsoportok vállalják magukra ezeknek a feladatoknak az elvégzését, legyen az egyházközségekben ökumenikus munkacsoport, akik magukra vállalják azt, hogy a szomszédos testvéregyházakkal az aktív testvéri kapcsolatot építik, alakítják és elevenen tartják. Ehhez természetesen kell az is, hogy a lelkészek maguk is szívügyüknek tekintsék ezt a kérdést és közöttük is meglegyen ez a testvéri közösség. És akkor, ha ez így megvalósul, akkor feltárulkozik számunkra az a végtelen sok lehetőség, amiket a gyakorlati életben azután meg tudunk ragadni. Kezdehetjük a

valóban közös spirituális gazdagodást a közös imádságokkal. Fel kell ismerni, hogy máris mennyi az az imádság, amit már mindannyian az ajkunkra veszünk és ugyanazokkal a szavakkal tudunk fordulni a mi Urunkhoz. De a kulturális életben, a közös rendezvényekben, a kulturális egyházzenei rendezvényekben is tudunk találkozni, amire nagyon szép példák vannak. A karitatív élet vagy éppenséggel az evangélizációnak sokféle feladata, a mai pedagógiai feladatok mindmind olyan területeket tárnak elénk, ahol közösen tudunk munkálkodni.

HK: *Én is azt hiszem, hogy a közös kihívásokra, amelyekkel a 20. században találkozunk, meg kell találni az egységesebb keresztény választ, és ez lehetséges. A másik az nem szabad, hogy a gyülekezetben vagy közösségben néhány ember magánygyévé silányuljon az öku-*

mené. Tehát itt nem apró egyesületekről van szó, hanem az egész egyház ügyéről. Nem arról van szó, hogy néhány embernek ez a hobbi-ja vagy monomániája, hogy ő ökumenikus. Az egész egyház benne van az ökumenikus mozgalomban, ebben a sodrásban. Ezt kell éreztetni a lelkészeknek éppennyúgy mint a híveknek, hogy itt nem néhány embernek, néhány csodabogárnak, vagy néhány különcknek az ügyéről, hanem az egész egyház ügyéről van szó.

OZ: *A keresztény reménységről beszélhetünk csak. Nem emberi bizakodásról, hanem a mi reménységünknek az az alapja, hogy Krisztus maga akarta ezt az egységet és Ő imádkozott ezért az egységért. Következésképpen ez nem a mi munkálkodásunk, ügyességünk vagy találékonyságunknak a gyümölcse lehet, hanem csakis egyedül a mi Urunké.*

De tenebris lux

– Ökumenikus istentisztelet az esztergomi bazilikában, 1993. január 20. –

Hogyan kerültünk oda mi protestánsok? Vajon megalkuvók voltunk? Elfelejtettük az ellenreformációt? Nem tudunk már a gályarabokról? Feledésbe merült épületeink konfiskálása? Nem tudunk már a csepregi vérengzésről? A Lipót-féle gyászévtizedről? Az eperjesi és pozsonyi vértörvényszékekről? Őseink futását, menekülését, üldöztetését már a mai nemzedék nem emlegeti? Kocsi Csergő Bálint írásáról, a 19 vértanúról vagy a Trusius Jób által versekbe foglalt hitvallókról, áldozatokról, száműzött családokról, 140 papi és tanítói család tagjairól már nem tudhat a mai nemzedék? De Ruyter holland admirális nemes cselekedetéről és kemény szavairól már nem beszélhetünk? Nem, nem erről volt szó. Hanem arról, hogy egyszer pontot kell tenni a múltra és közösen kell indulni a jövőbe. Harmati Béla püspök a következő szavakkal fejezte be igehirdetését: (2Kor. 4,6) „Ez a mai istentisztelet gyógyítson sebeket, az emlékezés és az együttes imádság vigye tekintetünket Krisztus arca felé – sötétségből világosság ragyogjon – többé már ne lépünk vissza az ellenségeskedés, a gyűlölet, a gyanakvás, a békétlenség árnyékába. Akkor tudunk környezetünk, családjunk, munkahelyünk, társadalmunk és az egész világ számára világosságot jelenteni mint egyházak és hívő keresztények, ha magunk között kezdjük, az ökumené közösségében gyakoroljuk a krisztusi szeretetet, békességet, megértést, jóságot, szelidséget... Ragyogjon Krisztus megbocsátó kegyelme történelmünk sötét foltjaira, úgy világítsa meg ökumenikus

kapcsolatainkat, hogy utat találjunk és utat mutassunk, mert ennek a hazának, földrésznek és világnak nincs másra szüksége, minthogy megtapasztaljon valamit Isten szeretetéből és békességéből”. Ezért voltunk hát ott a római katolikus kassai vértanúk szobrának megkoszorúzásánál, nem csak

Körösi Márkra, Grodziecki Menyhértre és Pongrácz Istvánra emlékeztünk, hanem előre tekintettünk és azért könyörögtünk, hogy soha többé ne forduljon elő, hogy Krisztus követői egymásra ellenségként tekintsenek, kardot rántsanak és életet oltsanak.

H.K.

Valamit a baptistákról

Mind magyarországi, mind világméretben nagyon érdekelnek a baptisták, változó struktúrájuk és szerepük az Ökumenében. Ezért kérdeztem Szebeni Olivért:

– Kik a baptisták?

A kérdést különböző európai nyelveken, olykor talán csak hasonló értelemben, de nem szószerint, igen sokszor fölvetették. A bemutatkozó válasz már a XVII. században megjelent angolul, azóta többször anyanyelvünkön is. Szükséges volt nemcsak önmaguk bemutatása, hanem hazánk vallási szerkezetének sajátossága miatt is. A lakosság nagy része Magyarországon római katolikus, kisebbik fele két protestáns egyházhoz tartozik, de nem egyforma arányban. Az ortodoxok, unitáriusok és a nem keresztények kifejezhetőek még százalékos nagyságrendben, de az egykori szabadegyházak (9 felekezet) és közülük a baptisták önállóan már csupán ezreléken.

Ez a cikk a kisebb protestáns testvéregyház (evangélikus) lelkészeit kívánja tájékoztatni a baptista egy-

házról, amely evangéliumi és ökumenikus felekezet. A szerző szeretné adatait úgy rendezni, hogy kielégítse olvasói érdeklődését. A válogatás azonban nehéz. Biztosan marad adóssága, amit egy újabb szerző fog törleszteni, válaszolva a kérdésre: Kik a baptisták?

TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

A Magyarországi Baptista Egyház 1956 óta tagja az Egyházak Világtanácsának és az Ökumenikus Tanácsnak. Az EVT egykori főtükára, dr. Ernest A. Payne teológiai tanár, valamint két hazai vezető lelkész; dr. Haraszti Sándor és dr. Nagy József kezdeményezésére.

Belépésükkel úttörők voltak, más szövetséghez képest. A Baptista Világszövetségben meghatározó többségű „Déli Szövetség” (ang. rövid: SBC) ekkor még csak megfigyelőket küldött az EVT világgonferenciákra.

A törvénelmi ismertetés során bizonyára meglepő: Nem amerikai eredetűek. A hollandiai Stadskanaalban 14 angol menekült vette föl először a „hitvalló kersztiséget” 1609-ben, mennonita környezetben.

Thomas Helwys vezetésével tértek vissza Angliába. Londonban, 1612-ben adták ki első írásukat. Három lelkészük írta 1630-ban első hitvallásukat. Egy London melletti kisvárosban van a mai baptizmus bölcsője. *Spitalfields* közössége alakult meg 1642-ben, és „particular Baptists” néven vált ismeretessé a gyülekezet. T. Helwys hitéért börtönbe került, és ott is halt meg.

Az angol királyi restauráció idején a baptisták, az őket elutasító intolerancia miatt sokan vándoroltak Amerikába. Ott megerősödtek, és a XIX. században onnan érkezett Hamburgba egy teológiai tanár, aki 1834-ben „baptizálta” heted magával J. G. Oncken (1800–1884) könyveskereskedőt.

Említettük a hollandiai mennonitákat. Ugyanezen felekezet tömegesen állt a baptistákhoz a cári Oroszországban is. Nem bizonyított, csak valószínű, hogy hazánkban is voltak a XVIII. században, akik láncszemet képeznek az anabaptisták és a mai baptisták között. Több közép-európai baptista tiszteli a reformáció korának anabaptistáit elvi előfutárként.

A hazai „baptista misszió” – ahogy legszívesebben beszélnek önmagukról, 1846-ban kezdődik. Kivándorolt iparosok érkeztek vissza Hamburgból, ahol Oncken gyülekezetében megtértek. Eredetileg római katolikusok voltak. Hazatérve, a szabadságharc alatt Pesten gyülekezet működött húsz éven át, de sokat zaklatták őket, főleg a Bach-korszak idején. *Rottmayer János* (1818–1901), a vezetőjük, 1866-ban Kolozsvárra költözött, bibliaraktárt nyitott, vasárnapi iskolát és gyülekezetet szervezett. Elköltözésével Pesten nem működött gyülekezetük *Meyer Henrik* (1842–1919) megjelenéséig (v.ö.: *Lelkipásztor*, 1992. 9. sz. 294–296. oldal).

Meyer által vette föl a „hitvalló keresztiséget” a nagyszalontai református *Kornya Mihály* (1844–1917) nyolcadmagával, egy gyulai vásár alkalmával. Belőle vált a nagy-alföldi magyarság és az erdélyi románság apostola. Nem kevesebb, mint 11 ezer általa baptizált hívő adatait jegyezték föl a budapesti anyakönyvekből, de a későbbi, vidéki anyakönyvezés további 4000-rel növelheti ezt a tömeget.

Meyer Henrik utódaira hárult az állam és a felekezet közötti kapcsolat törvényes rendezése. *Udvarnoki András* (1865–1945) és *Balogh Lajos* (1863–1919) évtizedes kérvényezései után, 1905-ben nyerte el a felekezet az állami elismerést. Első, hivatalos elnevezésük *Baptista Hitközség, Budapest* volt. A két világháború között Magyarországon csak a zsidók és a baptisták képeztek hitközséget.

A baptisták között az „egyház”

kifejezés ellenszenves. A gyülekezetek évtizedeken át tiltakoztak az „elegyháziasodás” ellen. A legutóbbi években is fellángolt e vita. Az egyház szót nemzetközi használatuk is kerüli. A német „Bund” és az angol „union” kedveltebb. Az 1955-ben hivatalossá vált egyház a hazai szervezetre egészére vonatkozik, és a legutóbbi határozatok értelmében azonos a „gyülekezetek szövetségé”-vel.

GYÜLEKEZET ÉS TÁRSADALOM

A magyar társadalom a baptistákat nehezen tolerálta már missziójuk kezdetétől. Sokféle, mesterségesen szított ellenszenv, az újtól, idegentől tartózkodó magatartás tapasztalható a mai napig. Meyer Henrik már hatodik éve Budapesten lakott, amikor a képviselőházba juttatta „*A baptisták, kik azok, mit hisznek?...*” című füzetét, amiről a *Theol. Szemle*, 1992. évi 5. száma, 287-ik oldalán részletesebben olvashatunk. Attól kezdve a liberális „48-as párt” képviselője, Irányi Dániel (1822–1892) évente interpellált a baptisták és nazarénusok ügyében, de nem túlságosan sok eredménnyel.

Hol a kérelmező idegen állampolgárságát, hol a prédikátorok iskolázatlanságát, máskor más fantasztikus rágalmakat hoztak föl Meyer törvényes elismerési kérelme ellen. Mire a magyar állampolgárságú, hamburgi teológiát végzett kérelmezők az új vallásszabadsági törvény (1895. XLIII. tc) alapján, 1905-ben elismeréshez jutottak, tízezer körüli a hívők száma, a megelőző tíz évhez képest 24-szeres a növekedési rátájuk, az ország legtöbb megyéjében már magyar és más nemzetiségűek (német, román, szlovák) körében egyaránt jelen vannak.

Az állami elismerés egyik feltétele volt, hogy a hitközségi vezető érettségizett ember legyen. Abban az időben ilyen kevés akadt. Lett volna egy ügyvéd, egy banktisztviselő, meg néhány tanító köztük. Végül a megfelelő végzettséget egy szepességi – talán cipszer, vallására nézve görög katolikusból áttért – állami tisztviselő garántálta: *Csopják Attila* (1852–1934). Ő lett az első hitközségi elöljáró.

Már a megjelenés első fázisában, *Rottmayer János, vasárnapi iskolát* alapított. 1874-ben Meyer Henrik Budapesten szintén. A vasárnapi iskolai munka képezte az első együttműködési lehetőséget és ökumenikus kapcsolatot a protestáns egyházakkal. 1912-ben 347 baptista vasárnapi iskola működött 783 tanítóval és 7597 gyerekkel. *Hajnalcsillag* címen gyermeklapot, *Útmutató*, majd *Vasárnapi tanító* címen a nevelők számára szakfolyóiratot adtak ki. A felekezet lapja, a *Békehírnök* 1895. március 15-ikén jelent meg.

Felkarolták az ifjúságot. Táborhelyet vettek 1929-ben, Tahiban. A háború után Balatonföldváron nyaralókat, Pirtőn és Békésen ingatlanokat vásároltak erre a célra. A Rákosi-érában az ifjúsági munkát hallgatólagosan elnyomták, de 1991-től újjászerveződött. A mai baptista fiatalság kiadja az *Élejel* című havilapot.

A háború alatt, az Ifjúsági Szövetség keretében működött a *Diák Szakosztály*. Addig nem jutottak baptista fiatalok nagyobb számmal felsőfokú iskolákba. Ma már hazánkban és külföldön számos magyar származású egyháztag vált ismert szakemberré. A múlt évtizedek hívő értelmiségieit elnyomó, mellőző megkülönböztetést rendkívüli tehetségük küzdötte le.

TEOLÓGIA ÉS ESZMEVILÁG

A baptista hitvallási iratokat *William L. Lumpkin*, richmondi (Va, USA) egyetemi tanár gyűjtötte össze. Az egyes nemzeti szövetségek legszélesebb körében elfogadott ún. „*New Hampshire Declaration*”-jét, magyarul először Nagyváradon, 1946-ban *dr. Udvarnoki Béla* adta ki (*Kik a baptisták?*), másodszer Ujvidéken, 1972-ben. Lumpkin bizonyította, hogy a baptisták inkább a *biblicitás*, mint a dogmatika kedvelői. Talán emiatt hiányzott jó ideig a hazai hitvallás.

Ismeretes az ún. „*Ócsai Hitvallás*”, ami nem más, mint az állami elismerés kérvényéhez csatolt *szervezeti szabályzat*. Hittétel egyetlenegy sincs benne. Így a fenti elnevezés hibás. Az első hivatalos magyarországi hitvallást – néhány lelkész, de főleg a Szabadegyházak Tanácsa és az Állami Egyházügyi Hivatal sürgetésére – 1967-ben fogadta el a baptista közgyűlés.

C. H. Spurgeon (1834–1892), egy kissé túlértékelt nyilatkozatában, magát kálvinistának mondta! Ezt úgy kell értelmeznünk, hogy az európai baptisták valóban sok tekintetben egyeznek a genfi teológiával. Liturgiájuk egyszerű, templomaik dísztelenek, műkincseik nincsenek. Amerikában akad cifra templomuk (*Riverside Church*), és Dél-Afrikában az anglikán miséhez hasonló a szertartásuk. Európában – főleg Kelet-Európában – a kettős predesztináció tanát kivéve – a kálvini egyszerűség, világosság, egyértelműség-re törekvés jellemző.

Speciális nézet az „önkéntes gyülekezeti tagság” és a „hitvalló keresztiség”. Strukturális sajátosság a szintén svájci reformáció modelljéhez közelít. Ismerik a *presbiteriumot* („gyülekezeti elöljáróság”). Ez a nálunk működő testület az elmúlt évtizedek centralizációjával gyakran elmentébe került.

A reformáció lutheri tanításai kö-

zül is illeszkedik néhány gondolataik közé. Elsősorban igehirdető és nem liturgikus az egyházuk. A „*Soli deo gloria*” mondás az anabaptisták, illetve „hutteri testvérek” (svájci pacifisták) kódexeiben is megtalálható, és a két világháború között a baptista irodalom, a hasonló latin mondásokkal együtt valamennyit alkalmazta.

Az 1906-ban alapított *teológiai szeminárium* felvételi feltétele a középiskolai végzettség. Aki nem érettségizett, megszerezhetette bizonyítványát a teológiai tanulással párhuzamosan. Idővel mindenkinek volt ilyen fokú végzettsége, sőt sokan szereztek egyetemi diplomát is. Vanak külföldön posztgraduáltak, illetve hazai és távolabbi főiskolák doktori címével rendelkezők.

Aldozatkész segítők. Szegényeikről 1910 és 1915-ben megnyitott két *aggmenházukkal* törekedtek intézményesen segíteni. *Árvaházukban* vallási hovatartozástól függetlenül neveltek gyermekeket. Németországi mintára *diakonissza* intézetet létesítettek a két világháború hatására. Az utóbbit 1951-ben fel kellett oszlatni. Ingatlanukat államosították. A mai társadalom gondjainak enyhítésében egy *menedékhöz* segít. Lelkészeik közül néhányan állami gondozott gyermekeket vállaltak nevelésre. Egyiküköt saját gyermek mellé vett örökbe egy hatodik fiút.

NAPJAINK BAPTISTÁI ITTHON ÉS KÜLFÖLDÖN

A *Baptista Világszövetség* londoni alapítása 1905-ben magyar küldöttek részvételével zajlott le. Ne gondoljunk vertikális függőségre. A belépés önkéntes. *1992-ben 38 millió* a gyülekezeti tagok száma. Az évi növekedés 1 millió, és főleg a „harmadik világ” polgáraiból adódik. Az európai nemzeti szövetségek csökkennek, és ez már hosszú ideje tart. Az amerikai szövetségek – mintegy 30 millió – súlya határozza meg segélyprogramjaikat, a küldetés és a teológiai irányvonalakat. A magyarországi menekültek támogatására is küldtek jelentős segélyeket. Afrika éhezőinek is küldenek.

A német hívők magatartása motiválta a hazaiakat. A hitlerizmus alatt Németországban közös szövetségre léptek az elég jelentős számú „keresztyén testvér gyülekezetek” (Brüdergemeinde) és az egyik pünkösdi irányzattal (Elim-Gemeinde).

A baptista hívők sajátos pluralitása, más missziók iránti nyitottsága, néha indokolatlan jóhiszeműséggel társulva, komoly veszteségeket is okoz. Hazánk társadalmi változásával ez a jóhiszeműség engedékeny volt a *karizmatikus* mozgalmak iránt. A baptista egyház nyolcvanas években kifejeződő entuziasztikus irányulásával *gyengült az ökumenikus*

hajlandóság, majd a rendszerváltás befolyására széthullott a Szabadegyházak Tanácsa (SZET), mert azt sokan azonosították az ÁEH korlátozó eszközeivel. Eredetileg kiségyházi, érdekvédelmi szervezetként áldásosan működött, főleg alapító elnöke, *dr. Kiss Ferenc* orvosprofesszor és *Ungár Aladár* főtitkár idejében. 1944-ben alapították, tehát szó sem lehet az ÁEH létrehívó szándékáról.

A rendszerváltással megszűnt a korábban gyakran sérelmezett állami ellenőrzés. Viszont kapu nyílt sok, eddig ismeretlen *keresztyén felekezet és ázsiai filozófia* előtt. A fiatalok nagyfokú fogékonyságot tanúsít a régebben tiltott metafizika iránt, de sajnos sokszor kerülnek a babonák, ezoterikus tanítások, és szélsőséges kegyességi mozgalmak csapdá-

iba. A lelkészek és a teológiai iskolák bizonytalansága következtében, a gyülekezetekben nagyon várt megterések, baptizálások kezdeti gyarapodása fölötti öröm gyorsan változott fájdalmas szomorúsággá, mert a fiatalság másutt talált magára, hanyagolván, bírálgtván előbbi baptista gyülekezetét. Tömegesen csatlakoztak könnyed, felszínes, hangulati irányzatokhoz.

Olykor alig magyarázható módon tanúsítanak nagyfokú megismertetésre lehetőségeket a tömegkommunikációs eszközeink, míg a „történelmi” egyházaktól és a favorizált, újszerű csoportoktól kiszoruló baptista közösségre a magyar protestantizmus közös sorsa vár.

Szebeni Olivér

Szerkesztői üzenetek:

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm hűséges olvasóinkat! Ismét gazdag olvasnivaló anyaggal jelentkezünk. Első kérésem, hogy *olvassák el cikkeinket!* Úgy tünik, időhiány miatt csak egy-egy cikk olvasására jut idő s így alkotnak többen véleményt. Innen adódik az a nagyon különféle megítélés, aminek levelek, telefonbeszélgetések, személyes találkozáskor folytatott beszélgetések a tanui. Pl. Nem csupán a Fórum rovat lehet beszédtema lelkészek között, nem is a változatlanul meglévő sok sajtóhibák, ha az egész számot ismerik.

Amint az előző évi adatokból kitűnik: 1992-ben 434 oldalon jelentünk meg 10 rendes és egy összevont számban, tehát a borítókkal és évi tartalomjegyzékkel együtt csaknem félezer oldalnyi olvasnivalót tettünk az asztalra. 324 cikk jelent meg, ebből 252 kilenc rovatban és 72 az igehirdető műhely című rovatunkban. 126 cikk-író járult hozzá az 1992-es Lelkipásztor anyagához. Az adatokat ismerve nem kell védekezni: kevés az anyag, kevesen írnak, csak néhány szerző ír a szerkesztő mellett stb. Az adatok magukért beszélnek.

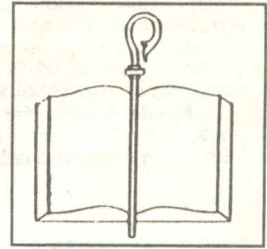
Már egy előző Szerkesztői üzenetekben említettem, hogy két problematikus rovatunk van: a *Fórum* és az *Igehirdető műhelye*. Most is vállalom ezt a megállapítást. Az előbbihez megjegyzés: tartom magam ahhoz a sajtóetikai elvhez, hogy egyetnemértés esetén is hozom a cikket, ha kérem a témát, tiszteletben tartván a szerző emberi jogait. Eddig a trágárság volt a határ, amit nem voltam hajlandó

átlépni, ezentúl a személyeskedés is az lesz. Egyébként minden cikk maga minősíti az aláírt szerzőt. A Fórum rovat írásaira válaszolni is lehet *írásban*, a szóbeli reflexiókra nem térhetek ki. Remélem, a Lelkipásztor szolid, nem a szenzációt kereső hangja változatlanul életben tudja tartani ezt a „forró” rovatot, anélkül, hogy „heclappá” alacsonyodnánk.

Változatlanul fennál az *anyagtorlódás*. Megsérteni nem akarok egyetlen cikkíró sem, de 27-31 oldalas (fleck) anyagot nem tudok közölni. Ebben a vonatkozásban is sokat várok az új Szerkesztő Bizottságtól. Ha sínre kerül a munkánk, sokat segíthetnek a SZB tagjai a mennyiségi korlátok megtartásában. Az új SZB első üléséről a következő számban tudunk beszámolókat közölni. A SZB névsorát olvasóink megtalálhatják az impresszum közelében.

Szeretettel kérem Olvasóinkat, hogy minden, a kiadással, előfizetéssel kapcsolatos kérdésüket, vagy panaszukat a Kiadóhoz küldjék (Puskin u. 12.). Várom továbbra is közreműködésüket s gondoljunk arra a szomorú Lelkésztestvérünkre is, aki többek között ezt írta, testvéri hangú levelében: „elfogyott az erőm, nincs már erőm írni, örülök, hogy gyülekezeti szolgálataimat még el tudom látni” Még jóval nyugdíjkor előtt is lehet így írni. Hányan írhatnák le ugyanezeket a sorokat. Nagy megértéssel gondolunk rájuk, mi, akiknek még van, vagy volna erőnk írni.

Őszinte megbecsüléssel: a szerkesztő
Budapest, 1993 március.

HÁNYAN VAGYUNK?

I.

Napjainkban a lelkesi közvéleményt újra foglalkoztatja egyházunk lélekszámának alakulása. Az utóbbi negyven esztendőben – mióta lelkesi szolgálatban állok –, többször felvetődött a kérdés: tulajdonképpen mennyien vagyunk mi evangélikusok, mekkora lélekszámot tudhat magáénak a Magyarországi Evangélikus Egyház (MEE)? E kérdésfeltevést mindig más és más indíték motiválta. Az alaptételben azonban minden kérdésfeltevés megegyezett: még megközelítő pontossággal sem lehetett – s lehet – tudni, hogy hányan tartoznak egyházunkhoz. S máris tévesen fogalmazunk. Hiszen lehet-e a statisztika törvényszerűségeivel mérni azt, ki, mikor, miért tartozik egy-egy egyházi közösséghez? Mi a kritériuma az egyházhoz való tartozásnak?

E kérdések meghaladják egy rövid írás méreteit s túl lépnek azon a határon is, ami a cikk szerzőjének a kutatási területébe tartozik. Egy biztos: napjainkban kisebb-nagyobb lelkesi körben ismét beszédtema egyházunk lélekszámának valós megközelítése. E kérdésfeltevést bizonyára indokolja az évek óta igényelt (várt?) struktúráváltás elodázhatatlan közelsége. Hiszen ülésezik a zsinat s annak egyik feladata éppen e struktúra jogi megfogalmazása. Ezt pedig mindenféleképpen meg kell előznie egy olyan felmérésnek, amely – a statisztika-adta határok között –, reális alapot nyújt a zsinati atyáknak (és anyáknak), jó, helyes, megfontolt döntés hozatalára.

A téma fontosságát aláhúzza az a tény is, hogy több magasszintű egyházi grémiumban is hangzottak el ilyen irányú jelentések (Pl. Solyom Jenő részéről, a Déli Egyházkerület közgyűlésén.) Ugyancsak napvilágot látott bizonyos adatok viszonyítási szorzata, mint lélekszámot meghatározó tényező felvetése is. Bizonyára több más olyan „módszer” forog még a lelkesi köztudatban, amelyről e sorok írója nem tud. Egyet viszont tud: mint gyülekezeti lelkeszt még semmilyen egyházi fórum sem kereste meg atekintetben, hogy a saját gyülekezetének a lélekszámával kapcsolatosan ma – 1993-ban – mi a helyzet. Ez azt jelenti, hogy előtte vagyunk még egy ilyen felmérésnek. Ennek elősegítése érdekében az alábbiakban közreadom a legutolsó egyházi felmérés eredményét, amely – természetesen – éppen úgy magán viseli „kora” minden hibáját, mint minden más felmérés.

Az idősebb lelkesek még emlékeznek arra, hogy egyházunkban 1971-ben egy széleskörű, reprezentatív demográfiai felmérést végeztek. A cél az volt, hogy hozzávetőleges pontossággal felmérésre kerüljenek az egyházunkhoz tartozók. Ennek, akkor az volt hivatalos „oka”, hogy az anyagi tehervállalást a valóságos lélekszámnak megfelelően lehessen szétosztani. A valóságos ok, azonban az volt, hogy az egyházvezetőség „tudja”, milyen nagyságú egyháznak a képviselőjében szól és intézkedik, azaz kit képvisel.

Amint azt tudjuk e felmérésnek az adatai sosem kerültek napvilágra, publikálásra, egyetlen egyházi fórum sem foglalkozott vele. Lehet, hogy még ma is felteszi valaki a kérdést, hogy vajon miért kellett olyan alaposan megkérdezni a szerkesztőt, felmérést eszközölni, adatlapokat ki-

tölteni, statisztikai adatokat begyűjteni, ha az nem a „nap” egyházi életet segítette elő. *Miért ez a nagy hallgatás?*

Az 1971-ben begyűjtött részletes statisztikai adatok nem kerültek hivatalosan publikálásra. Ugyanis, már az első elemzésnél kiderült, hogy a lelkesek jóval kisebb létszámot tudnak maguk mögött, mint arra az egyházvezetőség gondolt. Ettől kezdve ezek az adatok titkossá váltak. Tévedés ne essék: nem a „nagy házból” tiltották le ezek közlését, nem is valami „egyéb” ok miatt. Nagyon egyszerűen e statisztikai fölmérés elhallgatásának ökumenikus „okai” voltak. Ugyanis, mindeddig 430–450 ezer evangélikussal számolt egyházunk, s így az Ökumenikus Tanácsban belül e lélekszámnak megfelelő súllyal bírt a MEE. (Így pl. a főtitkári tisztséget mindig az evangélikus egyház adta.) Ha kiderült, hogy egyházunk nem éri el a „hivatalos” lélekszámot, akkor az Ökumenikus Tanácsban tisztséget viselő egyházi személyiségek elvesztik befolyásukat, tekintélyüket, „rangjukat”. Ezt pedig nem tudták volna elviselni. Így történt meg az, hogy 1971-es statisztikai felmérés eredményével még az egyházi elnökség szűkkörű tanácskozása sem foglalkozott.

E sorok írója, „magánszorgalomból” részletesen feldolgozta a beérkezett adatokat. A doktori disszertációján kívül, két nagyobb lélegzetű (teológiai konferencián, LMK-kon) publikált kéziratban („A Magyarországi Evangélikus Egyház várható strukturális átalakulása 2000-ig” 1976-ban, „A népegyházi formák bomlása és gyülekezetek” kérdéssről írt dolgozat, 1979-ben) használta fel ezeket az adatokat, de összességében a részletes adatok nem kerültek közlésre.

Mindössze 20 esztendő telt el e felmérés óta. Kétségtelen, hogy sok minden történt a körülöttünk lévő világban, s így egyházunkban is. Ma már más kritériumok érvényesek az egyházhoz tartozás kérdésében, mint akkor. Húsz esztendő alatt kicserélődött egyházunk lelkesi gárdája, az utóbbi esztendőkből különböző csoportok, irányzatok jelentek meg egyházunkban is. Talán valamivel aktívabb lett a lelkesi szolgálat is. Erdemes lenne újra – mindannyiunk egyházi tudatának az erősítése és felelőssége érdekében nyilvánosságra hozott –, felmérést végezni. Így adataim összehasonlítási alapul szolgálhatnak a törvénykezésben e területen dolgozó zsinati atyáknak (anyáknak).

Egy félreértést azonban már most szeretnék elkerülni. Nem azért adom közre ezeket az adatokat, hogy ezzel bizonyítsam, kis-lélekszámú egyház vagyunk. Nem is azért, hogy nem hinnék az egyház „növekedésében”. Ezért örültem Solyom Jenő felügyelő jelentésének, hiszen adatai megközelítik az általam 1988-ban felmért adatokat, s így úgy érzem, hogy következtetésem nem légből kapottak.

II.

A következőkben röviden ismertetem az 1971-es statisztikai felmérés adatait. A felmérésben 316 anyagyülekezet adatai szerepelnek. (Csak a teljességért közlöm, hogy ez a szám 1984-re már 299-re, 1987-ben 266-ra csökkent. Az „Evangélikus Naptár, 1993” adatai szerint, 1992-ben az egyházunkban 265 olyan gyülekezettel számolhatunk,

amely jogilag önálló egységet képez.) A következőkben természetesen országos összesítésben s nem kerületi megosztásban közlöm az adatokat.

Az 1971-es felmérés az egyházunk lélekszámát tekintve három szempontból vizsgálta a gyülekezeteket. Éspedig

1. Hivatalos lélekszám (ezen azt a lélekszámot kell értenünk, melynek alapján már 1971 előtt a közegyházi járulékot a gyülekezeteknek fizetniük kellett):

398 158

2. Népegyházi lélekszám (ebbe a kategóriába minden „evangélikusnak keresztelt” személyt számba kellett venni, aki a gyülekezet területén lakik. Tehát idekerültek az akkor nagyon sokat használt „evangélikus háterű” anonim hívek is):

374 647

Itt utalnom kell arra a „kísértetiesen” hasonló létszám hipotézisre, amelyet *Harmati Béla* az 1992-es, decemberi Országos Presbiteri ülésen ismertett. Vagyis, ha a keresztelesek és a temetések számát összeadva azt elosztjuk kettővel, majd az átlagéletkorral megszorozzuk, akkor kapjuk meg a „helyesnek” vélt adatot. *Harmati szerint ez a lélekszám ma 362 189.* Vagyis a jelenlegi egyházunkhoz tartozó hívek számát a régi népegyházi adatokkal helyettesítjük be.

3. Valóságos lélekszám (a rendelkezés szerint ide kellett számítani minden megkeresztelt gyermeket, azokat, akik iskolai hittanra járnak, konfirmációi oktatásban részesültek, istentiszteletre járnak stb. Azokat is itt kellett feltüntetni, akik csak esetenként járnak templomba, járulékot fizetnek, egyházi szertartást igényelnek stb. Tehát tulajdonképpen azokat kellett e rovatban kimutatni, akik valamikor is valamilyen kapcsolatban álltak, illetve állnak az egyházunkkal):

270 450

Mivel az e kategóriába tartozók „egyháztagságának” a kritériuma igen tág volt, ezért ez az adat – véleményem szerint –, jobban megközelítette a valóságot, mint akár a hivatalos vagy a népegyházi adatok. Ebben az egy esetben talán nem mellékes közölni azt sem, hogy a felmérés szerint, kerületi megosztásban hogyan is alakultak a felmérési adatok:

Déli egyházkerületben 154 679
Északi egyházkerületben 115 771

lélekről tudtak a lelkészek.

Húsz esztendő telt el az 1971-es felmérés óta. Mégis érdekes néhány szempontból áttekinteni – ebben az összefüggésben is –, egyházunk demográfiai adatait:

Egyházunkban 1971-ben a 0–6 éves megkeresztelt gyermekek száma

26.023

volt. Azaz átlag évi 4337 keresztelest „könyvelhetünk” el. Ugyanakkor 1978-ben 4072, 1982-ben 3088, 1986-ban 3108 volt a megkeresztelték száma.

Az 1971-ben hat esztendőt magába ölelő kereszteleési adat (26.023) azt jelenti, hogy az akkor megkeresztelték ma 20–26 évesek, tehát a fiatal házások trendjét alkotják.

Már nem ennyire kedvezőek az 1971-es felmérésben kimutatott 6–14 éveseknek az aránya. Ebben a korosztályban mindössze 15.022 fiatal tudtak a lelkészek kimutatni. Ez az alacsony szám két okra vezethető vissza. Egyrészt ebben az időszakban igen alacsony volt a születési ráta, másrészt nagyon kevés gyülekezetben volt ifjúsági munka. Konfirmációra még jöttek a gyermekek, de utána már nem volt élő kapcsolat a fiatalok és az egyház között. Ez az a korosztály – 27–35 évesek –, akik ma hiányoznak az egyházi, gyülekezeti közösségek közül. Még rosszabb az arány, ha a 14–18 évesek korosztályát kutatjuk. Ebben a kategóriába mindössze 7239 fiatal jelentettek a lelkészek. Ők teszik – tennék – ki a *középgenerációt*, a maguk 35–38 életévükkel.

A kérdőívben kérdésként szerepelt a vasárnapi istentiszteleti látogatottság statisztikai felmérése is. Ezek szerint vasárnaponként – 1971-ben –, 34.113-an vettek részt templomi alkalmon. Ez a szám a „valóságos lélekszámhoz” viszonyítva 13,5% volt. Ez akkor is s ma is jó aránynak számít.

Ügyszintén felmérésre került az is, hogy anyagilag hányan járulnak az egyház fenntartásához. Etekintetben 170.521 hívőről „vallották” a lelkészek azt, hogy valamilyen formában anyagilag is támogatják az egyházat. Ez pedig a „valóságos lélekszámhoz” viszonyítva 63,5%-ot jelent. (Ez a magas szám természetesen nem családot, hanem személyt jelent. Azaz az anyagilag hozzájáruló család gyermekei is szerepelnek ebben a számban. De ez sem rontja le az akkori helyzet valós felmérését.) Mivel ma nincsenek anonim, „luteránus háterű”, de az egyházzal kapcsolatot nem tartó evangélikusok, megnőtt az egyház szerepe, kitágult szolgálata, „széttöredezték a korlátok, ezért a magam részéről túl” alulfogalmazottnak tartom Harmati Béla fenti jelentésében elhangzott 100.000 gyakorló „valós” vagy „fizető” egyháztagot, még akkor is, ha azt netán csak a felnőtt egyháztagok számára értelmezi.

Az 1971-es demográfiai felméréssel kapcsolatosan még néhány mondatot kell szólnunk két problémáról. Az egyik a lelkészek száma, a másik pedig az „erőtlén” gyülekezetek kérdése.

1971-ben, amikor a felmérés történt, *akkor még 360 lelkész* végzett lelkészi szolgálatot egyházunkban. Ez a szám 1968-ban még 402 volt. 1978-ra a lelkészek száma lecsökkent 323-ra, majd tíz esztendő múlva, 1988 januárjában már csak 257 lelkész volt egyházunknak. Ugyancsak segítségül hívva az 1993-as Evangélikus Naptár adatait, jelenleg a nyilvántartott 265 gyülekezetben 234 lelkész, s lelkész végez lelkészi szolgálatot. Az ő munkájukat segíti (kiegészíti?) 13 nyugdíjas lelkész, 8 diakónus lelkész és 7 gyülekezeti munkatárs. E számok valóban elgondolkasztatók, s nem kis problémát jelentenek az egyházvezetőségnek.

A másik kérdéstről is kell néhány mondatot szólni. A jelenlegi statisztikában feltüntetett 265 gyülekezet sem mind „életképes”. Tudom, átéltem, mennyi támadást kapott az előző egyházvezetés, hogy az egyes gyülekezeteket ilyen prófán „hitetlen” szempontok szerint értékelik. Nem erről volt s nem arról van szó. De az nem lehet vitás senki előtt, hogy pl. Csépa (Songrad–Szolnok egyházmegye) a közeljövőben nem lesz önálló lelkésszel rendelkező gyülekezet. Vagy pl. a Veszprém megyei Kerta sem fog a közeljövőben lélekszámbelileg úgy megerősödni, hogy önálló lelkészi állást lehessen újra szervezni.

Igaza van Harmati Bélának abban, hogy hazánk, egyházunk „misszió terület”. Ugyanakkor én hozzáténném; „és egyben tipikus szórványegyház”, annak minden örömeivel és gondjával együtt. Voltak az elmúlt évtizedekben olyan egyházi személyiségek, akik a gyülekezetek összevonásával megoldották tekintették a szórványkérdést. Csalódnok kellett. Egyházunk ezt a „szórványorsót” ajándékként kapta Urától. Itt hűségesebb lelkészekre, kitaróbb egyháztagokra, a kevesen is örülő hívekre van szükség, mint egy „igazi” népegyházban. S ezekben eddig sem volt hiány egyházunkban. Ezért lehet reménységgel nemcsak visszafelé, hanem előre is tekinteni.

Az 1971-es felmérés még más összefüggésekre is nyújtott elfogadható adatokat. Így pl. az *anyagi áldozathozatal* statisztikai felmérését, vagy a lelkészek által javasolt gyülekezeti összevonásokat. De ma már ezek az adatok valóban elévültek, ezért ezekkel nem is foglalkozunk.

Mivel egyházunk új struktúrájának kialakításában nem áll módomban más formában résztvenni, ezért választottam ezt a formát. Egyet azonban, nagyon szerényen javasolnék a zsinat illetékeseinek – úgyis mint aki harminc esztendőn keresztül foglalkozott egyházunk demográfiai, statisztikai, strukturális kérdéseivel. Minden struktúrát érintő döntés előtt – talán egy újabb demográfiai felmérés formájában, részletesen tájékozódjanak a gyülekezetek mai életéről, mozgásáról, hogy felelősséggel tudják egyházunk jövőjét, annak külső formáit is jól megtervezni, illetve működéséhez időtálló s a valóságot szem előtt tartó törvényeket alkotni.

Dr. Karner Ágoston

A „sírkamrát” kutatva

Gondolatok teológiáról, gyülekezeti munkáról – három év után

A cím nem – vagy inkább nem esőrendben – a keresztyén történet „földrajzi” nullpontjára, hanem az egyiptomi fáraók temetkezési helyére utal. Itt találtam meg azt az analógiát, amely mondanivalómat talán a legjobban érzékelteti. A piramisok hatalmas építményei azok, amelyeknek túristák tízezrei évente a csodájára járnak. Már messziről magukra vonják tekintetünket, s közelebb érve mind jobban fölénk magasodnak. A lényeg azonban, amiért az egész lenyűgöző építmény létrejött, a piramis belsőjében (gyakran a földfelszín alatt) az apró sírkamra őrzi...

Bizonyára nem túlzás a keresztyén kultúra hatalmas és gazdag építményét a piramisokhoz hasonlítani. Ám az analógia tovább is él. Az óriási, fényesre csiszolt kövek éppúgy elvonják figyelmünket a lényegről – már önmagukban csodálatra készítve –, sőt gyakran éppúgy elzárják, de legalábbis elrejtik a „sírkamra”; a Jézus-esemény felé vezető utat. Ráadásul a helyzetet tovább bonyolítja, hogy az eseményről tudósító első híreink sem tisztázták dokumentumok, hanem már maguk is a kultúra első építőkövei.

A művészettörténet, a vallásfilozófia, a néprajz a maguk vállalt küldetését teljesítik, amikor az építmény, a keresztyén kultúra egészét, vagy egy-egy részletét elmezik és értelmezik. A teológia azonban szerepét téveszti, ha lemond arról a feladatáról, hogy újra és újra utat törjön a „sírkamra”, a nullpont felé, akár azon az áron is, hogy egy-egy kő elmozdul, megsérül, esetleg az egész épület inogni látszik. Az egészségnek már lényegében a születése óta kifejezett, vagy ösztönös törekvése valamiféle **dekonstrukció**. Úgy gondolom azonban, hogy az állandó visszatérés, visszakeresés igényének a teológia egésze, sőt általában a teológiai szemléletünk döntő elemévé kellene válnia. E gondolatnak kívánom szentelni írásomat, mivel éppen a folyamatos dekonstrukció szükségességének felismerése az, amelyben pályám első három évének három döntő eleme – gyülekezeti munkám; ösztöndíjas évem tapasztalatai és belső teológiai formálódásom – összekapcsolódik.

Folytonos újakezdés a gyülekezeti munkában

Ritkán megfogalmazott, de annál inkább ható nézet, hogy a teológiai töltekezés évei után a kikerülő lekésznek már csupán a megtanultak alkalmazása, „aprópénzre váltása” a feladata. Persze, szembesülhet még ad-

dig át nem gondolt problémákkal, de a már elsajátított teológiai alap biztos hátteret nyújt azok kezeléséhez. Ráadásul, a tradicionális gyülekezeti közege a legtöbbször igazolja is ezt a szemléletet. A kezdő lelkész sohasem légüres térbe, „tisztá” missziói területre érkezik, s nagy a kísértés – hiszen az elvárások is legtöbbször ebben az irányba mutatnak –, hogy egyszerűen átvegye a hagyományos vallásos frazeológia, és vele együtt a hagyományos teológiai sémák stafétabotját. Bizonyára sokunk számára ismerős az igyekezet, ahogy megkövült, soha ki nem kezdett kifejezéseket, mint „üdvösség”, vagy „Isten fia”, megpróbálunk újra kibontani és értelmezni. Azonban ennél többről van szó.

Az ember állandó, ösztönös törekvése, hogy újra meg újra kikerekítse a világról alkotott képét. Különböző modellek ajánlják magukat, amelyeket hol elfogadunk, hol ötvöztünk egymással, hol éppen kontrasztot nyújtanak a magunk „önálló” modelljének formálódásához. Szinte kibogozhatatlanul összetett folyamat, amely az ösztönössége folytán az alany számára a maga egészében ellenőrizhetetlen. Nincs tiszta és egységes **keresztyén világgép** – maga a Szentírás sem kíván ilyet nyújtani. Bibliai passzusok, teológiai konstrukciók keverednek vallási és családi hagyományokkal, ideológiai nyomelemekkel, személyes élményekkel. Az egészben egymás mellé kerülve azután ezek az elemek egymást feltételező és támogató építőkövekké lesznek. Mindez nem új felismerés. A kérdés inkább az, hogy megfelelően tudatosul-e ez a folyamat; hogy kellőképpen számolunk-e a jelentőségével; hogy végig merjük-e járni a visszafelé vezető utat, nem csupán a másik, de a magunk szemléletének gyökereit és ballasztjait kutatva is. Márpedig ez mindenekelőtt a teológia feladata, sőt annak egyúttal életető eleme is. Bármily fájdalmas és kockázatos vállalkozás is ez – hisz az út folyamán egyre több fogódzót veszítünk el –, csak így lehetjük meg újra hitünk nélkülözhetetlen elemeit; csak így élhetjük át újra, hogy az Élővel van dolgunk; csak itt lepleződik le a legrejtettebb és ezért legpusztítóbb bálványimádásunk, hogy nem Istenben, hanem a **magunk (mégoly „keresztyén”) világgépében hiszünk**.² A fentiekből következik, hogy nincs tiszta dekonstrukció sem. Ám, ha mint igény, mint tendencia kivész, a teológia, s így végő soron a hitünk üres porhüvellyé válik. Minél sérthetlenebbnek tartjuk a magunk **hagyományát**, annál kevésbé hisszük, hogy azt

lefejtve, a végén Valakivel találkozunk.

Úgy gondolom azonban, hogy még ennél is tovább kell mennünk. „Ha Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi igehirdetésünk, de hiábavaló a ti hitetek is.” – írja Pál apostol.³ A mondat mindenekelőtt a **teológiai dekonstrukció** gyönyörű példája. Általa az apostol a keresztyén hit „sarrokkövéhez” vezet vissza a korintusiakat. Figyelemre méltó azonban a mondat negatív megfogalmazása is. Túl az alapokhoz való visszatalálás igényén, érdemes néha feltennünk magunknak az egyszerű, de annál félelmetesebb kérdést: **Mi van, ha ez az egész nem igaz?** E kérdés nyomán derül csak ki igazán, mi az, amit semmiképpen nem „adhatunk oda”, mert fontosabb mindennél; fontosabb magunknál, a kérdező személyénél is.

A dekonstrukciós törekvés szükségessége egyértelmű azok számára, akik rendszeres ifjúsági munkát végeznek, és általában ott, ahol a tradíció táplálta „kötelező” lelkész- és egyháztisztelet nem kényelmesíti el teológiai reflexeinket. Eddigi gyülekezeti munkám egyik döntő felismerése azonban éppen az, hogy valójában a hagyományos gyülekezeti közege sem „éri be” azonnali fogyasztásra kész teológiai konzervekkel. Talán fel kell fedezni, elő kell bányászni az igényt a régi hit közös (és kockázatos) újragondolására, de utólag kiderül, hogy végtelen hibát követtünk volna el, ha nem vesszük ehhez a fáradságot.

Arra, hogy a teológiai dekonstrukció nem csupán egy időnként végrehajtható szemléleti „nagytakarítás”, hanem a **keresztyén hit belső (életmentő) igénye**, ösztöndíjas évem tapasztalatai döbbsentettek rá. A rövid kitekintés a világ uralkodó teológiai trendjeire, meggyőzött arról, hogy a keresztyén gondolkodás világszerte mély krízisnek néz elébe. Mivel e benyomásom részletes indoklása itt nem áll módomban, megkísérlem a probléma lényegét – a két uralkodó teológiai irányzat rövid bemutatásán keresztül – érzékeltetni.

A vallásfilozófiai teológia reneszánsza

Paul Tillich munkássága központi jelentőségű a kortárs amerikai teológia megértése szempontjából. Noha Tillich a barthi Ige-teológia köréből indult, nagy vállalkozása – az emberi kultúra átfogó teológiai szintézise – egy lényegében már szemléleti orientációra utal. Amikor (Schleiermacherhez hasonlóan) a hit lényegét az ember vallásos érzésében ragadja

meg, a teológiát (újra) vallásfilozófiai alapra helyezi. Tillich törekvése rendkívül nagy visszhangra talált Amerikában és életműve a hatvanas, hetvenes évek teológusnemzedékeinek olvasókönyvévé vált.⁴ Mára Tillich közvetlen hatása jelentősen gyengült, de a filozófiai szemlélet a teológiai gondolkodás meghatározó elemévé vált. E szemlélet egyrésztől rendkívül vonzó. A vallások közös alapját kutató egyetemes érdeklődése, alapvető toleranciája és rugalmassága, a vallás fejlődésére való nyitottsága, mind olyan jegyek, amelyek úgy tűnik, igazolják a törekvés jogosságát. Am a hit újra és újra megkérdézi: „Mi az, amit bizonyosan elmondhatok Istenről, Isten munkájáról? Mi az, ami megtart, azaz rajtam kívülről ered?” És itt a vallásfilozófiai teológia megtorpan, vagy inkább, megkerüli a kérdést – általában azzal, hogy az „Kant után elvesztette értelmét”. A hit azonban továbbra is **megmentő valóság** után kérdez, és ezen a ponton a teológia és a vallásfilozófia útja kimondva-kimondatlanul elválik. Az utóbbi ugyanis, lényege folytán a filozófiai istenkép irányába mozdul, ahol a legtöbb, amit Istenről bizonyosan elmondhatunk, az anselmusi tétel: „akinél nagyobbat elgondolni nem tudunk”. Bizonyos értelemben a vallásfilozófiai teológia is **dekonstruál**, de ez a dekonstrukció egy tökéletesen formális isten-fogalomhoz vezet. Ettől az „Istentől” távol esik minden, ami történeti, azaz relatív; a Kinyilatkoztatás, de legalábbis annak abszolút igénye a vallásfilozófia számára blaszfémia. A vallás(ok) konkrét, tartalmi elemei csak szimbólikus és partikuláris jelentőséget hordoznak.⁵

Nyilvánvaló, hogy a múlt század és a századelő **vallástörténeti iskolája** köszön itt vissza; ám egy alapvetően megváltozott helyzetben. Akkor a Felvilágosodás alapszemlélete biztosította, hogy a teológia és a vallásfilozófia konfliktusa rejtve maradjon. Az emberiség szellemi egységébe vetett hit táplálta az „egyetemes vallás” vízióját; a fejlődés eszméje pedig lehetővé tette, hogy a keresztyénség – önmagát a fejlődés végére helyezve – megőrizze öntudatát. Mára azonban épp e két „szellemi előítélet” került kemény kritika kereszttüzébe.

A posztmodern paradigma a teológiában

Az utóbbi években nyugati szellemi körökben egyre többet beszélnek a **modernitás válságáról**. A kifejezés azt az – általában Descartes-tól eredtetett – világlátást jelöli, amely szakítva a középkori „objektív igazságokra” építő szemléletével, támasztát az „értelem” (egyaránt értve ezen a szót „szellemi szféra” és „jelentés” értelmét) egységének és egyetemességének eszméjében találja meg. A XX.

század végére e – sokáig biztosnak hitt – támasz megmozgani látszik akár a természet-, akár a szellemtudományok legújabb tendenciáit vizsgáljuk. Új paradigmáról beszélni talán még korai, hiszen szemléletünk olyan alapelvei, mint éppen a „tudomány”, vagy az ahhoz elengedhetetlen értelmes „kommunikáció” maguk is a modernitás gyermeki, sőt lényegében maga a „krízis” fogalma is ahhoz kötődik. Tény azonban, hogy egyre több olyan kérdés fogalmazódik meg, amely már jelenlegi világlátásunk alapjait ostromolja.

Teológiai téren a modernizmus kritikája elsősorban a **felszabadítás teológiákhöz** köthető. A többszám jelzi, hogy a hatvanas, hetvenes évek Latin-Amerikájában kibontakozó teológiai irányzat neve mára már valamennyi, az elnyomás valamely formája (legyen az politikai, szociális, gazdasági, vallási vagy kulturális elnyomás) ellen küzdő mozgalom összefoglaló jelzője lett. Ide tartozik az észak-amerikai és a dél-afrikai **fekete teológia** éppúgy, mint az észak-amerikai és a dél-afrikai fekete teológia éppúgy, mint a **feminista** vagy a **homoszexuális teológia**; sőt a mozgalom mára már túllépte a keresztyénség kereteit is.⁶ Tény, hogy az eltérő háttér, a gyakori átfedések⁷ és a különböző „stratégiai célok” következtében nem zökkenőmentes az egyes mozgalmak együttműködése, ám a közös „ellenségkép” egyre erősebb kovácsolja a törekvéseket.

A világon létező különböző elnyomó stuktúrák végső eredője a **nyugati-fehér-heteroszexuális-férfi teremtette kultúra** dominanciája. A felszabadítás teológiák közös célja e dominancia visszaszorítása, illetve felszámolása; módszerük két alappillére pedig a latin-amerikai mozgalom eszmeiségéből már jól ismert **ideológia-kritika és ortoprakszis**.

Az **ideológia-kritika** a vallásnak az adott gazdasági, politikai, kulturális helyzetet – lényegében az uralkodó réteg helyzetét – konzerváló szerepére hívja fel a figyelmet. A törekvés, az eredeti szándéka szerint kívánta megtisztítani a keresztyén hagyományt a rárakódott ideológiai rétegektől. Ahogy azonban a kutatás előrelhalad, s a felszabadítás teológiák bázisa egyre nő és színesebbé válik – azaz a kritika egyre több szemponttal gazdagodik – kiderül, hogy a hagyomány (a Bibliát is beleértve) a legmélyebb rétegekig „fertőzött”. Ezt látva, egyre többen adják fel a „tisztázás” eredeti szándékát, s kritikájukkal a keresztyén vallás egésze ellen fordulnak. Az állhatatosabbak pedig egyre ingatagabb talajon – egyre kevesebb „használató anyagra” és egyre több feltételezésre szorulva – járnak, ahogy a keresztyénség eredeti, „ideológiától mentes” magját kutatják.

Az, hogy a mozgalom mégsem veszti el lendületét, a helyes gyakor-

lat, az **ortoprakszis** elsősége elvének köszönhető. „A helyes hit-tant csak akkor leljük meg és éljük át” – vallja a felszabadítás teológia – „ha már részesei vagyunk a felszabadítás gyakorlatának.” Első pillantásra ez az elv az „utólagos megideologizálás” programjának tűnik. Mégsem – legalábbis, eredetileg nem – egyszerűen értelmezési önkénnyel állunk itt szemben. A felszabadítás teológusait az a meggyőződés vezeti, hogy a bibliai hagyomány egyetlen hiteles magját a **kiszolgáltatott helyzetben lévőkkel szolidaritást vállaló, azokat felszabadító Istenről** való tanúság alkotja. Kétségtelen ugyanakkor, hogy az ideológiakritika nyomán ez a „hiteles mag” – mint a felszabadítás teológiák támasza – egyre többet veszít konkrét vonásaiból, és az igények sokasodtával a „**felszabadító Isten**” karakteres képéből a „**felszabadítás**” formális tanítása lesz. Lehet, hiszen a gyakorlat hitelesíti a tanítást, és felszabadításra számtalan területen valóban égető szükség van. Lehet, hiszen ha egy domináns réteg kétezer évig uralhatta az interpretációt, a számtalan marginális csoport végre jogosult lehet ugyanerre.

És itt válik nyilvánvalóvá az új teológia mozgalom **posztmodern karaktere**. A felszabadítás teológiák ugyanis, nem egyszerűen egy „szellemi hatalomváltás” szükségességét hirdetik; törekvéseik egy átfogó és radikális „szemléleti fordulat” igényét fejezik ki. A teológiai gondolkodásból korábban sem hiányzott az interpretációk sokfélesége. Mégis, mindig létezett egy **abszolút centrum**, egy szellemi „arkhimédészi pont” – akár a középkor „kinyilatkoztatott Igazsága”, akár az újkor idealizmusának „világszelleme” –, amely még a legradikálisabb gondolatnak is viszonyítási pontja maradt; amely legalább alapfokon biztosította a teológia egységét; amely lehetővé tette az építő, formáló dialógust. A modernizmus teológiai kritikája nyomán épp e centrum, az „**egyetemes érvényű igazság**” léte **kérdőjeleződik meg**. Helyét a réteg, a közösség, a csoport szituációjában és gyakorlatában megélt igazságok veszik át. A filozófiai gondolkodás posztmodern tendenciája és a felszabadítás teológiák törekvése egymásra talál. Ahogy a nyugati fehér kultúrát egyre élesebb és mélyrehatóbb kritika éri, inogni kezd annak szellemi alapzata is. A gondolat, amely talán Nagy Sándor „pánhellen programjában” ölt először testet, amely tovább hat a római birodalmi eszményben, majd a keresztyénség univerzalizmusában, s amely az újkori idealizmus szellemi bázisa is lett; a ma még természetesen tűnő gondolat, hogy a biológiai ismérveken túl még valami összeköt, hogy valamennyien egy közös **centrum** vonzásában élünk, ha mégoly eltérően vélekedünk is arról.

A képzelet mindig gyorsabb mint a tények, s az embert bizonyára még sokáig riasztani fogja a „posztmodern fantázia” víziója. Mégis, a keresztyén teológiát már a „fordulat” előszele is alapjainak újragondolására kell hogy készítse. Sőt, az imént vázolt szemléleti válság fényében kiderül, hogy a legfontosabb kérdés éppen az, hogy „van-e alapja hitünknek, s ha igen, hol”?

A posztmodern kritika nem tesz mást mint következetesen végrehajtja a vallásfilozófiai teológia által elkezdett dekonstrukciót. Ha az alapot, az „Igazságot” önmagunkban keressük, a kutatás végére érve semmi sem ment meg a kételytől: „Hátha maga az egy igazság kategóriája, igénye is a képzeletem szülötte!” És akkor már két lehetőség maradt csupán. **Én** vagyok – s úgy, ahogy vagyok – a szomorú igazság (posztmodern következtetés), vagy pedig „az igazságnak jönnie kell hozzám” (Kierkegaard).

A jelen szellemi szituáció lecsupaszítja az „emberi problémát”, ami a keresztyénség számára példátlan, de nagyon könnyen elszalasztható lehetőség. Kérdés, hogy ennek érdekében mi végre merjük-e hajtani a magunk dekonstrukcióját, vagy pedig tovább védelmezzük a kultúrában elnyert szellemi pozícióinkat, onnan vitázva tovább liberalizmussal, szekularizmussal. Ez utóbbi esetben jogosan illet a felszabadítás teológiák ideológia-kritikája. Ne féljünk visszaadni egészen az alapokig. Mára kiderült, hogy a keresztyénség legnagyobb kincse éppen az a meggyőződés, hogy **van hová visszatalálni**, hogy van alap, éppen, mert az **rajtunk kívül** tétetett le. **Valami történt**, ami nem rajtunk, nem a vágyainkon, nem a spekulatív képességeinken, még csak nem is a mi hitünkön múlik. Ezért lehet az egyetlen reménységünk.

Ifj. Cserhádi Sándor

Evangélikus templomművészet

Gondolatok az Evangélikus templomok Magyarországon kötet megjelenése alkalmából

(A témát folytatjuk)

Ezen a Karácsonyon sok evangélikus családban ott volt egy nagyon szép könyv a karácsonyfa alatt. A 75 gyönyörű templomképet tartalmazó művészeti kiállítású album: „Evangélikus templomok Magyarországon”.

Mit is jelen egyházunk, lelkeszeink, gyülekezeteink számára e könyv megjelenése?

A jórészt régi templomainkat összegyűjtő munka mindenekelőtt a múltba enged bepillantást. Huizinga írja a Középkor alkonyában: „Manapság egyre inkább vizuálisan érzékeljük a történelmet. A legtöbb ember nem olvasmányai segítségével alakítja ki elképzeléseit Egyiptomról, Görögországról, vagy a középkorról, hanem képzőművészeti alkotásait szemléli, eredetiben vagy reprodukciókban...” Huizinga azt húzza alá, hogy ezek szerint „az intellektuális értékelést a művészi váltotta fel.” Sokszor az írásbeli dokumentumnál is többet árul el egy régi kép, szobor, épület, így egy régi templom is, oltárával, padjaival, berendezésével – egy rég letűnt korszakról. Mi persze nem a múltat kutató történész, hanem a hívő evangélikus szemével nézzük ezeket a templomokat, nem beszélve arról, hogy ezek a mi templomaink, szeretett magyar evangélikus gyülekezeteink templomai.

Mindenekelőtt rövid teológiai alapvetést kell adnunk a templomi művészetről. Az alapvető kérdés: mit keres a művészet a templomban? Ez a kérdés minden korban

és minden keresztyén felekezetben megvolt, újra meg újra felmerült, ma is megvan, és rengeteg feszültség forrása. Mit keres pl. a kép a templomban? Jól ismerjük a két szélsőséges álláspontot, a két végletet. Az egyik, az ikonkultusz, a képtisztelet, sőt képmádát, a másik pedig a képrombolás. Az ikonkultusz teológiája szerint a képen ábrázolt személyek (Jézus, apostolok, Mária vagy a szentek) jelen vannak a képben, „reánk néznek”... Az orthodox keresztyén a házba lépve először nem a családtagokat köszönti, hanem az ikonnak köszön! A másik véglet – amely rengeteg művészi értéket pusztított el – a képrombolás, amely az egyháztörténet során többször is jelentkezett. Így pl. a reformáció idején is volt olyan irányzat, amely gátlástalanul pusztította és kidobta a templomból az értékes képeket, szobrokat. Az alapkérdést így is megfogalmazhatjuk: Mi köze a képnek a hithez? Róma 10,17 szerint a hit hallásból van. De a lutheránus teológusok rámutatnak arra, hogy maga Jézus is használt képeket beszédeiben, példázataiban. Ezekből következik, hogy bizonyos értelemben a látás is segítheti a hitet. (Haebler: Das Bild in der evangelischen Kirche.) Haebler fejtegetéseiben rámutat arra, hogy milyen nehéz egy képet elmélyedve nézni, mondanivalóját megérteni és befogadni. A mai rohanó ember nehezen képes erre. De kétségtelen, hogy a kép a templomban is, állandó je-

1. Félreértésre adhat okot, hogy e szó egy új filozófiai, nyelvfilozófiai irányzatot is jelöl. (ld. pl.: Ifj. Fabiny Tibor: *Mi a dekonstrukció...* Lp. 67, 395-97. o.) Noha ezen irányzat számos elemét közel érzem magamhoz, a lényegét tekintve más takar az általam így jelzett törekvés. Szerettem volna magyar elnevezést találni, de nem sikerült. Az adódó „lebontás” kifejezés félrevezető lehet; az értelmileg megfelelő „visszabontás” viszont nem használatos.

2. Folyelemlereméltő e tekintetben az a hatás, amelyet Scorsese néhány éve bemutatott. „Jézus utolsó megkísértése” című filme keltett. Minden bizonnyal, mindenképp meglepett a film merész (a cím által is jelzett) alapötlete és ábrázolásmódja. Sokan felháborodtak azon, hogy Scorsese „becmósolja Jézus alakjának tisztaságát”. Másokat viszont a meglepetés komoly teológiai önvizsgálatra (dekonstrukcióra) késztetett: Vajon Jézus „tisztasága”, vagy ember-ségének teljes, maradéktalan volta a lényegibb alkotóeleme keresztyén hitünknek? 3. IKor 15,15

4. Az okok vizsgálata külön tanulmányt igényelne. Csak a legfontosabbakat említve: a) Amerikában, a nagy „olvasztóegységben” mindig is jelen volt a kulturális szintézis igénye. b) A rendkívül életerős fundamentalizmus jelentette újra és újra igazolja egy „széles alapozást”, liberális teológia szükségességét. c) Mivel a világháborúk traumája csak közvetve érintette az amerikai társadalom egészét, az Ige-teológia nem talált oly erős visszhangra, mint az európai kontinensen.

5. Ld. az irányzat egyik prominens képviselője, G.D. Kaufman program értékű írását: *An Essay on Theological Method* Scholar Press, Missoula, MO 1975

6. Ma már létezik indiai („dalith”) felszabadítás teológia, sőt az Iszlámon belül is megfigyelhetők hasonló törekvések.

7. Külön problémát jelent pl. a fekete nők kétszeresen is kiszolgáltatott helyzete, vagy a homoszexualitás kérdése a tradicionálisan keresztyén Latin-Amerikában.

lenlétével formálja tudatunkat, hitünket, csendben szinte észrevétlenül hat ránk.

Akik kifogásolják és elvetik a képeket a templomban, főleg 2Mózes 20,4-5-re hivatkoznak: „*Ne csinálj magadnak istenszobrot, semmiféle képmását azoknak, amik fenn az égben, lenn a földön, vagy a föld alatt a vízben vannak. Ne imádd és ne tiszteld azokat.*” Alapjában a Biblia nem a képet, csak a képmádát, bálványozást tiltja. A keresztyén egyház az első időkől kezdve különösen tiltotta a szobrokat, mivel nagyon hasonlítanak a pogányok bálvány-szobraira.

Érdekes, hogy Luther, aki nem győzte magasztalni a zenét, a képzőművészetről aránylag ritkán beszél. A „Weider den himmlischen Propheten” című írásában ezt mondja: „*Akár akarom, akár nem, amikor Krisztusról hallok, akkor kirajzolódik egy férfikép a szívemben, aki a fán függ... Ha tehát nem bűn, hanem jó, ha szívembe hordom Krisztus képét, miért lenne bűn, ha a szemem látja?*” Luther kifejezetten helyesli a képet a templomban, de jellemző kívánsága, hogy a képet felirattal kell kiegészíteni (tanító célzat). A bizánci és román művészetnek azt a felfogását, hogy a kép realitás, „ránéz” az emberre, „megszólítja” és „formálja” – nála már nem találjuk. A reformáció előtt már sok évszázad telt el, melyekben a templomépítés és művészet más és más megoldásokat talált. Révész István tanulmányaiban hosszan foglalkozik a különféle

korszakkal (őskeresztyén bazilika, román templom, gótikus templom). Luther, aki a középkori dómok közül ismerte a kölni, wormsi, speyeri és ulmi templomokat, sőt a római Szent Péter bazilikát is, így ítélte felettük: „a prédikálásra alkalmatlanok” (ezzel részben akusztikai alkalmatlanságra utal). Luther negatív véleményének háttérben az evangélikus teológia alapvető látása áll, mely szerint a templom az igehirdetés és a szentségkiszolgáltatás helye. Templom ott van, ahol „ketten vagy hárman összejönnek” az evangélium hallgatására. Mivel a gyülekezet jelenléte a döntő, emiatt a legfontosabb az oltár, a szószék és a keresztes medence. Az eddigiekből világos, hogy mi evangélikusok nem esztétikai, hanem liturgikus, gyülekezeti szempontból nézzük a templomot. A templom nem Isten lakóhelye, nem „Isten háza”, hanem az igehallgató gyülekezet számára épített hajlék.

Révész tanulmányában éles vonalat húz az előző korok templomépítése és a reformáció temploma között. Pl. a gyönyörű gót templomok az Istenhez emelkedés élményét kínálják. Maga az épület segíti az Isten-élményt, sőt az Istenrel való egyesülés élményét (misztika). Ez esetben viszont nem kell sem ige, sem mise, sem gyülekezet, csak az épület. Ezt mutatja, hogy a gót templom egy alapvetően individuális vallásosságot szolgál. Más kérdés, hogy a vastag falu, komor, félhomályos román templom után kicsoda gyönyörűség volt látni a színes ablakokat, a színek és az aranyozás csillogását, és a fényárban úszó gótikus székesegyházat. De más az esztétika és más a teológia. Ezek a bámulatos építészeti csodák sem feledtetik, hogy a gótikus templom egy olyan általános vallásosságot tükröz, amely messze van a bibliai hittől.

Amikor mi az esztétikum helyett a gyülekezeti rendeltetést vesszük alapul, akkor templomos albumunkat lapozgatva örömmel állapíthatjuk meg, hogy a hazai evangélikus templomaink sok vonalon tisztán tükrözik az evangélikus templom sajátosságait: az oltár és szószék a középpontban áll, az oltárképek vagy a karzat mellvédjén lévő ábrák a lutheri képprogramot valósítják meg. Nem mellékes, hogy a szobrok sem az öncélú gyönyörködtetést szolgálják, hanem bibliai mondanivalójuk van. Így találkoznak gyakran Mózes, Aron, Keresztelő János alakjával. Fontos a harsonás angyalszobrok megjelenése, mert a harsona nem elsősorban az egyházi zene szimbóluma, hanem Jézus visszajövetelére utal,

tehát eschatológiai mondanivalója van. Gyakran hallott, de hamis az a nézet, hogy az evangélikus templom „puritán”. Holott már az őskeresztyén bazilika sem volt az.

Kívülről ugyan igénytelenül hatott, de belül minden csillogott, ragyogott. Templomalbumunk is cáfolja azt, hogy az evangélikus templom szigorúan „puritán” lenne. Sok templomunkban szembeötlő egy jellegzetesen evangélikus megoldás az ún. szószékoltár. A legrégebbi szószékoltár 1590-ből való, a schmalkaldeni templomban. A szószékoltár nem más, mint az oltár fölé épített szószék. Később az oltárkép helyén van a szószék és az oltárkép eltűnik. Mivel cikkemben nem művészettörténeti, hanem teológiai szempontból nézem a kérdéseket, ki kell térnem egy igen fontos teológiai vitapont-ra. Vita tárgya lett, hogy helyesebb-e az oltárt a szószék alá rendelni, mintha a prédikáció fontosabb lenne, mint az oltárnál kiosztott úrvacsora. Sokan azért alakítottak ki negatív véleményt a szószékoltárról, mert benne az oltár, és a liturgia lebecsülését vélték érezni. A negatív ítéletet indokolni látszik az is, hogy ez a szószékoltár-típus éppen a felvilágosodás, a racionalizmus korában terjedt el, amikor valóban hanyatlak a liturgia, az úrvacsoravétel, miközben a prédikáció is inkább „értekezés”, mint élő igehirdetés. Mindezekkel szemben a teológusok és a szakértők véleménye többnyire pozitív, vagyis elfogadják, sőt tipikus lutheránus vonásnak tartják a szószékoltárt. Így Révész István éppen úgy, mint a jelen album szakértői is kivétel nélkül. Idézem Foltin Brunot: „Bár sok teológus és kutató a vertikális elrendezés alá- és fölérendeltséget sugalló volta miatt megkérdőjelezi a valódi lutheri és lutheránus szellem érvényesülését a szószékoltárok alkalmazásában, mégis mind ez ideig ezek nyújtják az evangélikus istentiszteleti és liturgikus élet központosításának legjobb belsőépítészeti megoldását.”

Utaltunk már arra, hogy több templomnál örömmel láthattuk a lutheri képprogram megvalósulását. „Luther az általa hirdetett legfontosabb hittételek képi ábrázolását megkövetelte. A megváltást kifejező képeknek (az Utolsó vacsora, a Keresztre feszített Ur, a Feltámadás) minden templomban jelen kellett lenniük, hogy figyelmeztessenek a krisztusi áldozatra” (G. Györfly Katalin). További gyakori témák: Jézus születése, Megkeresztelése, Engedjétek hozzám a kisdedeket... 9 templomban találtam az Utolsó vacsora képét, 19 temp-

lomban a Megfeszítést és 4-ben a Feltámadást.

Számomra sokat jelentett oltárképeink felmérése. Bizony jó, hogy döntő többségben a Megfeszítés képe áll oltárainkon. Újra átéltem azt, hogy a teológia crucis egyháza vagyunk. Bárcsak ezek a képek mindig újra ráébresztenének minket, igehirdetőket, hogy a Megfeszítetett kell prédikálnunk! Ha nem ezt tesszük, nem is érdemes a szószékre menni!

Nagyon érdekes bevezető cikket olvashatunk az album elején a templomépítés történeti, stílusbeli kérdéseiről. Teológiai szempontból a stílusok változása, fejlődése voltaképp másodrangú kérdés. A modern templomépítés és művészet lényeges kérdése ma is ez: minek tartjuk a templomot? Utaltunk már rá, hogy más vallások és más felekezetek Isten lakóhelyének, házának tartják, a ház ahol Isten lakik. Így lesz a templom és főleg az oltár szakrális hely. Függetlenül attól, hogy éppen ott van-e a gyülekezet, hangzik-e az ige.

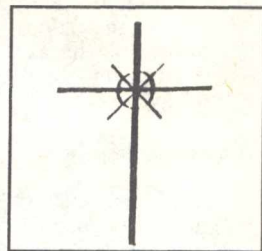
A templom alapjában nem helyi, hanem idői fogalom az evangélikus teológia szerint. Így is merném fogalmazni: mindig újra „történik”, „megvalósul”, amikor ott a gyülekezet, ígét hallgat, úrvacsorát vesz, énekel stb. Maga a gyülekezet is „esemény” (összgyülekezés). Ezzel szentelődik meg a templom minden alkalommal. Foltin Brunot idézzük: „A templom Krisztus cselekedeteinek a gyülekezet jelenlétével, a hirdetett evangélium és a szentségekkel való élő istentiszteleti alkalmával és aktusával szentelődik meg mindig újra. Ezen alkalmakon kívül és egyébként pedig nem más, mint egy erre a célra épített vagy alkalmassá tett épület vagy helyiség. Tehát nem szakrális hanem liturgikus tér.”

Tehát ez a lutheri művészet- és templomszemlélet. Régi templomaink is ezt hirdetik. A jelenben és a jövőben is ezen az alapon kell templomot építeni. A döntő, hogy van-e és lesz-e élő, éneklő és igehallgató gyülekezet, tiszta evangéliumhirdetés, amely mindig újra meg újra és egyes egyedül szenteli meg a templomot.

Sok lelkes és gyülekezet számára okozott csalódást, hogy az ő templomuk nem került be a gyűjteménybe. Próbáljunk azonban örülni ennek a 75 templomnak is, azzal a reménységgel, hogy a megjelent album egy kezdeményezés, amelynek szép művészi fotói fellelkesítik egyházunkat, hogy a jövőben egy olyan gyűjteményt adjon ki, amelyben valamennyi gyülekezetünk temploma benne van.

Gáncs Aladár

Tanít az egyháztörténet

Egyházunk az Amszterdam–1948 felé vezető úton

1948 nyarán, 45 évvel ezelőtt az Amszterdamban tartott ökumenikus világgyűlésen (akkori szóhasználatunk szerint: „világ-zsinaton”) alakult meg tízévi előkészítő munka után az Egyházak Világtanácsa (EVT). A Lelkipásztor januári számából arról értesülhettünk, hogy előkerült a nagygyűlésen résztvevő magyar küldöttség annak idején kiadásra nem került beszámolója, közelebbről: Ravasz László, Victor János, Nagy Barna, Papp László, Pákozdi László Márton és Szabó Éva eredeti kéziratára, valamint Nagy Gyula: „Hogyan jutottunk Amszterdamig” és Dezséry László „Amszterdam után” címen írt kiegészítő tanulmányai. Folyóiratunk szerkesztője lehetővé tette volna a kéziratok folyamatos közlését. Erre most mégsem kerül sor, mert időközben a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa is értesült a megőrzött kéziratokról és tervbe vette az egész anyag könyv formájában való megjelentetését. Szerkesztőnk viszont most megkért, hogy a hazai önkumenizmus kibontakozásának egyik még élő tanújaként, próbáljam összegezni emlékeimet a későbbi nemzedék számára.

Amit az alábbiakban közlök, vázlatnak sem nevezhető. Csupán kísérlet a kezem ügyébe eső dokumentumok segítségével személyes emlékeim – nyilván hézagos és pontosságokat is igénylő – rövid összegezésére.

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Ha megpróbáljuk az Amszterdam felé vezető utat az evangélikus vonatkozások figyelembevételével is felidézni, vissza kell nyúlnunk legalább az első világháborút követő évekig. A két világháború közötti időben sokat emlegetett jelszóként szerepelt a „keresztyén egység”. Ennek tulajdonképpen semmi köze se volt a komoly értelemben vett ökumenizmushoz. A „keresztyén kurzus” konzervatív társadalmi és politikai célkitűzéseinek zászlaja volt csupán. Az ökumenizmus útegyengetőit inkább az ébredés, az evangelizáció, a nemzetközi kapcsolatokat is ápoló felekezeti egyesületek, közöttük első sorban a Pro Christo Diákszövetség (MEKDESZ) és a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE), a külföldi tanulmányutakon járó teológusok és egyházi munkások és nem utolsósorban a reformáció jelentőségét újra felismerő, Isten igéi kinyilatkoztatásán tájékozódó teológusok körében kell keresnünk. Bár csak a két történelmi protestáns egyház közösségét és együttműködését szorgalmazta, nem becsülhetjük le a Protestáns Irodalmi Társaság, a Protestáns Szemle, a Teológiai Szemle, a Protestáns Diákszövetség, az évente megrendezett Protestáns Napok útegyengető szerepét, mert segítették a két történelmi protestáns egyházat kulturális és társadalmi felelősségük közös gyakorlásában.

Felekezeti jellegük miatt, éppen az ökumenikus mozgalom útegyengetése szempontjából, kérdésesnek tűnik a magyarországi egyházak egy közös, sajátos vonása: a „templom és iskola” szoros kapcsolata, mégis foglalkoznunk kell vele. Nyitottsággal, nem közvetlen úton, ta-

lán csak latens módon az ökumenizmus útegyengetői voltak. Az egyház és iskola szoros kapcsolata a szekularizmus fokozatos érvényesülése következtében kétségtelenül lazul, sokak szerint csak formálissá vált. Ezt érezte át az evangélikus egyházban Turóczy Zoltán püspök. Éppen a második világháború idején a pedagógusok evangelizálásával igyekezett a visszás helyzetet szembefordítani. Noha szolgálatában a hitébresztést tekintette elsőrendű feladatának, nem becsülte le az egyházban a keresztyén nevelés jelentőségét. Ezért segítette az evangélikus népfőiskola felállításának ügyét. Az északi evangélikus egyházak példája nyomán, finn egyházi segítséggel az evangélikus egyház építette fel az első népfőiskolát. – Ordass Lajos püspök amikor 1947 elején a Bossey-i Ökumenikus Intézetet felkereste, előadásával ökumenikus megvilágításban mutatott rá erre a hazai sajátosságunkra. Ő is ismerte az egyházi iskolák problémáit. Jelentőségüket mégis oly nagyra értékelte, hogy amikor a kommunista párt irányítása alá került az ország, első sorban az egyházi iskolák államosítása és az egyház nevelői munkájának korlátozása miatt ellenezte az új államrenddel való megegyezést. – Az iskolát – Melancthon hatására – kezdetől fogva az „egyház veteményes kertjének” tekintette a magyar protestanizmus; a maga módján a római katolicizmus is. Ökumenikus szerepük az, hogy a keresztyén nevelés feladatára és problémájára irányítsák a figyelmet.

STOCKHOLM – LAUSANNE

A mai értelemben vett ökumenikus mozgalom a Söderblom Nánán svéd érsek által kezdeményezett „Gyakorlati keresztyénség” (Life and Work–Élet és Munka, világmozgalmának 1925-ben Stokholmban rendezett konferenciájával kezdődött el, majd kiegészült a „Hit és Egyházszervezet” (Fait and Order) mozgalomnak szárnyrakelésével, amely első konferenciáját Lausanneben rendezte meg 1927-ben. E két konferencián, majd később a két ökumenikus mozgalom által rendezett konferenciákon a hazai egyházak, közöttük evangélikus egyházunk képviselői is résztvettek. Ezeknek a mozgalmaknak a hatása a gyülekezetek szélesebb körében alig érvényesült a két világháború közötti időkből. A külföldi konferenciákat delegátusaink sok esetben csak olyan nemzetközi fórumoknak tekintették, amelyen a „magyar ügyet”, szóvá lehetett tenni. Ez az észrevétel azonban nem általánosítható, mert éppen a bennünket igazán érdeklő tényekről tereli el figyelmünket. A Lausanne-i konferencián 1927-ben pl. résztvevő id. Pröhle Károly professzorunk. „A hit világa” c. 1948-ban megjelent könyvében (54. o.) pl. így idézi fel ott nyert tapasztalatait: „Az egész kongresszus a legsúlyosabb belső válságba került. Fölrémlett a teljes kudarc. Mi volt az, ami ennek ellenére ezt a nagyon tarka társaságot együtt tartotta és széthullani nem engedte? Egyesegyedül Jézus Krisztus szent neve, a Krisztusnak közzösen elismert, hitt, imádott és vallott istenfiúsága és meg-

váltó hatalma." Később, amikor értékeli, hogy az ökumenikus mozgalom kitágítja látókörünket, így folytatja: „Krisztus egyházának legfontosabb, legkonkrétabb valósága mégis mindig az egy helyen élő hívek gyülekezete, a helyi gyülekezet.” (296. o.)

A német egyházi harc

Az első világháború előtt a misszió, az evangelizáció világméretű látomása (Mott János), a Ravasz László által találoan „zsenge egyházaknak” nevezett, a gyarmati rendszerrel feszültségbe kerülő ifjú egyházak gondjai és feladatai hatottak eszméltetően; utána pedig, Hitler uralomrajutásakor, a náci ideológia bűvkörébe került „német keresztyének” (DC) tévútjával szemben fellépő „hitvalló egyház” küzdelme vált közegyházi, ökumenikus jelentőségűvé. A németországi „hitvalló egyház” küzdelmei sokkal nagyobb mértékben keltettek figyelmet a hazai protestáns egyházakban és jelentősen segítettek elő az egyházak Krisztusban való egysége háborús frontokat is átszelő tudatának megerősödését, mint a római egyházban. A Vatikán ugyanis konkordátumot kötött Hitlerrel (1933. júl. 8.) és az ökumenikus mozgalommal szemben elzárkózott, sőt azt a pápa „Mortalium animos” kezdetű enciklikájával 1928-ban elítélte.

Egyházunkban Wiczán Dezső teológiai tanár, aki a sokszor felszínes Luther-kultusszal szemben a reformátor igazabb, mélyebb megismerésére segítette hallgatóit a soproni teológián, határozott, hitvalló állásfoglalást tanúsítva, folyamatosan kísérte figyelemmel a németországi egyházi harcokat. Írásait az 1934-ben induló és a háború végéig fontos szerepet betöltő új folyóirat, a „Keresztyén Igazság” rendszeresen közölte. Ezek jelentőségét azért is érdemes kiemelni, mert nélkülözték Raffay Sándor püspök nagyon ellentmondásos és bizonytalanokodásról tanúskodó tájékoztatásait. Raffay „Vallásos mozgalmak Németországban” c. 1934-ben megjelent könyve szinte áttekinthetetlenül gazdag dokumentumaival nem segíti eligazodásunkat. Őt is meglepettették Hitler antibolsevista jelszavai. Könyve végén összegezőképpen írja: „Németországra új korszak virradt, de Isten kegyelméből úgy a politikában, mint az egyházban is olyan vezérei vannak, akik hívő lélekkel és önzetlen odaadással szolgálják a nemzet ügyét. A német birodalmi egyház élén világos látású, erőshitű és céltudatos ember áll.” (127. o.) – A református egyházban elsősorban a barthi teológia segítségével tájékozódók ismerték fel a német egyházi küzdelmek ökumenikus és ezért hazai szempontból is fontos jelentőségét. A bolsevizmustól való félelem és a kálvinizmus magyarságtudatának túlhangsúlyozása azonban náluk is zavarta a világlátást. Ez nyilvánvalóvá lett Barth 1938-ban a németek Szudéta földre betörése alkalmával Hromadkához írt levele kapcsán megmutatkozó felháborodásában.

A két ökumenikus mozgalom 1937-ben egyesült az Utrechtnben tartott konferencián. Ekkor határozták el az „Egyházak Világtanácsa” létrehozását. Az alakulóban levő világtanács tevékenysége a második világháború kitörésével nemhogy lelassult volna, inkább elmélyült, kiszélesedett és a genfi titkárság közreműködésével mind intenzívebbé vált. (Közvetlenül említem meg: kérdésem, miért nem vált közismertté hazai egyházainkban a „hitvalló egyház” küzdelmeinek kiemelkedő dokumentuma, a „Barmeni teológiai nyilatkozat”? A háború vége felé a ferences König Kelemen idézett ugyan néhány mondatot belőle könyvében, teljes szövege csak az „Evangelikus Teológia” c. folyóiratunk útján vált ismertté 1948-ban.)

FELVESSZÜK A KAPCSOLATOT

Magával az alakulóban lévő EVT-vel hazai protestáns egyházaink 1943-ban vették fel a kapcsolatot. A genfi tanulmányi központ megbízásából Nils Ehrenström felkereste hazánkat. Látogatása nyomán alakult meg Ravasz László református püspök és Radvánszky Albert evangé-

likus egyetemes felügyelő elnökségével az „Egyetemes Egyháztanács Magyarországi Bizottsága”. A háború után, 1947-ben, a bizottság újjáalakult „Magyarországi Ökumenikus Bizottság” néven az előbb említettek elnökségével. Ügyvezető elnökké Pap László, titkárrá Nagy Barna református teológiai tanárokat, pénztárossá Vargha Sándor evangélikus egyetemes főtitkárt, jegyzővé Kendei György evangélikus lelkészt választották. Felállították a tanulmányi, ifjúsági, újjáépítési és a nemzetközi ügyekkel foglalkozó bizottságokat. Mai elnevezését: a „Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa” – csak később vette fel.

AZ IFJÚSÁG SZEREPE

Az ökumenikus munka motorja – különösen kezdetben – az ifjúság volt. 1936-ban, az ökumenikus mozgalmak képviseletében hazánkban járt Sigmund Schulze professzor. Összegyűjtötte az evangéliumi ifjúsági egyesületek képviselőit. Ekkor született meg a „Magyarországi Ökumenikus Ifjúsági Bizottság”. Elnöke Makay Miklós református vallástanár 1941-ben jó áttekintést nyújtó „Ökumenikus Kátét” írt. Az ifjúságunk képviseltette magát több külföldi ökumenikus konferencián, pl. 1934-ben a Bonhoeffer által Fanö szigetén szervezett elszántan pacifista irányzatú konferencián is. Itt – Bonhoeffer benyomása szerint – a magyarok nemigen értették, miről van szó tulajdonképpen. Kiemelkedő jelentőségű volt az 1939 nyarán, közvetlenül a második világháború kitörése előtt Amszterdamban rendezett ifjúsági ökumenikus konferencia, ezzel a bizonyágtevően provokatív témával: „Christus victor – Krisztus a győzedelmes”. Evangélikus részről is többen vettek rajta részt. Magam Danhauser Lászlótól hallottam közvetlen beszámolót róla. A háború alatt, a „Pax Romana” római katolikus szervezettel összefogva, az Ökumenikus Ifjúsági Bizottság az idemenekült külföldi fiataloknak komoly segítséget nyújtott. A háború után pedig 400 oldalas könyvet adott ki „A keresztyén ember a váltságban” címmel. Először Ravasz László püspök írt hozzá. A könyv tulajdonképpen az ifjúsági bizottság által rendezett két konferencia anyagát közli. „Ennek a könyvnek nagy jelentősége az – olvassuk az előszóban –, hogy a magyar ifjúság 1943-ban is és 1946-ban egyképpen rádöbent arra a roppant tényre, hogy Jézus Krisztus tegnap és ma is mindörökké ugyanaz.”

1943. dec. 13–20 között szűkebbkörű konferenciát rendeztek Mátraházán. Evangélikus részről H. Gaudy László fővárosi vallásügyi igazgató és Bonnyai Sándor, az evangélikus KIE lelkésze vett részt. A könyv Nagy Barna és Szabó József egyetemi magántanár előadását közli. Az első „Az egyház etikai válsága és funkciója” témával, a második „A béke lehetősége” kérdésével foglalkozott. A háború utáni új világhelyzetre igyekeztek előretekinteni. Úgy látták, hogy az egyházaknak együtt kell felkészülniük a lényegükből folyó feladatok ellátására és együtt kell óvakodniuk attól, hogy a várhatóan kialakuló új világnézeti és politikai rendszerek eszközeivé ne váljanak. Üzenettel zárult a konferencia. Tíz pontba sűrítve néhány elvi jelentőségű irányvonalat jelöltek meg az eljövendő béke rendjének kialakításához.

A második konferenciát egy évvel a háború után, 1946. júl. 11–16. között Hűvösvölgyben, a Fébé diakonissza anyaház egyik helyiségében tartották. „A tervezett béke” és a világválság kérdéseit vitatták meg. Mindjárt az elején felvetődött a kérdés: van-e az egyháznak szociális felelőssége? Mi határozza meg ennek a felelősségnek a tartalmát? Milyen körülmények között és miként kell felelősségét gyakorolnia? Az ifjúsági bizottság elnöke ekkor már Kupa László fiatal, református törvényszéki bírósági volt. A közel 80 résztvevő mintegy 40 előadást és többnyire terjedelmes hozzászólást hallgatott meg. Püspökök, egyetemi tanárok, szakemberek közreműködésével fejtették ki nézetüket a fiatal lelkészek és egyetemi hallgatók. A közlekedési körülmények miatt többnyire budapestiek voltak a

részvevők. A 250 oldal terjedelmű könyv nem tájékoztat a konferencia előkészítéséről és lefolyásáról. Közli azonban a résztvevők névsorát és a záróülésem elfogadott 16 pontból álló terjedelmű „üzenetet”. A résztvevők „a világ hatalmasaihoz” fordultak, kérve őket, hogy „jól fontolják meg, milyen elveken akarják felépíteni a jövőt”

Az első ülészsakon Kaas Albert egyetemi tanár (ev) elnökölt. A válság gazdasági és szociális tényezőiről folyt a vita. – A második ülészsak elnöke Ordass Lajos püspök volt és a válság szervezeti, jogi tényezőivel foglalkoztak. – A harmadik ülészsakon a válság lelki és kulturális tényezői kerültek sorra Papp László teológiai tanár elnöklétével. Evangélikus részről Dezséry László, Lehel László és Molnár Rudolf tartalmas hozzászólásait olvashatjuk. A „szakemberek” megpróbálták saját fogalmi rendszerükkel közeledni a teológiai kérdésekhez, a teológusok igyekeztek közérthető módon reagálni a világ kihívásaira. A sokféleséget, az ellentéteket mégis valami láthatatlan egység fogta egybe: a jövő feladataira felkészülő felelősség és reménység egysége. Az elkövetkező évek egymást metsző erővonalai felismerhetők a vita kavalkádjában.

Ordass Lajos a konferenciát bezáró szavában hangoztatta: „Mi azt a kötelességet kaptuk Istentől, hogy a célt, amelyet Isten nekünk mutatott, világosan ragyogtassuk fel azok előtt, akiknek az irányító szavával a cél felé menetlünk kell.” Befejezésül kérte: „Imádsággal kísérjük útjára a konferencia anyagát, hogy ami jó a mi töredékes emberi munkánkban, eredményes legyen és áldja meg maga az Uristen.”

A könyv függelékében a két konferencia résztvevőinek névsora mellett három, kisebb tanulmány is olvasható. Ezek azonban nem Hűvösvölgyben, hanem 1946 őszén Debrecenben az ifjúsági bizottság hozzászólásaként hangzottak el egy ökuménikus tanulmányi konferencia alkalmával Kupa László, Szabó József magántanár és Dezséry László egyetemi lelkész előterjesztésében. Dezséry László „Újjáépítés az egyházban” címmel tartott 10 oldal terjedelmű előadása keltett külön figyelmet.

Ifjúságunk elkezdett ráérezni arra, hogy az ökuménizmus, vagyis az egyház világméretű egységének és közösségi életének szakadatlan realizálása nem öncél, mert szorosan összefügg az egyház bizonyágtételének (martyria) és szolgálatának (diakonia) szintén világtávlatú ügyével. Ez a felismerés készítette összefogásra és eszmecserére az ifjúságot. Ez a felismerés hatotta át tevékenységüket az Amszterdam felé vezető úton, amikor bekapcsolódtak az ökuménikus tanulmányi alosztály munkájába.

ÖKUMÉNIKUS TANULMÁNYI MUNKA

Az ökuménikus tanulmányi albizottság 1948 pünkösdjén „Egyház a világban” címmel 460 oldalas kötetet jelentetett meg. A kötetet H. Gaudy László, Koncz Sándor és Makkai László szerkesztette és Molnár Rudolf rendezte sajtó alá. A közzétett 27 tanulmány az amszterdami témákat tartotta szem előtt. Evangélikus részről Karner Károly „Isten terve”, Nagy Gyula és Zulauf Henrik „A Biblia tanítása az egyházzal”, H. Gaudy László „Az egyház bűnbánata”, Scholz László „Az egyház dicsősége és gyalázata”, Kiss Jenő „A Biblia szociális tanítása”, Flachbart Ernő „Az alapvető emberi jogok és a kisebbségi kérdés” témájával foglalkozott. – A kötet megjelenését két tanulmányi konferencia előzte meg 1946 októberben Debrecenben, 1947 májusában Sopronban.

Az amszterdami felkészülés idejére esett több neves külföldi előadó magyarországi látogatása. Steward W. Herman a genfi újjáépítési osztály, Robert Mackey a Keresztény Diákvilágszövetség küldöttéként látogatott hozzánk. Előadásokat tartott Hans Hoeckendijk a külmiszió kérdéséről. Visser't Hooft főtitkár az egyház egysége és közössége (koinonia) témájával foglalkozott. A református egyház meghívására több előadást tartott Barth Károly bázeli professzor. „Die wirkliche Kirche” címen Sop-

ronban is tartott előadást. Magyarországi útjának dokumentumait „Christliche Gemeinde im Wächsel der Staatsordnungen” címen könyvalakban jelentette meg. Nagyon vártuk Nygren professzor látogatását Svédországból, végül nem került rá sor. Résztvevő viszont 1948-ban, még az amszterdami nagygyűlést megelőzően Sopronban rendezett teológiai konferencián Bring svéd professzor. Többek között „Az egyház és világ határáról szóló tanítás és az amszterdami konferencia” címen tartott előadást. Valamennyien – ha nem is valami hivatalos megbízás alapján – az ökuméné képviselői voltak. Tapintattal, de nagyon határozottan igyekeztek egyházainkat felkészíteni a jövő feladataira. Visser't Hooft egy alkalommal arra kérte Papp Lászlót, hogy találkozhasson lakásán néhány fiatal evangélikus lelkészrel. Ezen a budapesti találkozón magam is résztvehettem. Akkor még reménykedtem, hogy Moszkva lehetővé teszi az orosz ortodox egyház részvételét Amszterdamban. Úgy látta, hogy evangélikus egyházunk, elsősorban világi vezetői miatt, mivel egy letűnt politikai rendszer képviselői, komoly nehézségekbe fog ütközni. Nekünk fiataloknak az a feladatunk – mondotta –, hogy amennyire csak lehetséges, baloldali irányban tájékozódjunk a közéletben – természetesen a totalitárius igényeknek tett engedmény nélkül. Később, közvetlenül az „Egység” megkötése előtt hosszabban beszélgettem vele Genfben. A hazai ökuménikus ifjúsági bizottság küldötteként vettem részt 1948. november elején Bresingében az EVT ifjúsági osztályának egy konferenciáján. Emlékeztettem budapesti találkozásunkra és feltártam milyen problémákat vet fel javaslatom, amely szerint kössük meg az „Egység” az új állammal, de egyben emeljük fel szavunkat az akkor már letartóztatott Ordass püspök ügyében.

ÖKUMÉNIKUS TÉMÁK EGYHÁZUNKBAN

A világháború utáni zűrzavar nem bénította meg a protestáns teológusok munkáját hazánkban. Ellenkezőleg, a nálunk szint sűrítve jelentkező világzűrzavar intenzív munkára serkeltő kihívássá vált. Ez abban is megnyilvánult, hogy a zűrzavar elemzése helyett alapvető teológiai kérdések felé fordult a figyelem: Mitől egyház az egyház? Mi az egyház egysége, küldetése, szolgálata a nemzetközi életben és a társadalomban? Új lendületet kapott a bibliatanulmányozás és őseink hitvallásának faggatása. – Ezekkel kapcsolatban érdemes megemlíteni evangélikus egyházunk többnyira magunk által is figyelmen kívül hagyott sajátos ökuménikus szolgálatát a második világháború és az azt közvetlenül megelőző évek során. Németnyelvű gyülekezeteink számos tagja a náci propaganda hatása alatt „Memorandum”-ban juttaták kifejezésre, hogy nem területi, hanem faji értelemben vett „népi” alapon álló szervezetet igényelnek egyházunkon belül. Formális, jogi elvekre hivatkoztak. Wolf Lajos kelenföldi lelkész (a későbbi Ordass Lajos püspök) „Válasz” címen megjelentetett iratában világosan mutatott rá, hogy másról van szó – az evangéliumtól idegen szempontok és érdekek érvényesítéséről. Ugyanebben az évben (1942) jelent meg Súlyom Jenő teológiai tanár 16 oldalas kitévő tanulmánya „Egyházi szervezet és népi tényező” címen. Tanulmánya eredetileg a november 18-án e problémát megvitató lelkészkonferencián hangzott el. Ilyen háttérrel érthető Kapi Béla püspök fellépése a háború után a németek kollektív kitelepítésével szemben és Ordass Lajos püspök tiltakozása szlovák nyelvű gyülekezeteinkben megjelenő külföldiek nacionalista propagandájával szemben, amelyet a magyarországi szlovákok áttepedése érdekében folytattak. A bibliatanulmányozással kapcsolatban meg kell említeni Járosi Andor kolozsvári evangélikus teológiai magántanár nevét. Először között hívta fel a figyelmet Rm 9-11 fejezeteinek, a „zsidókérdés locus classicusának” tanulmányozására. Meghurcoltatást is vállalva, szenvedélyesen tett bizonyosságot arról, hogy a zsidókérdés nem csupán politikai kérdés, hanem az egyház sordontó kérdése – ökuménikus kérdés.

Az ökuménikus tanulmányi osztály 1946. július 30-án

tartotta alakuló ülését. A tanulmányi munka céljaul Victor János elnök, az amszterdami konferenciát előkészítő külföldi tanulmányi anyag feldolgozását és a nagygyűlésre való saját felkészülésünket jelölte meg. Az albizottság nem irányította, inkább koordinálta a tanulmányi munkát, hiszen az a teológiai fakultásokon és a lelkesi közösségekben mindjárt a harcok megszűnte után spontán megindult. Az evangélikus egyházban pl. már 1945. szept. 3-6. között népes részvétellel tanulmányi konferenciát hívott össze Ordass Lajos, a lelkeszgyűlés (MELE) akkori elnöke Hűvösvölgyben. Helyiségeit a Fébé diakonisszaanyaház bocsájtotta rendelkezésünkre, az ellátást részben a Genfből érkezett élelmiszersegély biztosította. Ordass Lajossal és Scholz Lászlóval hármásban állítottuk össze a konferencia programját. Bibliatanulmányul három olyan evangéliumi szakaszt jelöltünk ki, amelyben a viharba került tanítványok hajójukon Jézus Krisztus kozmikus hatalmára csodálkozhattak rá. Az előadások témája kapcsolatban állt az Amszterdam felé tartó ökuméné tanulmányi munkájával. Címük is jelzi ezt: „Változó világ” (Benczur László) – „Örök egyház” (Ordass Lajos) – „Szent szolgálat” (Scholz László). Előadásomban megkíséreltem – szokatlan módon – az állam, vagyis a történelmi változásokban nagy szerepet játszó politikai hatalom krisztológiai megközelítését s ennek segítségével korrigálni a német kereszténynek nem Luther intencióinak megfelelően alkalmazott „két birodalomról” szóló nézeteit. A konferencián jelen volt és maga is részt vett az éleshangú vitában az akkor már

egészségében erősen megroppant Raffay Sándor püskök.

AMSZTERDAM

A háború után élénk tevékenységet fejtett ki a budapesti lelkesz munkaközössége. Hetente tartottak népes összejövetelt a Deák téri sekrestyében. Itteni kezdeményezésre indult útjára – a sajnos rövid életű – „Evangélikus Teológia” c. szaklap Scholz László szerkesztésében. Itt készült el közös munkával az az egyházunk életéről és háború utáni helyzetéről szóló beszámoló, amelyet a LVSZ lundi alakuló nagygyűlésen fordításban valamennyi résztvevő kézhez kapott. A szerdai ülések ökuménikus érdeklődését jellemzi a meghívott előadók neve és előadásai témája. Victor János a református szabadtanácsról, Kádár Imre a zsidómisszióról, Szikszay Béni a készülő nagy budapesti evangelizációról, Herskovics Fábián a cionizmusról, Steward Hermann magyarországi tapasztalatairól, Ordass Lajos készülő 1947-es külföldi útjának célkitűzéseiről tartott előadást. Itt hangzott el Mihályfy Emőnek, a köztársasági elnöki hivatal akkori vezetőjének tájékoztatósa az állam és az egyház viszonyának küszöbön álló rendezéséről. Félreérthetetlenül jelezte, milyen kérdésekkel kell szembenéznünk. – Mindez érzékelteti, hogy mielőtt még az amsterdami nagygyűlés témái ismertté váltak volna, lelkeszeink – hazai kontextusban – intenzíven keresték, mi Isten terve a világ jelenlegi zűrzavarában.

(Folytatjuk)

Benczur László

Interjú dr. GYÖKÖSSY ENDRÉVEL, „a második pünkösdi emberével”

– Nyolcvan éves Jézus Krisztus „öreg bojtára” –

Ki ne ismerné őt? Protestánsok, római katolikusok, zsidók, hívők, keresők és kételkedők járnak hozzá rendszeresen lelkigondozásra. Rádióhallgatók, TV-nézők ismerik. Teológiai hallgatók, lelkesz és nem-lelkesz egyaránt szívesen hallgatják, fogadják el tanácsait, élnek kincseiből. Az elmúlt hetekben kapta meg a Pro Urbe díjat.

Telefon-bejelentkezés után felkerestem „házában” Újpesten, szép házában s helyet foglaltam a sokak által jól ismert beszélgető szobában.

Tudja, azért jöttem, hogy interjút készítek vele, mégis nehezen indul a beszélgetés. Érezhetően nem szívesen beszél önmagáról, mint aki megszokta, hogy inkább hallgat, míg valaki e székben egyikén „kibeszéli magát”.

Elmondom közelebbről miért jöttem: az Evangélikus Egyházban, amely elsősorban igehirdető és tanító egyháznak vallja magát, nem erős oldalunk a lelkigondozás. Alig van lelkeszi karunkban olyan valaki, aki jó és szakértő lelkigondozó hírében áll. Megfogalmazom azt is, ami már régóta gyötör: a *collisio officiorum* problémája a lelkeszi gyakorlatban. Valaha Sopronban id. Pröhle Károlytól tanultam, hogy ilyen nincs, csak lusta vagy rendetlen lelkesz van, akinek feladatai azért ütköznek, mert nem osztja be gazdaságosan idejét. Azóta azonban gyakran élem át, hogy van olyan helyzet, amikor egy lelkesznek egyszerre két-három helyen kellene lennie és bármelyik feladat mellett dönt, a másik helyen vagy helyeken nem tud jelen lenni. Meg kell tanulni választani, és talán azért van az, hogy lelkeszeinknél a beszélgetés nem élvez prioritást. Mindig akad valami, ami fontosabbnak tűnik és ezért marad el a látogatáskor vagy paróchián folytatandó lelkigondozás.

E problémafelvétel után Gyökössy Endre, „mindenki Bandi-bácsija” megelevenedik és fogalmaz, vall, tanácsol, látszik rajta, hogy ebben az ügyben érdekelt ember, s ajkán megszólal a testvér hangja. Először menti ugyan a kollégákat, hiszen valóban sok dolguk akad manapság, aztán az ügyre fordítja a szót. Nincs fontosabb ennél – mondja, az emberek erre vágnak, s véleményem szerint a lelkesz rendszerint menekülnek a lelkipásztori beszélgetés elől. Félnék, hogy nem értenek igazán hozzá és félnek a csacsogó-fecsegőktől, akik idejüket rabolják. „Lá-

tod, nekem minden nap jutott időm erre, pedig prédikáltam is, nem is készületlenül, könyvet is írtam, nem is egyet, előadást tartottam sokhelyütt.” Valóban könyveit mintegy 70.000 példányban forogtató közkézben. S ez legalább 200.000 embert jelent, szerény számítás szerint is, aki kézbevette írásait. „De hol 3-4 óra, hol több, hol kevesebb, de mindig jutott idő erre a szolgálatra. Naptárom február közepéig zsúfoltan telve van nevekkal, bejelentkezéssel.”

Bandi bácsi ezután tanácsol a kollégáknak: tanuljanak pszichológiát, mert lehetetlen, hogy a magvető csak a magot ismeri, de a földet, ahová hull a mag, nem. Minden korban lehet kezdeni és folytatni ezt a stúdiumot. Válassza az ösztöndíjasok egy része is külföldi tanulmányútja során a pszichológiát! Gyakorló lelkeszeknek üzeni: nemcsak az exegézis fontos, a szöveg megértése a prédikációhoz, hanem „ember-exegézis” is kell. Az anatómia ismerete nélkül nem lehet senki orvos. És lelkesz lehet a lélek ismerete nélkül? „Hidd el, egyházainkban a lelkigondozás hiánycikk. Nálunk reformátusoknál biztos így van, de talán nálatok is így lehet”.

Bandi bácsi ajánlja, hogy bízzanak a kollégák: „megtérül az idő, amit lelkigondozásra fordítunk, mert aki rendszeresen »lelkigondoz«, annak mindig van releváns mondanivalója a szószéken is, és nem »Neger-Kinder« példákat hoz, hanem a magyar életből illusztrál, a mai emberek életéből. Minden lelkipásztori beszélgetés egyben képzés is, ne féltsük időnket, megtérül az.” Majd félig tréfásan említi, legfeljebb a lelkesz-feleség a határ, mert ővele is kell beszélgetni, ő is tagja a gyülekezetnek és a másokkal való beszélgetés nem mehet a családi élet rovására.

HK: Kültől tanultál Bandi bácsi?

GYE: „Theodor Bovet tanítványának vallom magamat. Különbön sokat tanultam másoktól is. Pszichológiai stúdiómaitam a budapesti, debreceni és bási egyetemen folytattam. Sokat tanultam másoktól Svájcban, Németországban, könyvekből és konferenciákon is. A pasztorál-pszichológia a véremmé vált. Nagyon szeretem és nagyon szeretem az embereket is, akik hozzám jönnek. Valóságos

lelki izgalmat jelent minden paciensem, amíg várom, s amikor találkozom vele. Milyen gazdag fantáziájú a teremtető Isten! Minden ember más és mégis mindenki ugyanaz: szeretetre vágyó ember. Nem tudtam nem csinálni, amit végeztem, és még ma is jaj nekem, ha nem csinálom, ahogy Pál apostol mondta egykor az evangélium-hirdetésre, pedig 80 évesen már átadtam a stafétabotot P. Tóth Bélának Szentendrén, de még azért hozzám is jönnek sokan...”

HK: Teológus vagy inkább pszichológus vagy Bandi bácsi?

GyE: Mindkettő. „Nem tudom e kettőt szétválasztani. Talán így fogalmazhatok: a diagnózisig kell a pszichológia, aztán a terápiához ez már nem elég. Kell a teológia, kell a személynek szóló igehirdetés. Megjegyzem, a szív teológusa vagyok inkább, mint a fej teológusa. Vagy inkább így mondom, amint az egész emberre figyelek, így magam is egész lényemmel együtt vagyok jelen a beszélgetésben.”

HK: Hogyan praktizálsz? Hogyan folyik le a lelkigondozói beszélgetés Nálad?

GyE: Beszélgetek s közben kialakul a kép a beszélő testvéremről. Mindig kapcsolatban látom az előttem ülőt, nem önmagában. Másként: hogyan állhat Istennel, önmagával, másokkal? Az utóbbiba beleértve az egész világot is. Ez a három reláció érdekel. Nem dirigálok a beszélgetést, inkább kísérem a pacienst (adlatusként) addig, ameddig kiderül, hogy most már csak Egy Valaki kísérheti tovább. Itt már azért imádkozom, hogy a Pásztor hadd szólaljon meg és cselekedjék, én csak Jézus Krisztus öreg bojtára vagyok, semmi más. Még egyet, ami elmaradhatatlan: A beszélgetés végén mindig imádkozunk. Felszólítom a beszélőt: imádkozunk! És várok. Rendszerint imádkozik, aki eddig csak velem beszélt: az ateista fogorvos, a római katolikus kispap, a református háziasszony, az evangélikus tanár. Aztán én fejezem be, nem tanítom ki az Úristent, hogy mit cselekedjék, hanem megköszönöm, hogy ránk talált és kérem, ne hagyjon el most, amikor már együtt tudunk menni.”

HK: Van valamilyen speciális módszered az elmondottakon kívül? Fényeffektusokra, hangeffektusokra, hangulatkeltő hatásokra gondolsz.

GyE: Nincs! „A fél-másfél órás beszélgetésnél soha nem nézem az órát, bár mögöttem ott kegyeg a nagyóra és mindketten tudjuk, hogy nem határtalan az időnk. Legfeljebb egyet említek válaszként kérdésedre: *időnként csendet iktatok közbe*, kimegyek a szobából teáért vagy frissítőért és magárahagyom a testvért, hadd gondolkozzék egyedül, szedje össze gondolatait és érzéseit. Ez rendszert jót tesz.”

HK: Milyen igeszakaszok vagy igeversek segítenek munkádban?

GyE: Három textus mindig előttem van. Mídhárom sokat segít. *ApCsel 8, János 5, Jakab 1.* Az elsőben a második pünkösdről olvasunk. Így nevezem, amikor a Szentlélek segítségével Fülöp hitre juttatja Kandaké főemberét. Egy sérült emberről van szó (herélt). Kereső ember és a Lélek is keresi őt. Fülöp szolgálata számomra modell-értékű. Ha nincs is 3000 emberről szó, mint az első pünkösd alkalmával, mégis pünkösd ez is, a második pünkösd. János 5-ben a bethesdai beteg jajszávat hallom: *nincs emberem.* A mai világban újra meg újra átélem, mennyire nincs emberünk. Nemcsak Bethesdaiban, Budapesten sem. A fővárosi tömegben is egyedül vannak az emberek. A fizetett orvos, a közelálló rokon, a kedves ismerős sem igazán segít ember. *Jakab 1-ben bölcs tanácsot olvasunk:* *legyetek gyorsak a hallásra, lassúak a szólásra, lassúak a haragra.* Nekem mindhárom nagyon fontos: a figyelő fül elsőhelyen, a megfontolt gyökeres szó azután, végül az indulatmentes vagy megfékezett indulatú tanács. A lelkigondozónak nem szabad megsértődnie, ki kell bírnia, ha valaki összeomlik vagy kiborul előtte, sőt ha valósággal kihányja, ami benne van.”

HK: Milyen eseteid vannak Bandi bácsi?

GyE: „Soha sincsenek eseteim. Mindig embereim vannak. Esettanulmányt legfeljebb később folytatunk szakértő csa-

patomban, megbeszélve, mi történt, de aki előttem ül, sohasem eset. Mindig ember-testvérem. Van, akit orvos küld, s egy idő után visszaküldöm, gyógyszeres kezelésre. Van, akit barát, testvér vagy lelkipásztor küld, mert maga nem bír vele. Jönnek hozzám az ország különböző részéről, sőt néha külföldről is. Sok a fiatal, több a papné, mint a lelkész, a legkülönbözőbb foglalkozású testvérem keres fel. Úgy látom, a legnagyobb problémák a következők: *növekvő depresszió, félelem a jövőtől és utálkozás* (más emberek utálata és önmagunk utálata, különös jelenség ez).

HK: Hol szolgálsz még e szobán kívül, nyugdíjas korodban?

GyE: Tanítok a Pedagógiai Főiskolán, tartok előadásokat, ahol kérnek, a Budapesti Református Teológiai vendégelőadóként kutatóprofesszori órákat adok lelkigondozástamból. Szerke az országban házasság- és családápoló sorozatokon adok elő orvosoknak, pszichológusoknak, tagja vagyok a Magyar Pszichiátriai Társaságnak is. Könyveket írok és bővítem az eddigiekét, mint például az utolsót. A Magunkról magunknak c. könyv hetedik kiadását, amiben két új fejezet is van. Kis traktátusokat is írok, római katolikus és református kiadónak és természetesen olvasok és tanulok, hiszen a mai tudományunkban bámulatosan gyors a fejlődés, lépést kell tartanom.

HK: Végül megkérdezem, mi a véleményed rólunk, evangélikusról?

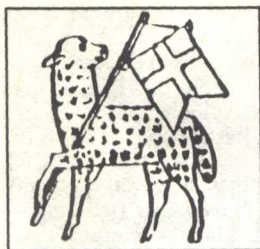
*GyE: Luthert nagyon szeretem, talán közelebb áll hozzám, mint néhány saját reformátorunk. Nem hallatlan aktivitása vagy kitűnő humora vagy hilaritása imponál csupán, hanem a szíve. Luther nem volt precíz dogmatikus, ráérezett, mi kell az embernek (bűnbocsánat), és mit jelent Isten Krisztusban megjelent szeretete. Nem fejmosásra, hanem lábmosásra van szükségük a mai tanítványoknak is. Különbö van evangélikus családtag is nálunk és a délnémet evangélikusság, meg a bázeli reformátusság nem is áll messze egymástól. Egyébként is *ökumenikus beállítottságú vagyok*, hiszen tudod, szolgáltunk már együtt római katolikusok között is, pl. Pannonhalmán. Nem azért vagyok ökumenikus, mert ez divat, hanem mert elengedhetetlen a nyitottság testvéreim közötti szolgálatomban.*

Károly, imádkozunk most is! – Imádkoztunk.

1993. január 25.

H.K.

A szerkesztő megjegyzése: Az Evangélikus Életből ismeretes, hogy *Terry Lászlót* a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet disz doktorrá avatta. Lelkészkollegánk kitüntetéséhez őszintén gratulálunk lapunk olvasói nevében is. –Ebből az alkalmából a norvég nyelvű *Missionsblad for Israel* (1993 első száma) külső borító lapján Terry László arcképével jelent meg – Tiszteletbeli doktor Romániában felirással. A lapban ismét másik két arcképpel illusztrálva méltatást közölnek Terry László életéről és sokoldalú tevékenységéről (talán csak egy téves adat csúszott az életrajzba: Terry kollégánk nem az 1956-os magyar forradalom után érkezett menekülteként Norvégiába, hanem 1947-ben ment Svájcba ösztöndíjasként és rá alig két évvel került északi testvéreinkhez). A méltatás megjegyzi, hogy a kolozsvári intézet mind az evangélikus, mind a református egyház számára képez lelkészeket, majd leírja az ünnepség szertartását, ahol a professzorokon kívül mindkét evangélikus püspök is jelen volt, hiszen Terry László mindkét egyházban végzett segítő munkát, a Ceausescu kormányzás idején sok román állampolgárt támogatott s rádiós szolgálataival mintegy összekötőlánczemet jelentett a keleteurópai kereszténység és a világ többi része között. Az Israel misszió egykori főtákarát a keleteurópai munka hajtómotorjának nevezi a norvég egyházi lap. – Mi is szeretnénk bevonnunk őt a Lelkipásztor szolgálatába. Várjuk írásait!

A teológia szomszédságában

Dr. ANDORKA RUDOLF

Mit tanítunk ma a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen?

Előjáróban – a cikkben elmondottak jobb megértéséhez – meg kell mondanom az olvasónak, hogy 1984. január 1-ével kerültem egész állásban a Közgazdaságtudományi Egyetem Szociológia Tanszékének professzori és egyben tanszékvezetői állásába. 1991. májusában választottak meg az egyetem rektorának.

Az egyetem 1948 előtt a Műszaki Egyetem egyik karaként működött. 1948-ban azért választották külön és téték önálló egyetemmé, hogy teljes mértékben pártirányítás alatt álló és szigorúan marxista-leninista egyetemet hozzanak létre. Első rektora Rudas László filozófus volt, aki arról nevezetes, hogy mind az 1930-as években a Szovjetunióban, mind pedig 1950-ben Magyarországon ő vezette az ideológiai támadást Lukács György ellen, mondván, hogy Lukács eltér a marxizmustól, revizionista. Ha felszabadulnánk a mindennapos gondok és feladatok alól, érdemes lenne kollégáimmal megírni az egyetem történetét, azt, hogyan szabadult fel az 1960-as évek végétől kezdve fokozatosan az ideológiai és politikai kötöttségekből, hogyan vált az 1980-as évek második felére az ország egyik legnyitottabb és legprogresszívebb egyetemévé. Nem csak a gazdasági reformok egyetemes tudományos bázisa volt, hanem az 1989–1990-es politikai átalakulást megvalósító mozgalmaknak is egyik bázisa. Ezt a tényt ismerte el szimbolikusan az, hogy sok külföldi politikus – közöttük G. Bush amerikai elnök, Károly walesi herceg, Kaifu japán miniszterelnök nem csupán meglátogatta az egyetemet, hanem annak aulájában – a nevezetes Marx szobor mellett – tartotta legjelentősebb magyarországi politikai beszédét.

Az utolsó másfél évben politikailag kevésbé mozgalmas az egyetem élete, viszont így minden erőnkkel azon tudunk dolgozni, hogy az oktatást megújítsuk, minőségét javítsuk, a tudományos kutatást fejlesszük. Így szeretnénk a világ vezető társadalomtudományi egyetemeinek színvonalára felemelkedni. Nagy feladatokat állít eléink az úgynevezett „A magyar felsőoktatás fejlesztése 200-ig” című terv, mert eszerint a nappali hallgatók létszámának a jelenlegi mintegy 3000-ról 4200-ra, az első évre felvett nappali hallgatók számának az 1992. évi 700-ról 800–900-ra kellene emelkednie. Erre igen nagy az igény: egyrészt a felvehető létszámnak többszöröse jelezte az egyetemünkre, másrészt minden hazai és külföldi elemzés szerint Magyarországnak a jelenleginél több (és természetesen jobban, korszerűbben képzett) közgazdászra lenne szüksége.

Az egyetemnek három „igazi” kara van: 1. az elméleti közgazdaságtani képzést nyújtó kar, 2. a vállalatvezetési ismereteket oktató kar, és 3. a többi társadalomtudományokat oktató kar. Az utóbbin lehet szociológiai, szociálpolitikai, politikatudományi és nemzetközi („diplomata”) szakképzést kapni. Az utóbbi kart fokozatosan ki szeretnénk terjeszteni, például újságíró, média stb. szakképzéssel. Távlatilag szeretnénk a „London School of Economics and Political Science”-hez hasonló társadalomtudományi

egyetemmé válni. Ezen belül azonban biztosan nagyon nagy súlya marad a jövőben is a gyakorlati gazdasági szakemberek, „menedzserek” képzésének. Hozzátenném, hogy egyetemünkön angol nyelvű képzés is folyik külföldi hallgatóknak, akik a diplomáig elvezető teljes képzésben is résztvehetnek, vagy egy-egy szemesztert tölthetnek nálunk. 1993 őszétől megindul az egyetemen – a többi egyetemekhez hasonlóan – a doktorandusz vagy – az amerikai kifejezéssel – a Ph. D. képzés. Ez – legalább háromévi tanulás után – elvezet a tudományos doktor címhez, amely a kandidátus cím helyére lép. Ez és minden más „diploma utáni” képzés szervezetenként egy negyedik, „post-graduate” karhoz tartozik.

Azt szeretnénk, ha egyetemünk „nyitott” lenne minden tudományos iskolával, állásponttal szemben, ha lehetőleg mindegyiket megismerné a hallgató. Ez a törekvésünk tükröződik a professzori kar összetételében: tanít nálunk többek közt a katolikus-keresztyén eszméket valló Rabár Ferenc, a gazdasági liberalizmushoz közelálló Chikán Attila és a szocialista eszmékhez közelálló Ágh Attila.

A politikai kérdésekben is a nyitottságot és toleranciát szeretnénk érvényesíteni. Minden demokratikus politikai nézetnek és pártnak helye lehet az egyetemen, csak azt a hallgatólagos közmegegyezést követjük, hogy az oktatásban és a kutatásban a tudomány követelményei a mérvadók, az egyetemi kérdések eldöntésénél az egyetem egészének érdekei, céljai kell hogy elsődlegesek legyenek. Szemléletes példája ennek, hogy egyetemünk jelenleg oktató professzorai között van a jelenlegi kormányznak (Jeszenszky Géza) és az utolsó szocialista kormányznak tagja (Kemenes Ernő), a közöttük lévő viszony ma is ugyanolyan jó, mint 1990 előtt.

A közgazdaságtani elméletek területén természetesen kitüntetett helye van Adam Smith-nek, a közgazdaságtan legfontosabb „alapító atyjának”, mert tőle származik az az alapvető felismerés, hogy a piaci mechanizmus általában sokkal jobban garantálja a gazdaság egészséges fejlődését, mint az állami beavatkozás a gazdaságban. Ahogy az 1970-es évek óta a marxizmus mellett helyet kapott az egyetemi oktatásban a klasszikus polgári közgazdaságtan, ugyanúgy ma sem feledkezhetünk meg Marx Károlyról és általában a marxizmusról. Marx Károly ugyanis tagadhatatlanul nagyhatású társadalomtudós volt, az általa felvetett kérdések ma is fontosak és érvényesek, még ha az általa adott válaszok nagyrésztével nem is lehet egyetérteni. (Ez a véleményünk fejeződik ki abban a döntésünkben is, hogy a Marx-szobor ottmaradt az aulában, bár – ha lesz rá pénzünk – szeretnénk ott más szobrokat is, elsősorban Széchenyi Istvánét felállítani, ezzel is jelezve nyitottságunkat.) Ugyanakkor világosan látnunk kell, hogy Adam Smith és Marx Károly az elmélettörténethez tartoznak, a mai bonyolult gazdasági és társadalmi

viszonyok között felmerülő konkrét kérdésekre hiában keresünk választ műveikben. Azt gondolom, hogy ugyanezt kell elmondanunk J. M. Keynesről, a 20. század közepének nagy angol közgazdászáról. Keynes az 1930-as évek nagy világgazdasági válsága által felvetett kérdésekre keresett választ, azt próbálta megmagyarázni, hogyan lehetséges az, hogy – ellentétben a klasszikus egyensúlyelmélettel – nagy munkanélküliség és jelentős kihasználatlan termelő kapacitások mellett is egyensúlyba kerülhet a gazdaság, tehát miért jöhet létre tartós gazdasági pangás. Az okot az összes kereslet elégtelenségében látta és ezért az állami költségvetés keresletnövelő akcióit ajánlotta, még jelentős költségvetési deficit árán is.

Keynes gazdaságpolitikai javaslatjai jól beváltak a harmincas évek végétől a hatvanas évekig, a keynesi gazdaságpolitikának volt köszönhető a második világháborút követő körülbelül 25 év példátlanul gyors gazdasági növekedése. Ennek megfelelően a nyugati egyetemeken a keynesi elmélet uralkodott.

A hatvanas évek végétől a keynesi elméletnek és klasszikus polgári egyensúlyelméletnek a szintézise alapján jött létre az, amit neoklasszikus elméletnek szoktak nevezni. Egyik megkülönböztető sajátossága volt az, hogy a matematikai képletek, modellek egyre nagyobb szerephez jutottak benne. Egyetemünkön a matematikai közgazdaságtannak egészen különleges és fontos szerepe volt: rajta keresztül vonult be az egyetemi oktatásba az 1970-es évektől a modern nyugati közgazdaságtan. Matematikai levezetésekkel ugyanis nehéz volt „antimarxistaként” bírálni, emellett azt lehetett mondani, hogy a nagy matematikai modellek segítenek majd a gazdasági tervezést tudományosabbá tenni. Hozzá kell tenni, hogy a matematikai modelleknek ténylegesen volt ilyen szerepük, mert azáltal, hogy kimutatták, különböző terveknek milyen gazdasági előfeltételei vannak, visszaszorították a voluntarizmust a tervezésben.

Ha egy nyugati közgazdász kézbeveszi a ma egyetemünkön használt elméleti közgazdaságtani tankönyveket, azt a következtetést vonja le, hogy lényegében ugyanazt tanítjuk, amit a nyugati egyetemeken, pontosabban a neoklasszikus konszenzust tanítjuk. Én magam egyrészt elismerem, hogy a neoklasszikus közgazdaságtan megtanulása nélkül nem lehet a modern piacgazdaságok működését megérteni, és a matematikának különösen nagy értéke, hogy világossá és pontosá teszi a közgazdaságtani érvelést, ugyanakkor úgy gondolom, hogy szükség volna az utolsó 10–15 év új közgazdaságtani irányzatait, elsősorban az úgynevezett új intézményi közgazdaságtant a jelenleginél nagyobb mértékben oktatni. Ennek alapja az a felismerés, hogy a gazdaságban nem egymástól teljesen független egységek, hanem legtöbbször kisebb vagy nagyobb intézményekbe, például vállalatokba tömörült emberek termelnek, kereskednek, fogyasztanak, és ezeknek az intézményeknek a viselkedését nem értelmezhetjük egyszerűen az egyes emberek viselkedésének összegéként. Tehát az intézményeket, azoknak szervezetét, működésük feltételeit is vizsgálnia kell a közgazdaságtannak. Jó példa erre Kornai Jánosnak, egyetemünk egyik díszdoktorának egész elméleti munkássága, például az úgynevezett, „puha költségvetési korlát” tétele. Eszerint a szocialista rendszerben a vállalat mindig számíthat arra, hogy az állami költségvetésből támogatásban részesül vagy kedvezményes hiteleket kap, ha anyagi nehézségekbe jut, ezért a vállalatvezetésnek nem az a főcélja, hogy minél nagyobb nyereséget érjen el, ennek érdekében költségeit csökkentse, hanem inkább az, hogy a kormányzattal a lehető legjobb viszony legyen és így a legbőkezűbb költségvetési támogatást remélhesse.

A legújabb közgazdaságtani irodalomban sokan megkérdőjelezik a neoklasszikus közgazdaságtannak azt a tételét is, hogy az egyén mindig teljesen racionálisan viselkedik abban az értelemben, hogy egyéni hasznát akarja maximalizálni. A „korlátozott racionalitás” tétele szerint csak bizonyos területeken, csak bizonyos határok között igyekszik az ember az egyéni hasznát maximalizálni, mert döntéseiben emellett szerepet játszik a biztonságra törekvés, a hagyományokhoz való ragaszkodás, sőt – továbbmenve –

a másik emberek iránti szolidaritás vagy altruizmus (szeretet), valamint az erkölcsi értékekhez való ragaszkodás is.

Összefoglalóan azt lehet mondani, hogy az elméleti közgazdaságtanban ma nincs olyan uralkodó elméleti irányzat, mint korábban a klasszikus polgári közgazdaságtan vagy később a keynesianizmus. Gyorsan változó világunkban új problémákkal kerülünk szembe és ezekre új utakon keressük, de még nem találtuk meg a válaszokat. Ez tükröződik egyetemünkön a közgazdaságtani oktatásban.

Mint az elméleti közgazdaságtanban, úgy a gazdaságpolitikában sem látunk egyetlen érvényes álláspontot. A gazdasági folyamatok egészének központi állami tervezéséről már az 1960-as években kitént, hogy a gazdasági fejlődés fékjévé válik. Nem lehet azonban azt sem állítani, hogy a piac minden gazdasági és különösen nem-gazdasági problémát optimálisan megold. Vannak olyan területek, ilyen különösen a természeti környezet védelme, ahol demokratikusan eldöntött eszközökkel, de központi intézkedésekkel szükséges az egyes gazdálkodó egységek tevékenységét a társadalom számára kívánatos irányban össztönözni.

Befejezésül a szociológia oktatásáról mondanék néhány szót, tehát arról a területről, ahol 1984 óta én is dolgoztam. Az egyetem szociológiai oktatásának első csírái Szelényi Iván munkásságához fűződnek és az ő orientációja máig rányomja bélyegét a tanszékre. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy oktatási programunkban és kutatásainkban központi helyet foglal el a társadalmi szerkezet, a társadalmi különbség, a szegénység és más hátrányos helyzetek vizsgálata, továbbá a gazdasági élet szociológiai vizsgálata.

Azt szokták mondani, hogy a szociológiának három alapító atyja vagy klasszikusa volt: Marx, Max Weber és Émile Durkheim. Míg az oktatás megindulásakor az 1960-as években talán azt kellett hangsúlyozni, hogy Weber és Durkheim legalább olyan fontos, mint Marx Károly volt, ma inkább arra szoktak felhívni a hallgatók figyelmét, hogy ne feledkezzenek meg arról, hogy Weber és Durkheim mellett Marx is a klasszikusok közé tartozik. Marx a gazdasági életben elfoglalt pozíció alapján elkülönülő osztályokat tekintette a társadalmi szerkezet fő alkotóelemeinek és az osztályok közötti konfliktusban látta a társadalom lényegét. Marx a gazdasági tényező mellett a hatalom döntő fontosságát emelte ki, továbbá a gazdasági adottságok mellett a vallás hatását hangsúlyozta a társadalom változásaiban. Durkheimet elsősorban az érdekelte, hogyan lehet a gazdaság és társadalom működéséhez szükséges rendet a modern társadalomban fenntartani, különös tekintettel arra, hogy a hagyományos – közöttük a vallási – értékek és erkölcsi normák meggyengülnek.

A mai szociológiában ugyanúgy nincs általánosan elfogadott uralkodó elmélet, mint a közgazdaságtanban. Különbözik régi és új elméleti megközelítésekkel más-másfajta problémákra próbálunk megoldásokat keresni. Csak néhány ilyen problémát említek: Hányan vannak és kik a szegények, hogyan lehet a szegénységet mérsékelni? Miért romlott az 1960-as évek óta a magyar férfiak halandósága? Mi okozza az öngyilkosság, az alkoholizmus és a lelki betegségek igen nagy gyakoriságát? A Lelkipásztor olvasói számára valószínűleg érdekes információ, hogy évek óta oktatunk vallásszociológiát szabadon választható tárgyként.

A fentiekben elsősorban az egyetem oktatási programjának elméleti kérdéseire tértem ki. Hozzá kell azonban tenni, hogy természetesen igen sok praktikus ismeretet tanítunk: hogyan kell könyvelni, hogyan kell az értékesítést megszervezni (marketing), hogyan kell a vállalatokat megszervezni, hogyan kell egy adatfelvételt lebonyolítani és elemezni stb.

Azt hiszem, hogy az egyetemi oktatásnak egyetemünkön és mindenütt másutt az a fő feladata, hogy széleskörű műveltséggel rendelkező és kritikusan gondolkodni tudó értelmiségieket képezzen ki, akik a magyar gazdaságban és társadalomban a következő évtizedekben felmerülő – ma még előre nem is látható – gazdasági, társadalmi politikai problémákban el tudnak igazodni és hatékonyan tudnak megoldásuk érdekében tevékenykedni.

Pedagógiai tolerancia Pál apostol intelmeinek tükrében

– Keresztyén Pedagógiai Nyári Egyetem, Pécs, 1992. VI. 26., Bölcsészkar –

Előre bocsátom: bár ez állna legközelebb hozzám, mégsem bibliatanulmányt készülök nyújtani. Vagyis kiindulópontom nem bibliai, pontosabban újszövetségi. Ami foglalkoztat, az a mai magyar keresztyén pedagógus egyik legégetőbb gondja: **hogyan legyek keresztyén meggyőződésű nevelő egy plurális társadalom plurális összetételű oktatói és hallgatói közegeiben.** Én, mint teológiai tanár, látszólag irigylésre méltóan homogen közegekben végzem oktató és nevelő munkámat. Ez azonban csak a látszat. Hallgatóink előélete, indíttatása, kegyességi „beágyazódása” renkívül változatos képet mutat. Ezenfelül minden egyes hallgató egyedi szerkezetű hitvilágot hordoz magában az ezzel járó sajátos kétségekkel, fenntartásokkal együtt, s mindez erőteljes kritikai beállítottsággal párosul. Ha pedig azokat a teológiai irányzatokat vesszük, amelyek ezt a sokféleséget mederbe terelhetnék, a helyzet még bonyolultabbá válik. Ha valahol pluralitásról beszélhetünk, akkor a teológia nemzetközi terepén feltétlenül! A legorthodoxabb fundamentalizmustól a legszélsőségesebb liberalizmusig minden megtalálható itt, és mindennek akadnak hívei. Így tehát nemcsak a partról nézem az árral és örvénnyel küszködőket. Ebben a helyzetben teszem fel a kérdést az újszövetség tanúságtevőinek, elsősorban Pál apostolnak, akivel mostanában a legtöbbet foglalkozom: mit lehet ilyen helyzetben tenni?

A tolerancia leckéje

Ha a toleranciát az emberi együttélés valamilyen elviselehető módjának tekintem, akkor azt kell mondanom, hogy a feladat örök. Amikor már két ember élt a földön, és ameddig két ember lesz a földön, valahogy meg kell oldaniuk a másággal kapcsolatát. Ez vonatkozik mindenekelőtt a nem közénk valóra, de a velünk legszorosabb közösségekben élőre is. A legkézenfekvőbb és sajnos a legáltalánosabb megoldás az, hogy a másikat, ha lehet, szép szóval, ha kell, erőszakkal magunkhoz idomítsuk, betörjük, hiszen a másik egyúttal az életterem határait is jeleníti. Amikor azonban elfogadom Jézus igazságát, amit jó lelkiismerettel aligha lehet kétségbe vonni – „amit szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük”, – ez a féltudatos megoldás megengedhetetlenné válik. Akkor már jobb a schopenhaueri tanács. Tegyetek úgy mint a sündisznók. Ha eljönnek a fagyok, közelebb húzódnak egymáshoz, hogy melegítsék egymást. De azért bizonyos távolságot tartanak egymástól, nehogy tüskéikkel megsúrják egymást. Élni és élni hagyni – ez a tolerancia alapszabálya. Legalább ennyit kellene nekünk, keresztyéneknek is vállalni, noha tudván tudjuk, hogy ez még távolról sem a jézusi megoldás.

A tolerancia leckéjét alaposan feladta nekünk a legújabb magyar történelem is. Lehet, hogy az elmúlt kéthárom évtizedben mi a „létező szocializmus” legtoleránsabb formájában éltünk. Bizonyos határok között a másággal is teret kapott. De előbb-utóbb falba ütközött az, aki más-voltát következetesen érvényesíteni akarta. Furcsa dolog volt ez ezzel a fallal. Nem mindenki elé meredt ugyanazon a ponton. A pedagógusnak nagyon hamar bele kellett ütköznie. Ennek a falnak a lebontása fontosabb volt, mint a berlini fal eltakarítása, mert útjában állt az egyéni, társadalmi, gazdasági fejlődésnek. A falak homogenizáló hatásának megszüntével viszont teret kapott ezernyi nézet és magatartásmód, amelynek elviseléséhez nagyobb tolerancia szükséges, mint egyetlen központi akarat elviseléséhez. Ezt azonban vállalni kell, ha nem akarunk vissza-csúszni oda, ahonnan elindultunk. Szembe kell szállnunk minden új falépítővel, mégha az keresztyén álcázásban mesterkedik is. Keresztyén pedagógus, aki tiszteli Isten teremtő gazdagságát, nem lehet eszköze mások kényszer-zubbonyba gyömöszölésének.

A toleranciával mint *pedagógiai* problémával is számolnunk kell. Azt hiszem, nemcsak a mi tantestületünk kizárólagos gondja ez. A teológiánkon hosszú évtizedeken át szoros tanulmányi fegyelmek uralkodtak, különben a összehasonlítható nyugati társintézményeknél szokásossal. A hallgatóknak például minden tárgyból minden félévben kollokválniuk kellett. Minden előadást kötelező volt meg-

hallgatni. Ezt a szigorú rendet mi tanárok magunk között „porosz rendszert” oktatásnak neveztük. Pár évvel ezelőtt, meg kell vallanunk, hogy a hallgatók kezdeményezésére, lazítottunk ezen a tanfegyelmén, s több teret adtunk az egyéni kezdeményezésnek, érdeklődésnek és főként felelősségnek. Most viszont egyre gyakrabban találkozunk ennek a toleránsabb pedagógiai felfogásnak hátulütőivel. Több a vizsgálalás, évismétlés, a vizsga előtti és alatti idegi összeomlás. Thomas Gordon (T.E.T. című könyve) írja, hogy a pedagógiának ez a hányódása a „tekintélyelv és az engedékenység” dilemmája között általános pedagógiai probléma, és nemcsak a miénk. A legrosszabb, ami történhet, aminek ki vagyunk téve mi is, hogy egy „hűzd meg-erzd meg” folyamat indul be, amelyben azután senki sem tudja, mihez tartsa magát. Hogyan lehet egy pedagógus toleráns úgy, hogy közben nevelői feladatát is betöltse. Ez itt a kérdés.

Sajátos módon jelentkezik a tolerancia feladata a keresztyén pedagógus, vagy éppen az egyházak számára. Mit tegyek olyan tananyaggal, amelyet keresztyén meggyőződéssel nehezen tudok összeegyeztetni? Hogyan bánjak a más világnézeti tanulókkal? Hogyan illeszkedik bele egy túlnyomórészt ateista vagy közömbös tanári testületbe? Mennyire kötelez egy egyházi intézmény világnézeti fegyelmét? Kérdjek-e a kötelező hitoktatásért? Ha nem, akkor mit adjunk helyette annak, aki nem akar hitoktatásban részt venni? Gyötrelmes kérdések ezek, s meg vagyok győződve arról, hogy bármiféle intolerancia csak súlyosbítja a helyzetet.

Adekvát újszövetségi fogalom-e a tolerancia?

A tolerancia, legalább is a világnézeti tolerancia, a felvilágosodás korának tipikus terméke. A leghatásosabban talán Lessing „Bölcs Nánán” című műve képviseli. A felvilágosodás előtti korokat kissé summásan a vallási és világnézeti türelmetlenség idejének szokás minősíteni. Az inkvizícióra vagy a Galilei-afférré történő hivatkozás ilyenkor közhelyszerűen szokott beugrani. Valljuk meg, hogy nem is alaptalanul. De jegyezzük meg csendesen: Egy kis türelmetlenségért a nagy felvilágosultak sem mentek a szomszédba. Gondoljunk csak Voltaira egyházellenes leírására: „Pusztítsd el a gyalázatost!”

Ha az egyházak a történetük során gyakran el is feledkeztek a tolerancia parancsáról, a Szentírásban, főként azonban az Újszövetségben bőven találunk utalást rá. A tolerancia latin szóra ugyan csak egy ízben találok a Vulgataban a görög „hüpomomé” fordításaként, de tartalmilag annál szélesebb terítésben. A sok igehely közül hadd idézzek csak egyet, mert ebben a toleranciának szintén minden színvonalát megtalálhatjuk: „Oltsetek tehát magatokra – mint Istennek választottai, szentek és szeretettek – könyörületet szívét, jóságot, alázat, szelidséget, türelmet (makrothümia=tágszívűség, hosszútűrés). Viseljétek el egymást (vagy inkább: fogadjátok el egymást; anekhomenoi!), és bocsássatok meg egymásnak, ha valakinek panásza volna valakire.” (Kol 3,12-13)

Az idézett szakaszból világosan kitetszik, hogy a toleráns magatartás hozzátartozik a keresztyén létezési módhoz. De az is, hogy a toleranciának igen sok feltétele van. Nem elég, ha fogcsikorgatva, vagy akár némán túrunk. Pozitív megnyilvánulások nélkül – könyörület, alázat, vagyis helyes önértékelés, a másik feltétel nélküli elfogadása, a sérelmek megbocsátása – a toleráns magatartás nem lehet hosszú életű. Bár ezt sok újszövetséges vitatja, szerintem aligha férhet hozzá kétség, hogy az így értelmezett tolerancia igénye magára Jézusra megy vissza, aki a „Hegybeszédben” a bántásnak jóval történő viszonzását, sőt az ellenség szeretetét kívánja meg az övétől. Aki maga is toleráns volt a végsőig, egészen a kereszthalál eléréséig. A tolerancia tehát újszövetségi interpretációban az egyoldalú helyzetek elviselését is magában foglalja. Ha a tolerancia közöttünk sérülékeny, kérészerű, valószínűleg ezen a ponton fogyatékos.

Toleránsnak tekinthető-e Pál apostol?

Ha most a tolerancia előbb megfogalmazott igényét

komolyan vesszük, becsületesen fel kell tennünk magunknak a kérdést, vajon jól tesszük-e, ha Pál apostoltól akarunk toleranciát tanulni. Meg kell vallanunk, hogy az iránta gyakran megnyilvánuló ellenszenvnek éppen az ő türelmetlensége a kiváltó oka. Nem egyszer hallani, hogy Pál keresztyénként is megmaradt annak a türelmetlen rabbinak, aki korábban volt. Ha nem is megütnék olyan messzire mint Nietsche az „Antikrisztus” c. művében, ahol a filozófus Pált „a gyűlölködés zsenijének” nevezte, akinek, mint „az evangélium megrontójának, annyi minden esett áldozatul”, az apostolt nagyra értékelő Bornkamnnak a szavára mindenképpen figyelünk kell: (Teológiájának problematikuss voltához) „hosszá kell vennünk még természetének kényelmetlen vonásait: döntéseinek kemény, me-rev és könyörtelen határozottságát; leveleiben található érzelmi kitöréseinek szenvedélyességét; a nem egyszer igazságtalan megítélést ellenfeleinek” (Paulus 244. o.).

Valóban sok minden utalhat ennek a véleménynek igazára. Példaként hadd idézzek egyik legharciasabb levéléből, a Galata-levélből: „Csodálkozom, hogy attól, aki Krisztus kegyelme által elhívott titeket, ilyen hamar más evangéliumhoz pártoltok. Pedig nincsen más. De egyesek megzavartak titeket, és el akarják fordítani a Krisztus evangéliumát. Viszont ha még mi magunk, vagy egy mennyből való angyal hirdetne is nektek evangéliumot azonkívül, amit mi hirdettünk, átkozott legyen!” (Gal 1,6-8) Kétség-telenül kompromisszumot nem tűrő, és a mi felfogásunk szerint intoleráns hang ez. De Pált ezért csak abban az esetben róhatjuk meg, ha valóban van más evangélium, vagyis az Istennel való viszonyunkat meggyógyító örömhír. Ez csak abban az esetben lehetséges, ha ennek a viszonyunk mi, emberek lennénk a meghatározói. Ma a teológiai gondolkodásban, a hit dolgaival kacérkodókban mintha egy ellenkező előjelű kopernikuszi fordulat következett volna be, a nap kezdene forogni a föld körül. Istent igazítjuk a hitünkhöz, s nem pedig a hitet Istenhez. Ujra jelszóvá lett a cinikus nagyfrigyesei mondás: „Mindenkinek saját fazonja szerint üdvözülni”. Erről persze meg kellene kérdeznünk a másik, a meghatározó felet, mégha ez nem is olyan egyszerű, és sok alázatos keresésbe kerül is.

Pál tudta, hogy Istenhez egy út vezet, amelyet Ő maga mutatott meg nekünk Jézus Krisztusban. Ezért nem terjedt ki az ő toleranciája a hitiek, illetve hiedelmek pluralizmusára. A keresztyén pedagógus számára sem jelentheti a tolerancia igénye meggyőződésének feldását. Sőt mindig azon kell fáradoznia, hogy a benne élő istenkép egyre inkább igazodjék ahhoz, akit leképez, magához az élő Istenhez. De minden jel arra mutat, hogy az sem vezet jóra, ha a tolerancia érdekében világnézetiileg semlegesnek mutatkoznék. Nemrégiben megkérdeztem most Németországban élő és szolgáló egykori évfolyamtársamat, hogy mi a helyzet ott a világnézetiileg semleges vallásoktatásról. „Az már a múlté – felelte. „Rájöttek a tanügyi hatóságok, hogy a diákok csak azt a tanárt becsülik, aki vállalni meri meggyőződését, mégha nem is tudják osztani nézeteiket. Ezért most már egyenesen azt kéri az egyházaktól, hogy hívó vallásánárokat küldjenek nekik.”

Mert a tolerancia tekintetében sohasem az a kérdéses, hogy mit képviselünk, hanem ahogy képviseljük. Ez az oka annak, hogy a „türelmetlen” Páltól mégis sokat tanulhatunk a tolerancia terén. Igaz, az általa felismert igazságból egy szemernyit sem volt hajlandó lealkudni, mégis lehetőséget hagyott arra mindenkinek, hogy azt elfogadják vagy elutasítsa.

Milyen pedagógiai útmutatást olvashatunk ki Pál intelmeiből?

Szokatlan dolog Pál apostolt pedagógusként emlegetni. Kétségtelen, hogy ő elsősorban misszionárius, Isten szabaddító szeretetének a heroldja volt. De munkája nyomán gyülekezetek támadtak, s naív elképzelés volna bennük kész keresztyének tökéletes közösségét látni. Sok minden visszaköszönt a múltjukból, sok téves hit és hibás életgyakorlat kapott lábra közöttük, számos feszültség gyengített a közösség kohézióját. Továbbra is szükségük volt arra, hogy Pál gyülekezetet teremtő szolgálatát szívós pedagógiai fáradozással tegye szilárdná. „Gyermekeim, akiket újra meg újra fájdalmak között szülök meg, amíg kiforrálódik bennetek a Krisztus”-írja a galáciai keresztyéneknek (4,19). Pál leveleit, az Újszövetségnek ezt a tetemes részét éppen az a pedagógiai törekvés hozta létre, hogy a gyülekezetek tanításának, helyreigazításának és felnőtté érlelésének feladatát távolról is elvégezhesse.

Az sem véletlen, hogy a levelek gazdag tartalmából a műfajilag „paraklázisz”-nek, intelmeknek nevezett része-

ket ragadom ki. Mert éppen azok a kérések, amelyek valamilyen magatartásbeli változást akarnak elérni a címzeteknél, szolgálnak a legtöbb tanúsággal a tolerancia szempontjából. Az embert mindig könnyebb jobb belátásra bírni, mint rávenni élete megváltoztatására. „Igazat mondani könnyű, csak elhítenni nehéz” állítja a 168 Óra egyik mottója. Milyen eszközöket használ az apostol ennek érdekében?

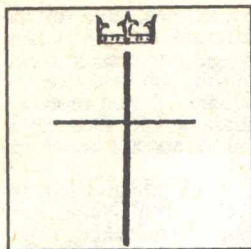
Mindenekelőtt sokat elárul leveleinek jellege. Nem tekinthetők magánleveleknek, amelyeket személyes ügyekben váltanak az emberek egymással, és amelyekből számtalan került elő Egyiptom száraz homokjából Pál idejéből is. De nem is tekinthetők hivatalos leveleknek, amelyekkel a hatóságok közlik rendeleteiket a címzettekkel. Pál ugyan az általa alapított gyülekezetek Istentől rendelt apostolának, tehát vezetőjének tekinti magát, aki leveleiben utasíthatná az alá rendelteteket, „megparancsolhatná azt, amit kötelességük megtenni” (Filem 8.). De nem ezt teszi. Fáradhatatlanul érvel, győzködik, szinte csak ebből áll minden levele, mert nem kényszeríteni akarja őket valamire, hanem „megnyerni”- ahogy 1Kor 9,19-ben olvashatjuk.

Pál ugyanis tudja, mint jó emberismerő és jó teológus, hogy bárkit rá lehet kényszeríteni az engedelmességre, de hitre és jobb meggyőződésre senkit. Sok tapasztalatot szerzhettünk arról, hogy mennyit ér az ideológia súlykolása. S bátran kimondhatjuk, hogy ez Isten teremtő akaratából van így. Választásra tett alkalmassá minket, hogy önként és szívesen tartozzunk hozzá és cselekedjünk a jót, még azt is kockáztatva, hogy elutasítjuk Őt. Emberi és – tegyük hozzá – istengyermeki mivoltunk elidegeníthetetlen tartozéka ez. Jól látta Luther is, aki szerint „minden, ami a hittel összefügg csak szabadságban születhet, arra senki sem kényszeríthet senkit.” Hozzátehetjük: minden meggyőződésre vonatkozik ez az igazság. Ezért a pedagógiai cél eléréséhez ezen a téren csak egy út vezet: ismeretből ismeretbe, hitből hitbe, szeretetből szeretetbe. Különösen a hittanároknak kell megtanulniuk, hogy minden kényszer vagy rafinált manipuláció visszafelé sül el.

Eppen ezért a jó pedagógus tudja, hogy megfelelő hatáshoz megfelelő indíték kell. Pál élhetett volna a félelem vagy a csábító cél indítékával. De a gyülekezetekhez intézett intelmei arról tanúskodnak, hogy igazában véve egyetlen indítékot ismer, amellyel a legnehezebb lépésre is ráveheti olvasóit, és az Istennek irántunk megnyilvánuló szeretete. Most egészítem ki az előbb idézett sorokat a Kolosséi-levélből: „... bocsássatok meg egymásnak, ha valakinek panasa volna valakire: ahogyan az Ur is megbocsátott nektek, úgy tegyetek ti is.” De számtalan más helyet is idézhetnék, sőt hivatkozhatnék leveleinek struktúrájára is. A kapott ajándék mindig megelőzi a feladatot. A sokat emlegetett keresztyén erkölcsi nevelés a megfelelő indíték híján mindig csődött mond. Az a keresztyén pedagógus is taszítóvá válik, aki csak keresztyén kötelességet ismer, de az Istenben való örömet nem.

Végül a páli intelmek arról is meggyőzhetnek minket, hogy a pedagógiai folyamatban, interakciókban a nagyobb lépést a pedagógusnak kell megtennie. Akinek többje van, attól várhatunk el többet. Sohasem a gyengébb hitű, esendőbb gyülekezeti tagokat korholja, hanem az erőseket inti, hogy legyenek tekintettel a gyengébbekre és ne okozzanak nekik megütközést. De maga is ezt az alapelvet követi. Már érintettem az 10Kor9,19-et. Most felolvasom az egész szakaszt. Ne értsük félre! Pál itt nem kameleonkodásra, elvtelen alkalmazkodásra buzdít. Hogy akár csak egyetlen embert is megnyerjen Istennek, nem vár arra, hogy akár a zsidó, akár a görög mentalitású ember őt megértse, felnőjön hozzá, hanem ő vállalja őket, ő igyekszik megérteni őket, mert csak az ő helyzetüket érintve győzheti meg őket Isten igazsága és szeretete. Aki nem tud ráérezni diákjainak sorsára, ne csodálkozzék, ha pedagógiai igyekezete és keresztyén buzgósa hatástalan marad.

Már említettem a „tekintélyelv vagy engedékenység” nap mint nap megújuló súlyos pedagógiai dilemmáját. Ha most számba vesszük mindazt, amit pedagógusként Pál intelmeiből tanulhatunk, valahol ott kötünk ki, ahová Thomas Gordon is mutat: megnyerni a ránk bízottakat az együttműködésre az eredményes tanulást biztosító jó rend kialakítására. Azzal a különbséggel, hogy egy keresztyén pedagógus számára még hatásosabb eszközök állnak rendelkezésére, elsősorban önmaga alkalmasabbá tételére. Igaz, ez a nehezebb út, de egyúttal az ígéretesebb is.

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa Nyilatkozata a magzati élet védelméről

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa Elnöksége – a református, evangélikus, baptista, metodista és ortodox egyházak részéről – 1993. évi január 8-án tartott ideai első ülésén a *magzati élet védelmének* kérdésében az alábbi nyilatkozatot adja ki.

Az Ökumenikus Tanács Elnöksége, a Szentírásban foglalt isteni kijelentés szerint, az emberi életet *foganatásától kezdve* Isten ajándékának tartja, és védelmét alapvető kötelességnek tekinti.

Az Országgyűlés által 1992. december 17-én „a magzati élet védelméről” elfogadott törvény, sajnos, az egyéni döntéstől függően a magzati élet elpusztítását szinte korlátlanul lehetővé teszi. Az élethez való jog és az élet védelmének kötelessége viszont nemcsak a keresztyénekre, hanem minden emberre vonatkozik. Ezért kérjük híveinket és minden honfitársunkat, hogy az élet méltósága és nemzetünk sorsa iránti felelősség tudatában az élet vállalása és továbbplántálása mellett döntsön. Ez az életvállalás – a nehezedő gazdasági körülmények ellenére – Isten előtt is kedves és a nemzet

fennmaradása szempontjából sorsdöntő jelentőségű.

Ezért tartjuk fontosnak, hogy az erkölcsi döntést konkrét szociálpolitikai intézkedések támasszák alá. Hiszen már 1958 óta a születések száma nem biztosítja a nép létszámának pusztá fennmaradását sem. Ha ez a folyamat nem változik, egy emberöltő alatt, tehát harminc év múlva kétmillió fogyással kell számolnunk. Az anyaság rangjának és főhivatás-jellegének elismerésére az első lépések már megtörténtek. Ennek azonban teljessé kell lennie társadalmunkban, mert a gyermeknevelés a legfőbb értékteremtő munka és hivatás.

Meggyőződésünk, hogy Isten igéjének üzenete most sürgősen és feltétlenül mindjányunkhoz szól: „... előtökbe adtam az életet és a halált, az áldást és az átkot. Válaszd hát az életet, hogy élhess Te és az utódaid is!” (5M630,19.)

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus
Tanácsának Elnöksége

Evangélikus énekeskönyv 2002-re (?) III. (46-50. ének)

Az egyik gyülekezetben szokássá vált, hogy a keresztelés után a lelkész áldását követően a gyülekezet együtt kéri Isten áldását az újonnan megkeresztelt gyermekekre a 134. zsoltár harmadik versével: *Aldjon meg téged az Isten A Sionról kegyelmesen, Ki teremtette az eget, A földet és mindeneket!* Ha a keresztelés az istentisztelet első részében történik, máshol is elterjedhet a gyülekezet bevonása egy a keresztelésre alkalmas énekvessel. Annál is inkább helyénvaló volna ez a gyakorlat, mert az ún. „egyházkeelés” (az édesanya és gyermeke fölött mondott külön áldás) így nem csupán a lelkész által végzett liturgikus cselekmény lenne, hanem tükrözné az egész gyülekezet imáságos részvételét.

Az említett 134. zsoltár evangélikus énekeskönyvünk 46. sz. éneke. Szövege Szenci Molnár Albert fordítása nyomán készült, akárcsak a 44. sz., a 8. zsoltár. (Itt a 46. éneknél – helyesen – nem tüntették fel a fordító nevét, hiszen nem Szenci Molnár Albert a szövegszerző.) Szenci Molnár szövegezésének megváltoztatásával részben egyetértünk, részben viszont szívesebben térnénk vissza az eredeti szóhasználatra. Az idézett 3. vers első szavának megváltoztatása telitalálat: az egy hosszú és két rövid hangra jobban esik énekelni az „Aldjon meg” alakot (egyik bibliafordításunk is ezt használja), mint az 1607-ben megjelent „Megáldjon” első formát. Mivel ez a zsoltár egy éjszakai, mondhatnánk virrasztó zsoltár is, az első verséből nem lehet kihagyni az eredeti gondolatot: „Urnak szolgálj, mindnyájan, Aldjátok az Urat (és nem nevé!) vígan, Kik az ő házában éjjel Vigyázzán vagytok hűséggel.” Lehet, hogy az utolsó sor nehézkes, de ebben az esetben a változtatáson addig kellene gondolkodni, amíg a tartalom nem szenved csorbát. A 2. vers eredetileg így szól:

Fölemelvén kezeteket
Dicséritek Istenteket,
Szívükből néki halát adván
Őt áldjátok minduntalan.

A lényegét nem érintő, csupán szórendi vagy hangzóbeli eltérések, változtatások görülekenyebbé tették a szöveget. Az utolsó sor módosításánál viszont jobban szem előtt kellene tartani az eredeti alakot. (jelenleg: „Örvendezetek irgalmán!”)

47. ének. *Mely igen jó az Úristent dicsérni.* A 92. zsoltár szövegének alapján a verset Sztárai (!) Mihály írta. Bár nyelvezete, régies fordulatai, változó szótagszáma miatt nem vehetjük át az eredeti éneket, itt ezen a helyen mégis érdemes megismerni a teljes verset, annál is inkább, mivel a szerző latin névalakját teszik ki (MICHAEL STARINVS).

Mely igen jó az Úristent dicsérni,
felségednek én Uram énekelni,
szent nevedet dicsérvén magasztalni,
és mindenütt e világon dicsérni.

Igen reggel irgalmasságot hirdetni,
igazságod éjjel is kiáltani,
hegedűvel, orgonával zengetni,
minden éneklő szerszámmal tisztelni.

Csudaképpen megvigasztal engemet
mindenekben te cselekedeted,
kezemnek munkájával örvendez,
teremtőnek, megváltómnak éneklek.

Ha szívemben, lelkemben meggondolom,
mely nagyoknak dolgait én látom,
mélységesnek jótévedet ítélem,
Ura, azon oly igen csodálkozom.

Az esztelen ember ezt nem ismeri,
a hitetlen, bolond ember nem érti,
kinek veled nincs igaz ismereti,
szent fiadban mert nincs őneki hiti.

E világon gonoszak gyökereznek,
kik mindenkoron hamisan cselekednek,
mint a fűvek virágoznak, terjednek,
hogy örökkön örökké élhessenek.

Lám ezeket, felséges Uram Isten,
megbünteted, mert te vagy örök Isten,
kik támadnak a te szent igéd ellen,
viaskodnak a te híveid ellen.

Sokan vannak, kik ritkán emlékeznek,
kik soha nem engednek beszédnek,
íme, Uram, mely nagy hamar elvesznek,
mely nagy hamar tőled megbüntettetnek.

Te vagy azért kegyes büntetőm énnekem,
ki nem örülsz bűnösnek elveszésén,
de inkább örvendesz ő megtérésén,
és mindörökké való életéért.

Az én birodalmam oly erős léssen,
unikornishoz hogy hasonló léssen,
ellenségemen veszedelmet véssen,
gonoszának elveszketek tekintvén.

Rólad, Uram, akik megemlékeznek,
az igazak, kik igaz hitben léznek,
mint pálma ugyan ők megzöldülnek,
mint cédrusfák ugyan meggyökereznek.

Istennek ő házában plántáltatnak,
anyaszentegyházban megvirágoznak,
mindenkoron neki gyümölcsöt hoznak,
igaz hittel jámbor életet vallnak.

Nagy vénségben ők is meggyökereznek,
nagy szép zöldek és igen nyersék* lesznek,
igaz hitben mert erősek ők léznek,
életükben tökéletesek léznek.

Vallást téssen minden emberek előtt,
hogy az Isten igaz mindenek előtt,
hamisságot soha nem cselekedett,
a kősziklán is ad nagy erősséget.

Soltár könyvnek kilencvenkét részében,
ezt megírta szent Dávid énekében,
az ő népét inti ez dicséretben,
Úristenben ne essenek kétségben.

* nyersék jelentése itt: igazi, eredeti

Sztárai zsoltáráneke először 1593-ban jelent meg Bártfán. Több verszaka ma már nehezen értelmezhető vagy nehézkes, ezért joggal döntöttek úgy az énekeskönyv-szerkesztők, hogy a gyűlekezeti éneklés céljából csökkentik a versszakok számát. A református énekeskönyvbe majdnem betűhíven került be az 1., 2., 3., 5., 6., 7., 11. és 14. versszak. Az evangélikus énekeskönyvekben – mint ahogy azt Csomasz Tóth Kálmán írja a református énekekhez írt kommentárjában 1971-ben – „folyamatosan benne maradt, azonban nem eredeti szövegével, hanem Payr Sándor meglehetősen messzemenő – modernizáló – átdolgozásában.” (Dicsérjétek az Urat, 146. o.) Payr Sándor közreműködésére a Dunántúli énekeskönyv 5. sz. éneke után történt utalás, mostani énekeskönyvünkben ez kimaradt. Ennél fontosabb azonban az, hogy – sajnálatos módon – énekeskönyvünkben kihagyták azt a feddő és intő 4-5. versszakot, melyet Payr Sándor Sztárai zsoltárának 5. és 8. verse alapján készített és a Dunántúli énekeskönyvben még helyet kapott. Ezt a két verset egy újabb kiadásban vissza lehetne venni. – A református énekeskönyvben az ének meghatározásaként ez áll: régi magyar dallam, az evangélikus énekeskönyvbe tévesen került be: históriás ének, XVI. sz. Az énekszöveget valamikor valóban egy jellegzetes históriás stílusú dallamra énekelték, melynek eredeti szövege a *Drága dolog az Úristent dicsérni* kezdetű ének volt. A most használatos dallam az *Úristen nekem édes táplálóm* dallamának ismeretlen korból és forrásból származó variánsa: jóval későbbi, mint a históriás énekek, és nem is kapcsolódik azok stílusukéhoz.

48. ének. *Nagy hálát adjunk az Atya Istennek.* Az előző énekkel ellentétben erről bizonyíthatóan tudható, hogy a 16. századból származik. Az 1569-ben Debrecenben nyomtatott énekeskönyv kézíratos függelékében maradt fenn Boroszlóban (ma Wrocław), majd 1590-ben ki is adták az ének szövegét. Szapphikus vers- és dallamformája egyértelműen a humanista költészet virágkorát jelöli ki keletkezési időnek. Dallama egyszerű, könnyen énekelhető, talán azon lehet elgondolkodni, hogy szültséges-e a harmadik sorban a dór hangnem jellegzetességét megváltoztatni, vagyis a b-módosítójelet kitenni. – Az ének eredetileg 11 versszakot tartalmazott, nyelvezete nem olyan nehézkes, mint az előző (47.) éneké. Tartalma miatt érdemes lenne további versszakokat is bevonnai énekeskönyvünkbe (ha némi modernizálás árán is); fontosnak találom pl. a 2-3. versszak éneklését, természetesen némi módosítással. Az ének így jelent meg 1590-ben:

Nagy hálát adjunk az Atya Istennek
mennynek és földnek szent természetjének
oltalmazónknak, kegyes életónknak,
gondviselőnknek.

Hála, tenéked, mennybéli nagy Isten,
hogy szent igédet adád mi elménkben,
és hogy ezáltal visz ismeretedben,
te kegyelmedben.

A romlás után nem hagyál bűnünkben,
a te fiadat igédé igédben,
hogy bocsátanád őtet miközünkben,
a mi testünkben.

Megemlékezel, Isten, beszédedről,
és hozzánk való kegyelmességéről,
bizonytságot től mennyből szent fiadról,
Krisztus Jézusról.

Ez a Messiás, kit én megígértem,
én beszédemet mostan betöltöttem,
és csak ezáltal megengeszteltem,
és megbékéltem.

Minden emberek, őtet hallgassátok,
amint parancsol, azt cselekedjétek,
ha nem halljátok, mind eltévelyedtek,
mind elvesztek.

Felséges Isten, tenéked könyörgünk,
hogy megmutassad szent Fiadat nekünk,
és őtet látván mi benne bízassunk,
idvözülhessünk.

Adjad, hogy lássuk a vilárosságot,
te szent igédet, az egy igazságot,
a Krisztus Jézust, örök igazságot,
és boldogságot.

És ne ismerjünk többet a Krisztusnál,
ne szerethessünk többet a Jézusnál,
maradhassunk meg a te szent Fiaddal,
Krisztus Urunkkal.

Adj igaz hitet a te szent Fiadban,
és jó életet minden utainkban,
és vígy be minket a te Szentlelkeddel
a boldogságba.

Dicsőség neked, mennyben örök Isten,
ki dicsértetel a te szent Igédben,
Krisztus Jézusban, mi idvözítőnkben
és Szentlelkedben.

A 49. ének, *Dicsérjétek az Urat Földön és a mennyben* a 150. zsoltár parafrázisa könnyen énekelhető dallamra. Szövegéből csak egy felsőrt változtatnánk meg, mivel az kétféleképpen is értelmezhető és meglehet, hogy az eredetiben harmadik féle értelemben használták. (Az eredeti alakhoz való viszonyát nem tudtam megvizsgálni, mivel a rendelkezésemre álló szerény apparátussal nem sikerült sem a szlovák dallamot – mely a későbbi kiadásokban, pl. 1990-ben ifj. Chován Zsigmond nevével jelent meg 1886-os dátummal –, sem az 1607-es frankfurti – Main vagy Ode? – szöveget azonosítani.) A 3. versszak első sora: *Dicsérjétek hatalmát Minden szentegyházban.* A *szentegyház* szónak ma már csak a nyelvészek által ismert jelentése a helységenként épített *egy ház*, vagyis a templom. Ha ebben az értelemben szerepel az eredetiben, akkor templomra vagy gyülekezetre kell fordítani. A másik jelentés kevésbé valószínű, mely a különböző felekezetekre, különböző egyházakra vonatkozna. (A magyar nyelv – vajon van-e még nyelv, mely ennyire – szemléletesen fejezi ki azt az eredeti jelentést, hogy a Krisztusban hívők minden különbözőségük ellenére egy szoros közösségbe, egy házába tartoznak.)

50. ének. *Dicsőült helyeken, Mennyei paradicsomban.* A természeti képeket felvonultató 148. zsoltáránek Kanizsai Pálfi János szerzeménye, melyet 1611-ben a Decsi kódexben jegyeztek le először. (Kanizsai Pálfi János születési dátuma ismeretlen, halálának időpontja ellenben az 1976-ban megjelent Régi Magyar Költők Tára XVII/8. kötete szerint 1641. apr. 9.) – A tízversszakos ének lerövidítésével egyetértünk, tudjuk, hogy nem könnyű a sokszor bőbeszédű, nehézkes szöveget modernizálni. A változtatásokhoz két megjegyzést fűzünk. Az eredeti vers 1-2. versszakát nem célszerű összevonni, mivel az első versszak kizárólag az üdvözültekre vonatkozik, ezért ebben a versszakban az égitestek érintőleges említése kis- és ügyetlen. Ezenkívül az eredeti 10. versszakot – *Dicséret, dicsőség, tisztesség és hálaadás* – mint záró versszakot jó lenne megtartani. (Ha egy versen ilyen mértékű átalakítást végeznek, fel kell tüntetni az átdolgozó nevét is.)

(Folytatjuk)

Ferenczi Ilona

Az igehirdető műhelye

HÚSVÉT UTÁNI ELSŐ VASÁRNAP

2Kor 4,10-14

A vasárnap jellege:

1 Pt.2,2-ből származik az elnevezés: Quasi modo geniti – Mint a most született csecsemők. Ezt a vasárnapot Húsvét nyokadának, fehérvasárnapnak, „kis-húsvétnek” is nevezik. Az elnevezés azt az ősi keresztyén szokást hordozza, hogy azok az „új keresztyének”, akik Húsvét ünnepén részesültek a keresztség szentségében, letették a fehér ruhájukat, most a többi hívővel együtt teljes joggal lehetnek jelen az egész istentiszteleten. A megkeresztelték ezen a vasárnapon élhettek először az úrvacsora szentségével.

E szerint az ősi egyházi tradíció szerint ez a hétvége számos gyülekezetünkben is a *konfirmáció jegyében zajlik.*

Mindössze egy héttel vagyunk túl az ünnepen. Fülünkben cseng a húsvéti dallam. Szívünkben él a húsvéti örömhír: Jézus él! Az Úr feltámadt! Üres a sír! *Húsvét fénye, öröme, lendülete ezt a vasárnapot is betölti.*

Kik ülnek a szószekek alatt?

Sok gyülekezetünkben zsúfolásig megtelnek a templomok. A karácsony esti csúcshoz közelít a létszám. Családok vannak együtt. Édesapák, édesanyák, keresztszülők, nagyszülők, akik gyermeküknek, keresztfiuknak vagy keresztlányuknak, unokáiknak örvendeznek. Itt van az is, aki templomban utójára a gyermek kereszttelő-jén volt. A családjáért eljött.

Vannak, akik a konfirmációjuk óta nem vettek úrvacsorát. Most odatérdenek az oltár elé, a családért.

Van olyan gyermek a konfirmandusok között, akiről a lelkész már most sejtí, először és utójára térdel az oltár elé...

Az ilyen gyülekezetekben ez a vasárnap *páratlan missziói alkalom.* Magas labda, amit le kell ütni! Az a lelkész, aki erről a textusról prédikál, kemény feladat előtt áll.

Azonban ott sem könnyebb a helyzet, ahol a lelkész a szószekekről az ún. „templomos híveivel” néz szembe. Számukra igéink igazi evangélizációs alkalomtínl. Olyan emberekhez szólnak, akiknek az életükben és hitükben nagy a kísértés, hogy csupán keresztyén közhely, üres szólam legyen a feltámadás, a húsvéti örömhír, az apostol Krisztus szenvedésére rámutató, a gyülekezetért közös áldozathozatalra invitáló szava.

Egy biztos, hogy ezen a vasárnapon egy igehirdető sem állhat fel a szószekekre praxisból, komoly és alapos készüléssel nélkül.

A textusról:

A második Korinthusi levél Pál apostol legszemélyesebb hangvételű írása. Egyetlen levélben sem beszél annyit önmagáról, mint itt. Nem véletlenül nevezi az apostol „könnyhullatással írt levélnek.” (2Kor.2,4) Ez a vers egyébként nagyon jól kiegészíti igéinket. Talán az igehirdetés vázlatához, témájához is segítséget jelent! Textusunkban világosan kidomborodik az apostol veretes teológiája a „teologia crucis”, ahol Jézus halála és feltámadása egymástól elválaszthatatlan. Szomorú tapasztalata, hogy szeretett gyülekezete megingott a hitében. Elítéli az egykor Korinthusban, ma a társadalmunkban egyes egyházak által képviselt „teologia gloriae-t. Rámutat, hogy a keresztyén élet nem diadalmenet!

10.v. Παντοτε: mindig, mindenkor, minden időben ὁμοια: a teljes emberi életet jelenti. Nem azonos a másik görög alakkal a ὁμοιος-al! Amíg az előbbi a teljes organikus életet jelenti, addig ez utóbbi az anyagi testre vonatkozik. Az itt használt alakban együtt jelenik meg a „bűn zsoldja”, mint halál (Róm. 6,23) és Jézus minden élőért elszenvedett kereszthalála.

11.v. Pál apostol hangsúlyozza, hogy a halálra adatás Jézusért történik. Ez a próbatétel! A halál félelme, gyötrelme, a pusztába kiáltott prédikációk borzalma nehezíti a szolgálatunkat. Az apostol is átélte ezt az érzést. Neki is volt „jóakarója” a korinthusi gyülekezetben, aki megnehezítette a szolgálatát. (2Kor. 2,5-7) Mégis szenvedni hívja az igehallgatót Krisztusért, az Isten ügyéért. A „nemes

harc” megharcolására bíztat a gyülekezetért. Ez a kítzelem a Krisztust követő életben szüntelenül folyik. Vigyázzunk, mert itt nem a materiális értelemben vett testi szenvedésről van szó, (pl: betegség) mert ez nem az Isten ügyéért és Krisztusért való szenvedés!

Olyan szenvedésről van szó, amit a lelkész érzett és néhány helyen sajnos még ma is érez, amikor hittanórára belép az iskolába.

Amikor gyülekezeteinkben menetrend szerint megjelennek az ügyeletes bajkeverők.

Minden évben megvívjuk a magunk lelki, fizikai harcát a konfirmandusokért. Hívogatunk, gyűjtögetünk, biztatjuk a lemaradókat, hogy azután a konfirmációi ünnepélyre azzal a nyugtalanító kérdéssel menjünk az oltár elé: vajon hányan maradnak meg közülük?

12.v. *Van gyümölcsstermés!* Itt jelenik meg az evangélium ígékben. A halál és az élet párhuzama a gyümölcs beérésében kapcsolódik össze. A gyülekezetben kibontakozik az élet. A szolgálattelvő elfárad. A Luther-kabát kifakul. A szórvány Trabant szétesik. Jön az infarktus, gyomorvérzés, reuma, mint az apostol számára a börtön és később a halál. Ő, a magvető elvégezte feladatát. Elvetette az életet.

13.v. *Hitte, lesz növekedés!* Krisztus kezébe tette szolgálatát. Az élet igéje megérkezett a címzetthez. Belekerült a mag a földbe. Belehullott az ige a szívbe.

14.v. *Ez a hit reménységgé válik.* Húsvét, az örömhír a reménység által lesz mindenkié! Erőforrás a megfáradott, megkeseredett gyülekezetnek és az egyház terhét hordozó szolgáknak. A húsvéti örömhír itt válik személyessé. A feltámadás nem misztikum, nem Krisztus-legenda, hanem az anyém is lehet! Részesee vagyok. A konfirmációi oktatásnak éppen ez az egyik feladata, hogy 12-13 éves kamasz fiúkat és leányokat elségeitsen addig a pontig, ahol személyessé válik számukra Krisztus szolgálat.

Aldott alkalom, amikor lelkész és gyülekezet, szülők és gyermekük, idősek és fiatalok, népviselethe öltözöttek és farmerruhások szívóvíl tudják elmondani a 14. versben leírt apostoli bizonysgáttelt!

Gondolatok az igehirdetéshez

Amikor gyertyát gyújtunk, a gyufán fellobban a láng. Egy ideig mind a kettő együtt ég, azután a gyufa elporlad. Mindenki a gyertyát nézi, mert fényesség támadt.

Egy sebeszt, aki a műtőasztalon zseniális dolgokat művelt mindenki dícsért. Úgyes a keze. Nagy a tudása. Jogos az elismerés, hiszen életet mentett. De ki gondol azokra a névtelen tanítókra, szülőkre, akik azért éltek, fáradoztak, hogy a tudásukat, fényességüket sokszor szenvedések árán is átadják?

1. *Volt egy bellehemi gyermek, egy názárethi ácsmester fogadott fia, aki azért élt, szolgált, szeretett, hogy az életét adja a világért.* Fény volt az éjszakában. De a fény zavarta az ember szemét. A világ, ha tehetne volna, már régen elfelejtette volna. De eljött Húsvét! Feltámadt Krisztus! Visszajött a halálból! *Elküldje követeit, hogy vigyék az életet adó világosságát.*

2. *Mindannyian küldöttek vagyunk. Küldött volt az apostol. Küldött a lelkész.* De nagy baj, ha csak egyedül! Nincsenek mögötte a terhet együtt hordozó presbiterek, imádkozó bibliakörösök, áldozatot hozni kész gyülekezet.

Küldött a konfirmandus. Vigye azt, amit Jézustól tanult! De nagy baj, ha egyedül kullog. Nem ér messzire, ha nincsenek mögötte az imádkozó szülők, a hitbéli jóbarátok, a befogadó gyülekezet.

3. *Olyan úton jár a küldött, ami nem kényelmes és látványos diadalmenet, hanem veszélyekkel, kudarcokkal, sérülésekkel, próbatételekkel van kikövezve.* A harctér képe jelenik meg, ahol sötétben apró fények villannak. Sebesülteket szednek. Emberek állnak az ellenség láthatatlan sáncái előtt és gyűjtik a bajbajutott társaikat. Viszik a fényt! Veszélyben, a halál közelében. Mennek, mert a fény az életet jelenti a társnak.

4. *Ez a küldetés nem egy alkalmi feladat. Egy egész életre szól!* A küldetés életforma!

5. *Forrása a reménység, ami a Golgotánál, a keresztnél és az üres sírnál ered. Jó ebből menteni! Jó ebben felfrissülni!*

Ebből a forrásból merített az apostol, amikor megfáradt, elkeseredett. Ebből a forrásból merítsen az igehirdető, mielőtt elindul a szószekekre!

Ifj. Detre János
Rákoskeresztúr

Pásztoroljunk imádsággal és beszélgetéssel

Jakab levele olvasásánál nem az a fontos, hogy melyik Jakab írta. Az igehirdetés szemszögéből nézve az sem lényeges, hogy milyen időpontban keletkezett. Groó Gyula: Jakab levele c. kommentárjában ezekkel a kérdésekkel részletesen foglalkozik, de textusunk szempontjából értékes most G. Braumann véleménye: „... Jakab levelének írója, amikor intelmeivel az olvasóhoz fordul, akkor olyanokhoz szól, akik már benne élnek – talán már a második nemzedékben – a gyülekezetben. Ezért feltételezi olvasóinak hitét, abból indul ki, hogy azok hívők, kegyes emberek. S arra inti az olvasókat, hogy hitük nem maradhat meg a pusztá igaznak tartás fokán, hanem konkrét cselekedetekben, magatartásban kell megnyilvánulnia. Nem hit nélküli cselekedeteket követel tehát, hanem cselekvő hitet!” (7-8. lp.)

Ismeretes Luther féltete Jakab leveléről. Erről sem kell prédikálnunk, de megfogadhatjuk Groó Gyula summázását: „Az ingyen kegyelemből, hit által való megigazulás nem egyszerűen a reformáció „közpponti tanítása”, mint ezt néha mondani szokták, hanem annál sokkal több: az úgy, ami a reformációt létre hozta. Pontosabban: ennek az úgynek a maga korabeli megfogalmazása. Ezt az úgyet kell a magunk – gyülekezeteink – számára újrafogalmazni.

Még egy mondata a kommentárnak: „Jakab nem az 'ablakon kifelé' prédikál, a 'gonosz világnak', hanem a hívőknek, igehallgatóknak, azoknak, akik vasárnapról-vasárnapra ott ülnek a templompadokban. Eppen ezért úgy véljük, nagyon időszerű számunkra igehirdetése.” (26-27.lp.)

Misericordia Domini vasárnapja megszokottan a jó Pásztor vasárnapja. Agendánk az élő Krisztus élő gyülekezetéről beszél, közélebről a gyülekezet pásztorolásáról. Textusunk ehhez a pásztoroláshoz két utat, módot kínál.

1. *Pásztoroljunk imádsággal.* Az imádság mint a keresztyén ember erőforrása és erőmegnyilvánulása jut kifejezésre. Imádságunk gyakran válik önzővé. Elsősorban a magunk számára kérünk. Itt előtérbe a másokért való imádság kerül. Nem csupán a betegekért, hanem a „szenvédőkért” való imádságról van szó. Imádkozásra hívja az is, aki szenved, de mindannyiunkat a szenvedőkért való imádkozásra. A szenvedés pedig nem csupán testi, betegségtől való szenvedés, fizikai fájdalommal kísért kínlódás, hanem a lelki szenvedésekben bűn okozta lelkiismereti gyöttrődésekben való émsztódás is. A 32. zsoltár szavai illenek ide: „Míg hallgattam, kiszáradtak csontjaim, egész nap jajgatnom kellett. Mert éjjel-nappal rám nehezedett kezéd, erőm ellankadt.” (34-v.) Ebben az elérőtlenedésben, kitikkadtságban erőforrás az imádság. De éppen ekkor megy nehezen, ezért van szükség a pásztoroló „testvére”, aki segít imádkozni, tartja az imádkozó kezeket.

Mai keresztyén életünk talán azért olyan kiszikkadt, sokszor mechanikus, máskor a holt lendületűtől halad, mert nincs állandó, forró imádságos kapcsolatunk, nehezen hiszünk imádságunk meghallgatásában vagy hamar feladjuk, ha azonnal nem látjuk eredményét. Szenvéd emberek vagyunk magunk is, és szenvéd emberek között járunk. Pásztorolásra hivatunk és ezt a mai üzenet szerint sokkal buzgóbb, tudatosabb, személyekért szóló imádkozással végezzük.

Ne gondoljuk, hogy csupán a szenvedések hordozására kaptuk az imádsággal való pásztorolás lehetőségét. „Öröme van-e valakinek? Énekeljen dicséretet!” Hol van az örömeiben éneklő keresztyén, hol van az örömeiben Istent énekel dicsőség csapat. Énekelünk, mert a táblára kitették az énekszámot, vagy gyermekek szolgálata bíztart reá, hogy velük együtt énekes dicséretben szabaduljon fel a szívünk. Énekel, Isten-dicsérettel pásztorolni? Igen! Nézzük meg énekeskönyvünk énekeit. *Luther Márton, Gerhardt Pál*, a magyar reformátorok, több *Kovács Sándor* püspökünk énekei nem éppen ezt a pásztorolást segítik? Ugy énekelnek, hogy empátiát éreznek velünk és mi velük. Családi együltűtétek öröme *legalább* karácsonykor, nagy ünnepeinken feloldódik-e ebben a dicsőséges éneklésben?

Pásztoroljunk egymást! Többet imádkozunk és buzdítsunk imádkozásra és éljünk az énekeink adta lehetőséggel, magunkat is erősítve, másokat is Isten színe elé emelve dicsérel énekléssel.

2. *Pásztoroljunk beszélgetéssel!* Nem elég kifejező talán a szó mindarra, amit 16-20 versben hallunk, de a beszélgetésnek egy különös fajtájáról van itt szó, az empátiának újabb megnyilvánulásáról: gyónásról és gyónatásról, bűnvallásról és bűnből való meggyógyulásról. Itt különös jelentősége van az „egymásért” szónak. Nem vagyok felette testvéremnek, egy szinten vagyunk a bűnösök gyülekezetében, de élve a Jézustól kapott lehetőséggel, – gyógyítjuk egymást. Itt mondja el Jakab az imádság erejére vonatkozó példát Illés prófétáról (1Kír. 17 és 18. fej.) Ezzel mutatja a keresztyének számára a bűn megváltásának, a bűn bocsánatért való könyörgésnek erejét és hasznát. „Nagy az ereje az igaz ember buzgó könyörgésének.” (16.v.) Hogy mennyire hangstúlos az „egymásért” szó, az tűnik ki a 19-20. versben. Ez a fajta pásztorolás megtéréshez vezetett embereket. És mi más a pásztorolás feladata és célja, ha nem visszatérítés az Atyához, akitől távol estünk és akihez való hazatérés jelent gyógyulást, lelki egyensúlyt, belső békességet. A bűnököt Jézus fedezte el kereszthalálával. De ez akkor lesz az enyém, ha hittel fogadom el és akkor lesz a másik emberé, aki testvérem Jézusban, ha pásztorolással a tévelygés útjáról meg-

térhet és megmenekül a kárhozattól, az örök haláltól. A pásztorlás beszélgetése nem akármiről szól, nem jóindulatú figyelemelterelés, hogy a lényeg ne kerüljön elő, hanem inkább olyan empátia kifejezésre jutása, ami segít a kinyúlásra, a bűn meglátására, bűnvallásra és Jézusban Isten megbocsátó szeretetének, igazságának megtalálására, elfogadására.

Ez a vasárnap az egyházi sajtó vasárnapja is. Mi más lehet a célja a különböző médiáknak, ha nem az, hogy az evangéliummal, a kommunikáció empátia-lehetőségével segítsenek a ma emberének hazatalálásra, gyógyulásra, megtérésre és Isten dicséretére.

Tóth-Szöllős Mihály

HÚSVÉT UTÁNI HARMADIK VASÁRNAP

1Thessz 5,16-24

„Jubiláte gazdag kosarában” oly sok kincset talál az igehirdető, hogy valójában nem is tudja, mit emeljen ki abból. A Szentlélek segítségünkre siet, hogy el tudjuk mondani azt, ami az ő népének üzenet ezen a napon. Ezért előlázokom, hogy ezen a vasárnapon sok boldog örömmel szólhassa az evangéliumot, az örömhírt. Örömhírt egyébiránt csak az tud igazaból hirdetni, aki maga is örül. Ezért először minket járjon át a textus. Ha személyessé lesz számunkra Pál üzenete, akkor minden bizonyon sok örömteli prédikáció születik ezen a vasárnapon.

Íme a kosár tartalma:

- 1) Mindenkor örüljetek...
- 2) Szüntelenül imádkozzatok...
- 3) Mindenért hálát adjatok...
- 4) A lelket ne oltátok ki...
- 5) A prófétálást ne vessétek meg...
- 6) Mindent vizsgáljatok meg, a jót tartsátok meg...
- 7) A gonosz minden fajtájától tartózkodjatok...

Szedjük elő sorjában:

Az első három felhívás egy csokor, – Örülni, imádkozni, hálát adni – és mindezt szüntelenül. Húsvét után a tanítványok életévé lett. Kimondatlanul örültek – élő Uruknek! Szüntelenül vele voltak lélekben, lényüket betöltötte Jézus Krisztus. És halálával volt tele a szívük.

1) *Mindenkor örüljetek...* Az igazi Krisztus népét ez jellemzi. Az ő öröme olyan, mint a forrás: kristálytiszta. És Jézusnál mindig megtalálható. A Talmudban, a zsidók szent könyvében olvashatjuk azt a gondolatot, mely szerint minden egyes örömmel el kell számolnunk az Isten előtt. Ennek a gondolatnak megvan a maga igazsága. Jézus bora Kánában tiszta volt és nem tartalmazott semmi „mellekterméket”, mint az általában mindenütt szokás volt. Az ő bora tiszta bor, az ő öröme tiszta öröm. Meg kell vallanom, hogy egy-egy kabaré hallgatása után nem egészen felhőtlen az ég felettem, van mit a Mindenható előtt „tisztázni”. Tiszta humor és tiszta öröm alig vagy talán egyáltalán nincs is már közöttünk. Ámbár a Talmud figyelmeztet az elszámolásra, de Jézus felszabadít az önfeléd, boldog, örvendő életre, hiszen minden jó, amit Isten teremtett. Mindennek lehet örülni, még a baktériumok is jók, melyek megerjesztik a szőlő levét. A bűn ugyan sok mindent megromtott, – de még mindig érvényben van az őstementum szava: „megvan az ideje a sírásnak és megvan az ideje a nevetésnek, megvan az ideje a gyász-
nak és megvan az ideje a táncnak.” (Préd3.4.) Tudom, sokak számára csak ez a két alternatíva létezik: Öröm – Isten nélkül; Isten – öröm nélkül. Keresztelő János a völgyégy barátja volt, és örült. Ha mi Jézus barátai vagyunk, akkor a mi örömünk is betelik, És nem leszünk ecetbe mártott hívők!

2) *Szüntelenül imádkozzatok...* Nem mindig vagyunk mi ilyen örvendők. A rosszkezdő lélek náthája, sokszor leteper bennünket, erre az orvosság a háláadó imádság. Szüntelenül csak az tud imádkozni, akinek állandó kapcsolata van az élő Istenel és ismeri a mennyei telefonszámot (Zsoltár 50.15.) Krisztus katonái legdicsőbb győzelmeiket térdeiken vívták ki. Az Úrral való állandó beszélgetés által gyorsabban célhoz értek, mint léptek meggyorsításával. Örömteljes Krisztus-követ csak imádság-kapcsolat által lehetünk. Az imádság lehet az a legszentebb fegyver, mely nappal kulcs számunkra, az éjszakában pedig lakat, hogy jól alhassunk. A szüntelen imádság gondolatához tartozik az a következő megállapítás is: miután imádkoztál valakiért, még sok mindent megtehetsz érte, de semmit sem tehetsz érte, amíg nem imádkoztál.

3) *Mindenért (jobb talán: mindenben) hálát adjatok...* (En panti) In allem danket. (Ném.) In everything give thanks. (Ang.) A régi Károli is így fordítja, talán nem mellékes megjegyezni, hogy ez az apró fordítási különbség utal egyfajta felfogásbeli különbségre, nem mindenért kell feltétlenül hálásnak lennünk az Istennek, hanem az eredeti gondolat mögött az áll, hogy minden helyzetben van miért hálát adnunk. Pl. Pál és Silás a börtönben éjfél tájban nem azért adtak hálát, hogy a börtönbe kerültek, hanem éppen mindez ellenére dicsérték az ő Urukot, aki ott volt velük és vigasztalta, erő-

síttette őket. (Csel 16,25.) Titkuk az volt, hogy minden helyzetben az ő Uruk kezében tudták magukat. Az üldöztetés és a szenvedés idején is gyakorolták a hálaadást. Tanuljunk az énekes madarakról. – száraz ágon énekelnek a leghangosabban...

4) A *(Szent)lelket ki ne ontsátok...* Most arra kell gondolnunk, amit Máté mond a Szentlélekről. Ő olyan, mint a galamb. Az egyik legmegfelelőbb szimbólum, szelíd és gyengéd. Ha meg akarod közelíteni, nagyon csendben és óvatosan kell azt tenned. A teremtőnek ez a kicsiny lény a hangoskodó emberektől távol van. Aki meg akarja ismerni és a közelében akar maradni, annak meg kell tanulnia: hallgatni is. Ugyanígy áll ez a Szentlélekre vonatkozóan is, aki meg akarja Őt figyelni, ill. meg akarja Őt őrzeni az életében, annak figyelmeznie kell Habakuk próféta szavára: „... Az Úr az Ő templomában, hallgasson előtte az egész föld!” (2,20.) A másik igazság a lélekről, hogy olyan, mint a tűz, ha kioltottuk a lelket, akkor nem lesz bennünk az Ő tisztasága, melegsége, fénye. Ne oltsd ki, amit Isten meggyújtott benned!

5) A *prófétálat ne vessétek meg...* Ez igazán igehirdetőknak szóló figyelmeztetés, többet nem is írok róla...

6) Mindent vizsgáljatok meg, a jót tartsátok meg... Az igényes vásárló jellemvonása ez. Pl.: A műszaki boltban gondosan megvizsgálja kiszemelt árut, majd csak ezután bocsátkozik vásárlásba. Mit gondolunk: a lelki-szellemi termékek kínálatában nem kell ilyen igényesnek lennünk? A zsinórmérték legyen a teljes Szentírás kijelentése! (Sola scriptura) Legyünk körültekintőek, de ne legyünk túlzottan szűkmarkúak sem, ami jó, azt fogadjuk el.

7) A *gonosz minden fajtájától tartózkodjatok...* Nem könnyű felismerni a gonosznak minden fajtáját, egyrészt mert változatos, másrészt, mert úgy néz ki, mint az igazi, de csak hasonlít rá. Az igaz ember tudja, hogy nem az Istentől van. Tele van a Biblia példákkal arra vonatkozóan, hogy a gonoszságnak milyen fajtái vannak, de nem csak nyilvánvaló gonoszságok léteznek, hanem olyanok is, melyek egy darabig rejtőzködnek, mint például a következő esetek:

... Lehet úgy adni, mint Anániás és Safira (Csel.5,2.)

... Lehet úgy prófétálni, mint Bálám (4.Móz.23,10.)

... Lehet úgy bizonyoságot tenni, mint Démás (2.TIM.4,10.)

... Lehet úgy áldozni, mint Kain (Gen.4,3.)

... Lehet úgy sírni, mint Ézsau (Gen.27,38.)

... Lehet úgy szolgálni, mint Géházi (2Kir.5,20.)

... Lehet úgy Sodomát elhagyni, mint Lót felesége (Gen.19,26.)

... Lehet úgy imádkozni, mint a farizeusok (Mt.23,14.)

és ... Lehet úgy közel lenni Isten országához, hogy oda soha nem megyünk be. (Mt.19,16–22.) A gonosznak ezektől a fajtáitól is őrizzük meg! Az a lélek, aki a feltámadott küldött el nekünk, elvezet minket minden igazságra, és Ő az, aki megőriz minket minden gonosztól. Örvendezhetünk mi is a Thesszalonikaiakkal és Pállal együtt, mert hű az, aki ígéretet tett és hamar eljön az övéiért, hogy örömük tökéletes és teljes legyen.

Szabó László

HÚSVÉT UTÁNI NEGYEDIK VASÁRNAP

Mt 21,14-17

Énekeljünk tisztán Jézusról!

A vasárnap epistolaiége: Jel 15,3-4; zsoltárigéje: 98,1-3. Ajánlott énekek: reggeli énekek: 93,97,101; kezdő énekek: 53,59,63,64,68; igehirdetési énekek: 60,69,70,364; hitvalló énekek: 250,252,467; úrvacsorai énekek: 304,309,312; befejező énekek: 292,336,(553); gyermekek: 530; kánon: 580.

A teremtő-, és gondviselő Úr felé imádatlalt forduló ember mindig énekel. Nem tud mást tenni. Az ének pedig közösséget teremt. Olyan közösséget, melyben megnyílnak a szívek, és a sokféle hang együttes megszólalását imádsággá formálja a Lélek. Az egyházi ének- és zene ünnepén az imádság házában ma is hangzik Isten dicsérete. Mi is énekelünk. De kérdés, hogy milyen lélekkel? Vigyázzunk, mert az éneklésünk bizonyoságot tesz a bennünk lakozó lélekről!

Ma Jézus tanít minket énekelni

Ő adja meg azt a tiszta kezdőhangot, mellyel elkezdhetjük az istentiszteletünket. Emeljük fel szívünket az Úrhoz! Csak Rá figyeljünk. Vegyük át az ő hangját, figyeljünk intésére, és akkor megszólal bennünk is a zoltár: „Énekeljétek az Úrnak új éneket, mert csodálatosan cselekedett: megmutatta váltságát, feltárta igazságát, megemlékezett kegyelméről és hűségéről; és látták a föld határai mind az ő üdvösségét.” Ez a zoltár Jézusról énekel. Jézusról, aki Isten dicsőségét a legtisztább és legérthetőbb hangon nemcsak énekelte, hanem láthatóvá is tette személyében.

Jézus mindenkit hív az énekkarába

Miután a „rablók barlangját” az imádság házává tisztította, azokat is imaközösségbe gyűjtötte, akiket az ószövetségi törvény rendelkezései kitiltottak a templomból. Nemcsak a betegek, de a gyermekek is be mertek menni Jézussal. Ha közöttünk valakit zavar az imádkozásában, hogy mellette tolokocsiban ül egy láthatóan, vagy éppen hallhatóan súlyos beteg; vagy hogy kisgyermek mozognak a szigorúan néző és szigorúan néma felnőttek között, akkor az ő éneke nem új, és hamisan dicséri Istent. Az ilyen hamis hangot Jézus ma is a Biblia Énekeskönyvének segítségével próbálja tisztává igazítani: „Ó Urunk, mi Urunk! Gyermekek és csecsemők szája által is építet hatalmat ellenfeleiddel szemben, hogy elnémsd az ellenséget és bosszúállót.”

Egykor a főpapok és frászdók saját szemükkel láthatták, hogy Jézus vakokat és sántákat gyógyított meg. Ők a betegségben Isten büntető akaratának megnyilvánulását látták. Jézus azonban meggyógyította a betegeket. Isten dicsőségét ragyogtatta föl, és gyógyító akaratát látatta meg a messiási jelekre való templomi gyülekezettel. De hogy a Messiást várók szívében ugyanaz az indulat volt, mint ami Kaint testvére gyilkosává tette, arra akkor derült fény, amikor felhangzott a gyermekek tiszta éneke: „Hozsánna a Dávid Fiának!”

A templomban ma is csak az ének tisztán, akinek a szíve is tiszta. Az, aki Jézussal együtt jön az imádság házába; aki látja Jézus csodálatos gyógyításait; aki hallja az Ő hangját; aki az Ő keze intésére énekl „Hozsánna a Dávid Fiának!” A farizeusok a gyermekekkel együtt a jövőjüket is kitiltották a templomból. Jézus mával hívta őket és örömmel hallgatta éneküket. Vajon ma hány evangélikus templomban szólal meg a gyermekek kórusa az istentiszteleten? – Vagy csak a farizeusok énekelnek??? Személyes krisztushitűnk és egész egyházunk újjászületésének alapja és jele a gyermekek új nemzedékének új éneke Krisztusról, akiben Isten csodálatosan cselekedett... Ha a gyermekek nem jöhetnek be Jézussal a templomainkba, akkor Jézus is itthag minket; fiataljaink pedig más közösségekben fognak „hozsannázní”. Mi pedig elveszítjük a hangunkat és némán meghűzódunk, mint a meggyógyított vakok és sánták Jézus és a haragvó farizeusok között. Elnémul az Isten dicsőítő új ének, és a múzeumává váló templomban csupán a Lélek nélküli csend őrzi a porosodó múlt emlékeit.

Énekeljétek az Úrnak új éneket Jézusról!

Cantate vasárnapján azért énekeljünk új szívvel új éneket, mert csodálkozva és megrendülve ismertük fel Jézusban Isten kegyelmét és hűségét úgy, mint az egykori jeruzsálemi gyermekek. Hiszen Jézus minket is meggyógyított betegségeinkből. Még a kórházi ágyon is gyógyulásunkon munkálkodik. Azt szeretné, hogy ne csak a testi bajaink gyógyítását, a szerveink egészséges működését kérjük tőle. Mert ha ennyivel megelégedünk, akkor nem lesz igazi öröm a gyógyulásunk sem. Némák maradunk, és továbbra is rettegünk a minket körülvevő haragos és irigy emberek között. Ne engedjük, hogy elvegyék az örömlünket! Merjük hangos, új énekekkel dicsérni Istent még akkor is, ha ezért megszólalunk. Nyissuk ki a szánkat, és merjünk egymásra mosolyogni. Ne legyen félelem a szívünkben. Jézus nélkül valóban reménytelen az életünk. Nélküle valóban nincs megoldás. Nincs ének, csak sóhajtozás; nincs gyógyulás, csak szenvedés és halál. A Jézus nélküli világ soha nem fog meggyógyulni. Állandóan megoldhatatlan gondjai között vergődik, sajnálatja magát, és még a sikerei is örömtelenek. Nekünk ebben a világban kell Jézusról énekelnünk! Jézusról, aki nem csupán a testünket akarja a Szentlélek templomává tisztítani, hanem a lelki betegségeinket is meggyógyítja. Nincs olyan mély depresszió, melyet ne tudna feloldani; és olyan kilátástalan helyzet, amelyből ne mutatna kivezető utat.

Még a gyászoló is Jézusról énekeljenek. Hiszen az ő gyógyító őrkélete ad. Istennek olyan hatalmas cselekedete ez, amiről „rég” énekel már nem lehet bizonyosságot tenni. Akinek Jézus tette látóvá a szemét és hallóvá a fülét úgy, hogy látja és hallja Őt, az tudja hogy örök élete van, amit soha senki el nem vehet tőle. Tiszta szívvel tanulja azt az új éneket, a megváltottak Istent dicsőítő magasztalását, ami a világ teremtése óta hangzik, és az új teremtést is betölti tökéletes összhangjával. Vasárnapunk levélbeli ígéje erre az énekre, Mózesnek, az Isten szolgájának, és Jézusnak, az Isten Bárányának énekére tanít. Most, a földi életünkben kell jól megtanulnunk, hogy egykor az örökké tartó életünkben is tisztán, hibátlanul énekelhessük Jézusra figyelve, az Ő „énekkarában”.

Most még a tanulás, a próbák ideje van. Most még nagyon új ez az ének. Keressük a hangokat. Az egyes szólamok egymástól eltérően is ismerkednek a szöveggel és a dallamukkal. A partitúra a karmester kezében van. Ő már azt is látja és hallja, amit mi még csak töredékesen látunk és hallunk. Krisztus egyházának szólamai időben és térben sokszor nagyon messze kerülnek egymástól. Ha

halljuk mások énekét, még zavar minket. Hiszen a saját hangunk is bizonytalan. De még tart a próba-, a kegyelem ideje. Van még időnk a tanulásra. Csak el ne vesztessük! Ha lehajtott fejjel „beleljünk a kottába”, és egyedül akarjuk megtanulni a szólamunkat, akkor nagyon rövid időn belül elhalkul, elnémul a hangunk. Emeljük fel a fejünket! Nézzünk a Karmesterünkre, és akkor meglátjuk, hogy nem magányos szóelőnekesek vagyunk, hanem egy olyan közösségben élünk, melyben velünk együtt énekel Mózes, Mirjam, Simeon és Mária; a jeruzsálemi gyermekek és a mennyek angyalai is. Így már meggy az énektanulás. Csak Jézusra figyeljünk, és akkor nem zavar a másik szólam. Alkotó részeseivé válunk annak a harmóniának, mellyel a teremtés dicsőíti Teremtőjét. Így tanuljuk meg Isten szolgálatát és Isten Bárányának örökké új énekét. Azt a dicsőítést, amit reménységünk szerint az üdvözültek seeregében is énekelhetünk majd Jézusra tekintve: SOLI DEO GLORIA. AMEN

Rezessy Miklós

HÚSVÉT UTÁNI ÖTÖDIK VASÁRNP

Kol 4,2-4

Az élő Krisztus élő gyülekezete imádkozó gyülekezet – erre figyelmeztet ez a vasárnap. Ez evangélium is, az epistola is a kirtartó, buzgó imádságról szól.

Urunk a mai evangéliumban (Lk 18,1-8) és annak folytatásában (a farizeus és a vámos) az imádságban könnyen fáradó tanítványoknak tanít az imádságról: *mindentör imádkozni kell és bele nem fáradni* (restülni, unni). A lusta imádkozókat nem csak ébreszti – bátorítja is. Ellentét párokkal mutatja meg, hogy nem hiába imádkoznak: ha az embertelen, istentelen bírő meghallgatja a kérést, hogy ne hallgatná meg az embert-szerető Isten... – lehet, hogy a bírónak már terhére van az állhatatosan kérő özvegy zaklatása, viszont a szerető Atya örül, ha gyermeke kér valamit, hiszen *minden imádság a hazatalálást jelzi*, amikor imádkozom, újra otthon vagyok az atyai házában, újra szólhatok és szerető Atyám biztosan meghallgat, meg sem várja, hogy végigmondjam, amit megterveztem (Lk 15!). Minden imádságban ott lehet a találkozás nagy öröme. Már az Uról tanult imádság megszólítása is ezt „az atyai-ház légkört” teremt meg... A tanítványoknak nem kényszer, újabb kötelesség az imádság, hanem drága lehetőség. Talál-e ilyen hitet az Emberfia a mi egyházunkban? lelkeszi karunkban, gyülekezeteinkben? – alapvető kérdés.

Epistolánk párhuzamos igéként a lelkiismeretéről szóló szakasz néhány versét érdemes elolvasni (Ef 6,17-19) Ott egymás mellett szerepel a Lélek kardja: Isten igéje és a Lélek által másokért imádkozó gyakorlat. Csak így lehet megmaradni a hit harcában: Ige és imádság segítségével. Az igét forgatni kell, mint kardot, az imádságra pedig össze kell kulcsolnunk kezünket... Jézus tudakozó kérdésével ma a gyülekezet felé be kell jelenteni:

Van e ilyen hitetek? – kérdezi a gyülekezet Ura.

Noha jó Rogate vasárnapján mindazt végig gondolnunk, ami az imádsággal kapcsolatos klasszikus textusaink, vagy káteink alapján (Luther Nagykátája példái!) *mai textusunk lesz úti az imádság nagy ügyét a gyülekezet igehirdetőjéért mondandó imádságra és igehirdetésre, mint a nagy útok meghirdetéséért állhatatosan könyörgő gyülekezet imádságra.* Azért kérhet Pál apostol joggal imádságot személyére és szolgálatára nézve, mert ő is imádkozik a gyülekezetért 1,3 szerint. Már 1,12-ben hálaadásra buzdít, itt pedig *kirtartó könyörgésre* bátorít. Érdemes végig gondolni, hogy egy értelmiségi gyülekezetet kér itt Pál közbenjáró imádságra. Az a Pál, aki a kozmikus Krisztust hirdeti, akiben a Teljesség jelent meg, Isten pléromája (1,15-19), ugyanilyen fontosnak tartja a gyülekezeti tagok imádságát is. A fogoly Pál hisz abban, hogy nem hiába könyörgnek szabadulásáért az evangéliumhirdetés érdekében. Ez a nagyszerű levél, amely magasrendű tanítást és tanítványhoz méltó morált hirdet minden szinten, sokat tud és tanít az imádságról is.

Hogy az *igehirdetés és imádság összetartoznak*, azt minden gyakorló lelkes tapasztalja. *Igehirdetés* előtt az imádság a készülés légköre. Térden születik a jó prédikáció. Csak az tud hiteseleln Istentől, aki Istennel is gyakran beszél. frosztalnál, csendeskamrában, sekrestyében imádkozik a lelkes és közben tudja, amit Luther tudott: „vele együtt térdel és imádkozik az egész kereszténység.” Ma már „térdenálló teológiáról” is beszélnek (Rahner) de egyszerű gyülekezetekben is gyakorolják, hogy istentisztelet előtt együtt imádkozik felügyelő, gondnok, kántor s lelkes. *Igehirdetés alatt* is az imádság tart. Mások imádkoznak értem és egy pillanatra szünetben én is imádkozom a szöveken „Most segíts Uram.”, ahogyan a szószék felé és lefelé egyaránt lehet és kell imádkozni. Az ev. lelkes gradicsimádsága ez: talán csak ennyi – légy segítségül hiteltenségemben, vagy bocsásd meg ezt a prédikációt amit – hiszen talán sok mindent elrontottam” Ef. 3-ban látjuk, hogyan vált Pál a nagy igék hirdetője és az imádság gyakorlásában. Van aki megkéri néhány gyülekezeti tagját: imádkozzék érte igehirdetés közben is (v.ö. Mózes-Aron szolgálata a harc idején!) *Igehirdetés után* is van miért imádkozni. Ez a kölcsönös kapcsolat imádság és igehirdetés között mindig megvolt a kereszténységben. Szunyogh X. Ferenc írja az ősegyház imádságos életéről a követ-

kező sorokat: „Az első századok krisztusi hívőinek lelkét nem ismerheti meg teljesen az, aki nem ismeri imádságaikat. Hála Istennek, hogy éppen ez az imádságos élet nem halt ki annyira, hogy ma is át ne élhetők a liturgiában... Ezekre az imádságokra jellemző: az eucharisztikus hálaadó jelleg, a mártírumra is kész bátorság és az egyetemes közösségtudat, mind a mennyben már diadalmas szentekkel, mind a még e földön küzdő testvérekkel”

Énekeskönyvünkben is van néhány mély imádság: *Igehirdetőkért, lelkipásztorokért, az öröm hírnökeiért, az egyház vezetőiért.* (Ekv 732 kk) Vetessük elő hűvekkel ezt a szakaszt, gyakran méltatlanul mellőzött lapjait drága énekeskönyvünknek.

Textusunk egy-két kiemelkedő kifejezése:

Legyetek kirtartók (proszkaraita) a latin szöveg instans-ot hoz. Az új nagyszerű Vargha Zsigmond féle USZ görög-magyar szótárban ezt olvassuk: „buzgón kirtart valami mellett, foglalkozik valamivel, állhatatosan ragaszkodik, hűséges, készenlétben van, állandóan rendelkezésre áll”. Micsoda gazdagság!

Éberek (vigilantes) a Gecsemáné kertjében a vértizzadó Jézus közelében szunyókáló, alvó tanítványokra gondolunk, de arra is, amit Jézus mond: „Vigyázzatok és imádkozzatok...”

hálaadásban-eucharisztia! in gratiarum actionem ugyanakkor értünk is (orantes simul et pro nobis)

Hogy nyisson ajtót Isten, a 20. sz. vége sem a kapuzárás ideje, hanem az ajtónyitásé. Pál hiszi, hogy az egész Római Birodalom, annak európai része is ajtót nyit, zöld utat jelez – Deo volente. *A Krisztus titka* meghirdetése a cél (*müstérion tou Christou*). „A páli teológiában az üdvörténet egész műstérion, amelyet Isten ös-időktől elrejtett, de Krisztus által nyilvánvalóvá tett, az új messiási korszakban Róm 11,25,16,25, 1Kor 2,1–2,7. Ef 5, 32 stb” (Vargha Zs. szótár). Ma a postmodern korban újra izgalmas a titok kérdése. Mi tudunk valamit erről mondani... *Van miért imádkozni Rogate vasárnapján minden evangélikus gyülekezetnek!* – Ne feledjük a 72 sz. Luther korált énekelni: „Miatyán ki vagy mennyekben.”

Luther idézte: Az imádkozás Isten szent nevének dicsőítése és segítségül hívása minden szükségünkben...

HK.

MENNYBEMENETEL ÜNNEPE

1Thessz 1,2-10

Fontos ez az ünnep...

... függetlenül attól, hogy római katolikusok ezt a napot, áldozástörtéket vasárnapra áteszik vagy nem. Még az sem számít, hogy az erről miként vélekednek a testvéregyházak. Fontos ez nekünk keresztényeknek, hiszen így lesz igazán teljesség az inkarnáció, így zárul le az a páratlan történelmi kor, amely Augustus császár idejében, Poncius Pilátus helytartósága alatt történt.

Így lesz egyértelművé Jézus Krisztus istenfűsága, hogy műve, megaláztatása teljes, minden kétséget kizáró győzelemmel fejeződik be, amit az egyetemes kereszténység így fejez ki: „Felment a mennyekbe, s ott ül a Mindenható Atyaisten jobbán”.

Jézus-ünnep ez az ünnep, amely a győztes Jézus mutatja be, aki nem „kisértet”, vagy „csodafakír”, hanem valóságos Isten. Azon lehet gondolkodni, hogy ezt miként ünnepeljük, de az ünnep lényege, Jézus Úr-volta, mindenkefelett-valósága olyan bátorítás a keresztény ember felé, mely nélkül szegényebbek lennénk. Hiszen aki közénk jött, teljes egzisztenciájával vállalt minket, vállalta az emberit létet, „egészen emberré lett” – az ment fel a mennybe.

Innen is túl! Textusainkhoz...

Elég hamar elfelejtjük, hogy két „alapigék” van minden istentiszteletben. Valójában a kettőt együtt kell, kellene megszólaltatni minden vasárnap. Nem felesleges „időhűzés” az első oltári szolgálat és az oltári ige. Így próbáljunk egyszerre figyelni a két igére, az egyik – az oltári – még a mennybemenetel előtt van, a másik már várja a második visszajövetelt. Tényként értékeli, hogy Jézus Krisztus visszajön: „... és várjátok a mennyből Jézust, az ő Fiát, akit feltámasztott a halálból...” 10. v.

A várakozás egyszerre pendíti meg a második visszajövetelt és utal a mai igehallgatónak pünkösdre, amit várunk, hogy miénk legyen Isten vigasztaló ereje, bátorítása.

Mindaz az erő nem csupán előttünk, hanem mögöttünk is ott van. Mi mintha elfelejtettünk volna hálát adni a gyülekezetért, a multunkért. Leginkább szegyenkezni szoktunk miatta, pedig lehet érte hálát is adni. Nem a hetvenkedő katona Háry János módjára, aki meg van győződve, hogy ő az, aki Napóleont is legyőzi, vagy nélküle Napoleon sem menne semmire, – hanem az alázatos hívő módjára, aki nemcsak a bűnöket látja meg, hanem, a bűnök ellenére meglátja Isten egyházat megtartó erejét és ezért tud hálát adni. Mintha ez a hálás múlt-értékelés hiányozna jelen látásunkból. Van éles kritika a múlt felé és egyre inkább jelentkeznek „Háry Jánosok”. (Lelkeszi karunk majdnem egyharmada rehabilitáltatott. Ha ennyi volt valóban a „hithős”, akkor nem tudom, hogyan tör-

ténhetett meg mindaz, aminek nem kellett volna megtörténnie?)

Textusunk szép példája a hálaadásnak, mely meglátatja Isten munkáját embereken keresztül. Megbecsülve mások munkáját, „... megemlékezünk rólatok imádságainkban... hitből eredő munkátokra, szeretetből jövő fátorgásokra...” (2-3 v.) Bár csak így tudnánk értékelni egymás munkáját, ilyen önzetlenül tudnánk örülni annak, amikor mások gyülekezetéptől munkájára gondolunk!

Szószerk felé!

a) Örülünk azoknak, akik eljöttek erre az ünnepre. Adjunk értük hálát! Nincs lehangolóbb, mint amikor lelkész és gyülekezet együtt keseregen azon, hogy miért nincsenek itt azok, akik „eljöttek volna”. Becsüld meg azokat, és adjunk együtt hálát azoknak, akik mégis eljöttek, akik „... sok zaklatás ellenére a Szentlélek örömeivel fogadták be az igét.” (7. v.)

b) „Az Úr csodásan működik...” Ez az egész hálaadásnak a mondanivalója. Embereken keresztül terjed, nő az egyház. Mindez azért lehetséges, mert az Úr, a Kyrios működik, akit mi közelről is ismerhetünk. Nemcsak a lelkünk mélyén, de a történelemből is: a „kövek” is róla vallanak. Mennybemenetel és inkarnáció szorosan összetartoznak.

c) Mi ezt az Urat várjuk naponként, hogy bátorítson, és hogy egykor színről-színre láthassuk. A visszaérkező Jézus az első igehirdetéseknél visszatérő, elhagyhatatlan üzenete volt, ma nem szabad elhagyni. Jézus elment, hogy visszajöjjön naponként „ahol ketten vagy hárman” az ő nevén összejönnek, és egykor majd örökök. Ámen.

Kertész Géza

HÚSVÉT UTÁNI HATODIK VASÁRNAP

Róm 14,13-19

Mielőtt alapigénk prédikációs mondanivalójáról elmélkednénk, hasznos lehet néhány írásmagyarázati kérdést tisztázni, noha bizonyos értelemben nem igazán döntő jelentőségűek, de – ha nem akarunk feltűnően, szokványosan vagy szólalásokban prédikálni – jó egyet-mást tudni, sejtteni, mérlegelni, ismerni.

Nehéz eldönteni, miért is ír(hat)ta Pál ezeket a sorokat, s valójában kinek, kiknek. Aligha tudjuk eldönteni, hogy a rómaiakhoz frott levél vitairat-e inkább, vagy (frott) prédikáció. Azt sem, hogy egységes irat-e, vagy kompiláció. Kétségtelen, hogy az első 11 fejezet „elvi”, teológiai okfejtése után (egy?) másféle, gyakorlatibb rész következik, s alapigénk ezen belül a keresztény életvitel mindennapos kérdéseivel (is) foglalkozik.

Ismeretleneknek, s mégis ismerősnek írta levelét az apostol, mintegy a személyes találkozás előtt, azt előkészítendő. A rómaiak nem az ő evangéliumhirdetése révén lettek hívővé, eredetükről nem sokat tudni, a zsinagógával, a zsidókkal kapcsolataik nem voltak. Róma nagyváros, egy nagyhatalom, világbírdalom fővárosa, az uralkodó székvárosa; különféle eredetű emberek sokasága lakta, akik gyakran utaztak sokfelé (eljutottak Palesztinába is, föltehetően az első pünkösdi történetében említett kegyes zsidók között is voltak Rómából érkezettek), és sokfelől jöttek hosszabb-rövidebb időre látogatók Rómaba. Az ottani keresztények (a levél negyedszázaddal az első Nagypéntek, Húsvét és Pünkösdi után íródott) többsége alighanem zsidókeresztény volt, részben Palesztinában ismerkedhetett meg Jézus történetével, részben talán Alexandria közvetítésével. Ezért vallásosságuk, vallási szokásaik eltérőek, eltérő hagyományokból eredtek, s ezek (nagy része) átöröklődött keresztény életvitelükbe is. Voltak például, akik ettek húst (is), mások csak zöldséget. Enni vagy nem enni, ez volna tehát itt a kérdés? Ez is, kétségtelen. Vitáik lehettek (voltak) arról is, mi tiszta és mi tisztátalan, a mózesi törvény szerint és az öröklött szokásokhoz híven.

Mindamellet a kellő tisztelet hangján vitakozhatni is Pállal. Nem azon, hogy egymás fölött ne ítélkezzünk, megütközést vagy elbotlást ne okozunk. Ez természetes: legfőképpen nem mindig valósítható meg. Hiszen egy-egy döntésünk mindig magában hordoz (vagy rejti) egy másik döntést. Amivel megütközést okozhat valaki egy másik emberben (vagy hívőben), az természetes lehet egy harmadiknak. Az egyik számára tisztátalan valami (mondjuk a mózesi törvényre hivatkozva), a másik azon ütközik meg, ha egy harmadik ezt elfogadja s nem szegül szembe vele. Ha egy atyafi megszomorodik valamilyen étel miatt, talán meg kellene próbálni meggyőzni, hogy nem az fertőzi meg az embert, ami a száján bemeleg, hanem ami kijön a száján, az teszi tisztátalanná az embert (Mt 15,10kk). Ugyan melyik magatartás az igazi szeretet?

Igaz, hogy Isten országa nem evés és nem ivás – de azért ne feledkezzünk meg arról, hogy olykor mégis mintha az volna. Em-

lékezzünk arra, hogy Jézus fölpanaszolta: az Emberfia eszik és iszik, és ezt mondják, íme falánk és részeges ember (Mt 11,19); arra is, milyen fontosnak tartotta Jézus, hogy enni kapjanak az öregek (vagy a négyezrek). Mi több, olyannyira fontosnak tartotta (a törvényhez kapcsolódó, ünnepi) étkezést és ivást, hogy a pázskavacsorát szentséggé emelte, tanítványával megünnepelte, a kenyeret megtörte, megáldotta, nekik adta (ezt mondván: ez az én testem...), a vacsora végén, előírás szerint a poharat is megáldotta és tanítványainak adta (ezt mondván: e pohár az új szövetség az én véremben). Azt se feledjük, hogy az öskeresztények számára az evés és ivás – a közös, együttes evés és ivás – istentisztelet volt, agapé. Persze mindez szorosan egytív kapcsolódott a hittel, s hit nélkül nemcsak Istennek tetszeni lehetetlen, hanem hit nélkül nem lehet enni (vagy nem enni) sem.

Figyelemre méltó, hogy Pál apostol, aki számos kérdésben nem átalított kemény ítéleteket mondani s szabályokat közölni (például a házasságról, az asszonyokról), itt mintegy megalkuszik különféle előítéletekkel, s csak arra int, hogy ezekkel megütközést vagy elbotlást ne okozunk – bár ez a tanács is jobbra a keresztény szabadság, a törvénytől való szabadság korlátozására érvényes itt. Figyelmet érdemel és elgondolkoztató, bár alapigénk után olvasható csak, hogy Pál szembeállítja az erőseket és az erőtleneket, magát az erőbbiek közé sorolva. Nyilvánvaló, hogy itt inkább az erősebbekre és az erőtlenebbekre kell gondolnunk, lévén voltaképp mindnyájan erőtlenek, kivált kishitűek, s mindnyájan Isten kegyelméből vagyunk, akik (amik) vagyunk.

Mindezekben túl valószínű, hogy a mai gyülekezet, a mai hívő számára alapigénk egyes kifejezései, gondolatai jelképesnek, s továbbgondolandónak vélhetők. Ma is vannak, akik mindenféleképpen eszenk, mások csak zöldet és gyümölcsöt, de a gyülekezetekben aligha akad, aki ezt hitből (vagy hitre hivatkozva) teszi. Ha azonban az életfolytatás sok más, „korszerűbb” kérdésre gondolunk, tág értelemben sokatmondó lehet, hogy ilyesmivel ne tegyük tönkre – se magunkban, se másokban – Krisztus halálának és föltámasztásának áldásait. Az egymás fölötti ítélkezés nagyon is korszerű „betegség” vagy hiba, hogy ne mondjuk: bűn. Anélkül, hogy időszere társadalmi-politikai kérdésekre bonyolódnánk, azokban megütközünk vagy elbotlanánk, jó figyelmű ere: egymás fölött ne ítélkezzünk.

Abba se botoljunk bele, hogy aki helyesen és híven szolgál Krisztusnak, az „megbízható az emberek előtt”. Vagy igen, vagy nem. Semmiképpen sem lehet missziói erőfőltéteznünk a hivalkodóan keresztény (helyesebben: vallásoskodó) magatartásban, életfolytatásban. Sokféleképpen lehet káromolni azt a jót, amiben részesültünk – s olykor bizony kegyességgel, kegyeskedéssel is. Pünkösdi ünnepére készülve kérjük és várjuk – újra meg újra – a megígért Lelkesítőt (Pártfogót, Vigasztalót), de ne akarjunk mindenáron „nyelveken szólni”, esetünkben óvakodjunk a kegyes(kező) szavaktól, az erőszakos, sokakat elriasztó, de legalábbis visolyogató bizonyítévektől, a külső és külsőséges vallásosságtól. Majd Pünkösdkor azon is gondolkodjunk el, nem megütközés és elbotlás okozója-e, ha valakire azt mondják: édes bortól részegedett meg. Talán nem ilyesmit kellene példát venni az első keresztényektől.

Hiszen az Isten országa igazság, békesség és a Szentlélek által való öröm. Az igazság itt az igazságosság, más szóval derekasság, vagyis becület, cselekvő szeretet, jóhiszeműség, segítőkészség (pontosabban: segítség, v.ö. az irgalmas samaritánus példázatával), s hasonló szavakat keresgélhetünk még a jelenvaló életből, bár félt, hogy ezekkel már annyiszor éltek vissza és oly alaposan, oly erővel, hogy meggyengítették őket (meggyöngyítették? meggyöngyítették...) – ezekről szólni bizony kevésbé megbízható az emberek előtt.

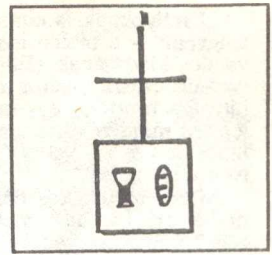
Nehéz elkerülni a fölszűnés veszedelemét, ha a békességről szólnunk, hiszen ezt a szót is alaposan lejáratták, s nemcsak a közelmúltban. Kegyes szóhasználatban mindig is szerepet a békesség, sokféleképp érthetően, de közelebből ritkán meghatározva. Ha mégis belebocsátkozik az igehirdető a békességről való beszédbe, elemeznie kell a kifejezést és lehántani róla mind a közelmúlt világi, mind a kegyes rétegeket. Hiszen az alapige sem szűkíti egyik vagy másik érteleme a békességre utalást. Isten békessége amúgy felülhalad minden emberi értelmet – és értelmezést is; benne van a békülékenység, a nemharagvás, a másiknak kedvezés, és még sok minden. Igehirdetésre készülve, hosszú sorból válogathatunk. Válogassunk bőven.

Pünkösdi küszöbén különösen időszerű a Szentlélekben való örömről szólni. Az élet folyamatában mindig látni kell: Isten kegyelméből élünk és vagyunk. Isten ajándéka a hit, s minden más.

Végül is miről szóljon az igehirdetés, mit példaképe? Ezt: Solus Christus, sola gratia, sola fide.

Zay László

Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

Egy esperesi jelentésből

LMK ülések értékelése – 1992. év. Elhangzott: Dunaegyháza, 1993. január 13-án

Szeretettel köszöntöm a Testvéreket az Újév első munkaiülésén, amikor visszatekintünk a gondtalanabbnak gondolt elmúlt 1992. esztendőre. Az volt az érzésünk, hogy a változások korában kisebbségi egyházunk lehetőségei nagyobbak, eredményei mutatósabbak lesznek. Táplálkozott ez abból a múltból, amikor a hivatalos vezetés – állami – nem szánt többet az egyháznak, mint „vívja meg utóvéd harcát” a történelmi időben, hisz ügyis napjai, évei meg vannak számolva.

Megszámlálható-e a megszámlálhatatlan?

Nem akarok újabb adalékkal hozzájárulni a létszámvitához, de „bizonyos népmozgalmi, gyülekezeti munkai, gazdasági adatok ismeretét alapvetően fontosnak érzem” (Dr. Sólyom Jenő felügyelői jelentés 1992. november 20. 3. oldal).

Az 1992. december 5-én tartott Közgyűlés püspöki jelentése a következő statisztikai-szociológiai módszert javasolta az ún. népegyházi lélekszám kiszámolására: „a keresztelesek és temetések egy évben adódó számát összeadjuk, majd osztjuk kettővel és szorozzuk hetvennel, az átlagéletkorral.” (Dr. Harmadi Béla, Jelentés 8. oldal)

Azt ajánlom, hogy vitakozás helyett kövessük ezt a logikát. Ezt tettem egyházmegyénk esetében az 1989. 1990. és 1991. év adatai alapján.

Azt kérem, hogy ehhez most ne szóljunk hozzá, mert a közbevetések és észrevételek jogosak. Azt kérem, hogy minden gyülekezet az elmúlt 10 év adatát – postafordulattal – küldje el Soltvadkertre, tehát 1983-1992. évekről, mert egy évtizedes összesítés jobban megközelíti a valóságot. Miért fontos ez? Mert „ezt a kérdést állami részről is fölteszik, hiszen az állami anyagi támogatás megítélésénél egy-egy egyház számára igen döntő a lélekszám” (Püspöki jelentés, 1992. 8. oldal).

Az LMK-n szerzett tapasztalatok

Lelkésztársaimon keresztül úgy ítélem meg a gyülekezetek helyzetét, hogy úgy élnek a folytatásban, mint eddig, azaz nem érzek semmilyen változást. A döntő dolgok nem változtak. Akinek eddig is sok szolgálata volt – maradt. Nem érztem az elmúlt évben sem azt, hogy a gyülekezetekben növekedett volna a segítőkészség. A nagyünnepi szolgálatok forgatagában egyik lelkészt sem „kiszértette” meg senki, hogy azzal ajándékozta volna meg lelkészét, a sok szolgálat terhével azzal csökkentve, elviszem, értejük, ne vezessen, hisz húsz istentisztelet megtartása az annyi óra, állás, figyelés, éneklés, beszéd, km-ek levezetése, defektek szerelése ellenére pontos istentisztelet kezdés, úrvacsoraosztással és keresztelező szolgálattal együtt időben történő befeje-

zés. Nem levegőbe beszélek, így jártam a karácsonyi ünnepekörben. Erről ennyit! Olyan a szolgálati követelményünk, mint a nagyra szabott öltöny, egyedül nem tudjuk kitölteni. Ezt az egész helyzetet olyannak érzem, amit – a verset csak egyet író – Jókai Mór ír a nagyhatalmakról a lengyel forradalom alatt; „nyelvtani gyakorlatok” címmel. Alcím: *Kezdő franciák és angolok, meg egyebek számára:*

Én mennék,
Te mennél,
Ő menne.

Mi mennénk,
Tj mennének,
Ők mennének.

Én mennék, ha te mennél,
Te mennél, ha én is mennék,
Ő menne, ha mi is mennénk.

Mink mennénk, ha mind jönnének,
Tj mennének, ha mi is mennénk,
Ők mennének, ha látnák, hogy mi is mennénk.

Én mennék, ha pénzbe nem kerülne,
Te mennél, ha pénzed volna,
Ő menne, ha valami pénzt nyerhetne rajta.

Mink mennénk, ha egymásnak hinnénk,
Tj mennének, ha nekem hinnének,
Ők mennének, ha hinnék, hogy mi is mennénk.

Én mennék, ha te elől mennél,
Te mennél, ha én mögötted mennék,
Ő menne, ha mi a hátunkon vinnók.

Mi mennénk, ha nekünk olyan messze nem volna.
Ti mennének, ha nektek olyan közel nem volna.
Ők mennének, ha olyan jól le nem telepedtek volna.

Én mennék, te engem ott hagynál,
Te mennél, én téged ott hagynálak,
Ő menne, mind a ketten ott hagynók.

Mink mennénk, ha menni akarnánk,
Tj mennének, hát én azt nem bánám,
Ők mennének, de ha nem mennék.

	Keresztelés			Temetés			Lélekszám
	89.	90.	91.	89.	90.	91.	
Apostag	3	6	4	10	12	17	607
Baja	1	1	2	7	7	5	268
Csengőd-Páhi-Kaskantyú	11	13	12	19	23	19	1 132
Dunaegyháza	15	19	13	29	23	27	1 470
Dunaújváros-Kisapostag	9	-	3	18	5	3	443
Harta	26	28	26	33	36	36	2 158
Kecskemét	22	33	34	12	16	13	1 517
Kiskőrös	99	137	135	139	136	136	9 123
Kiskunhalas-Táziár	6	1	17	6	8	7	525
Soltvadkert	44	45	56	39	59	42	3 325
Bócsa	4	3	1	4	3	4	222
	240	286	303	316	328	309	20 790 ¹

3 év alatt: 829 tem: 963

„Királyoknak is elmondom intelmeidet és nem vallok szégyent” – e bibliai idézet az Agostai Hitvallás első hivatalos kiadásának (Editio princeps, 1531) címlapján olvasható. Büszke, bátor mondat. Ez nemcsak a reformátori hitvallás mottója, egy ember hitvallása, hanem a fejedelemség minden városának és rendjének vallomása. „Ha a hitről van szó – valja Luther –, légy olyan büszke, amilyen csak tudsz!”

Miért, minek köszönhető e büszkeség? Honnan származik ez? De mi ennek a büszkeségnek rendeltetése – célja? Van-e megynkben evangélikus büszkeség 1992-ben? Vízkereszt utáni első vasárnap – Ef. 5,14 alapján – a szenderségtől óvunk gyülekezetünket. Elfeledkeztünk arról, hogy a gyülekezet a misszióról nem tud mondani, vallani és gyakorolni semmit. A misszió egyik szolgálati ága az ébresztés. Jézus is ezt tette az Olajfák hegyén, amikor visszatért tanítványaihoz. Sok gyerek azért nem jutott el hittanra, mert otthon nem ébresztette senki – reggel „0”-ig órában hittan a felsősöknek. Ébresztés szolgálatát nélkül nem sok gyerek jutott volna el akár óvodába, akár iskolába. A missziói szolgálathoz hozzátartozik a kísérés szolgálat. Precíz, egyértelmű mondat a 119. Zsoltár 46. verse. Kövevéshető bizonyágtétel Istenről, aki büszke arra, hogy van Isten, akiben megbízhat a biztonságtevő, de azt is megmutatja, hogy Isten emberre bízta intelmeinek elmondását.

Ahol bizonyágtétel hangzik, az mindig világtörténelmi pillanat, s csak ezt követheti az Agostai Hitvallás. Akik ezt a mondatot sajátjuknak érzik, azok nem hallgathatnak szószékeken, de nem maradhatnak csendben, pontosabban, nem lehetnek némák az „evangélikus rend”-ek sem. Csak a „szentek közössége” lehet gyülekezet és válhat egyházzá, Krisztus testévé. Mindezt nem magunkból hozzuk létre, hanem Isten kegyelme hozza létre; belőlünk.

Igehirdetésünk

A r.kat. teológia szegedi tanára – dr. Benyik György mondta, hogy egyházaink között a legproblémamentesebb szolgálatunk az „igszolgálat”. Nem volt kötelező téma, de minden üléstünk urvacsorai igehirdetéssel kezdünk. A legproblémamentesebb szolgálatunkról szólnék most úgy, hogy nem veszem elő sem a neveket, sem a mondatokat – Rólunk van szó! Nehéz szolgálat az igehirdetés, nem a szolgatársak miatt, hanem az Isten előtt. Ennek az Isten-előttségnek a komolyságát nem éreztem az igehirdetési előkészítőinkben.

Nem azt kérem, hogy olvassunk, hanem azt, hogy többet, alaposabban és többször. A teológiai tájékozatlanság a legnagyobb szeretetlenség az egyház és híveink felé. Szeretném a *Lelkipásztor szakfolyóiratunk fokozottabb használatát figyelmetekbe ajánlani*. Annak nemcsak az „Igehirdető műhelye” szolgálat az igehirdetésre való készülésre, hanem annak minden rovata. Ne nehezítsen rám senki, de legalább annak ismerete, stílusa és igényessége érződhetne jobban szolgálatunkban. Jelenleg ez az egyik legszínvonalasabb lapunk.

Az igehirdetésnek azt az oldalát szeretném hangsúlyozni, ami tőlünk, rajtunk áll, ami ránk van bízva; annak megírása, végiggondolása, konfrontálása, meditálása. A nyomdász csak a sajtóterméken érződhet, de igehirdetésen, igehirdetési előkészítőn arról árulkodik, hogy hajnalra készült el. Későn! Arról a jettől szólók, amely igehirdetés címszó alatt történik. Így vehetem csak észre, hogy hihetetlen nagy dolgot, szolgálatot bízott rám Isten. Ha ezt elfogadom, akkor úgy folytatom, ugyanilyen nagy dolgot is vár el tőlem. Hiszen, a szolgálatomon keresztül kell megtapasztalnia haldoklónak, szomorkodónak, gyülekezetnek, hogy nem hagyta el az Isten. Nem maradt magára a gyülekezet. Van igehirdetés, van igehirdető. Ezért, szeressünk hűségesen prédikálni a magunk érdekében is.

Az olvasás, a tanulás, az elmélkedés, a belsőszoba meghittsége, védelme a legjobb orvosság a fásultság, a magány, a rosszindulat és megszokás ellen. De megóv az önmagunk „kipredikálásától” is. Ha ez a töltekezés nem történik meg, akkor se kint, se bent nincs semmi.

A „Pusztában” – akár 40 évig, akár 40 napig tartott is – mindig történik valami a szolgálat javára. Üzenetet kap az ember, információt. Olvasásnál üzennek a kortársak, de tanítanak az elődök a „bizonyágtévők fellegéből”. Az olvasás számomra – beszédes csend!

Ebben a beszédes csendben gyógyulnak a sebek, mert vannak bőven. Olyan korban élünk, amikor modernség alatt azt értik, ha a lelkesen „köszöri” valaki a nyelvet. A szomorú az, ha nincs olyan lutheránus tartású ember, aki leállítaná a „kontyos-rádió” megbízhatatlan nélküli szövegét.

Pedig, olyan jó lenne újra talpraállni Isten dicsőségére és embertársaink javára Bács-Kiskun Evangélikus Egyházmegyében is. Ezt szeretném most elkezdni egy ősi lelkesi fohász soraival:

... pásztorold a pásztorot
vezesd a vezetőt
adj az adni készülőnek
szólj a megszólalóhoz...

Legyen szándékom mindenki előtt egyértelmű, mert nem akartam mást, mint pásztorolni, vezetni, adni és szólni –

pásztoroknak és pásztorokhoz
vezetőknél és vezetőkhöz
adni készülőknél és készülőkhöz
megszólalóknak és megszólalókhöz,

hiszen új évben is pásztorolnunk kell, de úgy, hogy vezetőnk, adunk és szólnak.

Káposzta Lajos
esperes

LÉTKÉRDÉSBEN – TALÁLJUK MEG EGYMÁST

Üzenet mindazoknak, akik az evangélikus és ébredés ügyét bármely evangélikus testvéregyházban létkérdésnek tekintik

Az alábbi sorokkal fordulunk azokhoz a testvéreinkhez a Krisztus Jézusban, akik az evangélikus és az ébredés ügyét szívükön hordozzák, munkálják, – akár úgy, hogy imádkoznak érte és erejük szerint más módon is támogatják, akár úgy, hogy az evangélikus végzésére kegyelmi ajándékokat kaptak az evangélikus Urától.

Azokhoz fordulunk tehát, akik tudják, hogy a Szentlélek Úr Isten munkája nyomán olyan lelki ébredés, teológiai megújulás és erkölcsi tisztulás történt, mely nem csupán néhány egyházat érint, hanem az egyetemes Egyházat útjára tekinti. Eredésben, hogy Jézus Krisztus Egyháza Isten országának élő jelvé legyen egész népdnek számára. Ezért az ébredés és a megújulás munkáikat akarjuk megtalálni egymást, hogy együtt végezzünk teológiai kutatómunkát egyházaink újraberndése és népdnek újulása, erkölcsi tisztulása érdekében.

A lelkék megmentése az örökkévalóságra kiható létkérdés. Ebben kell megtalálnunk egymást.

Immár évek óta folytatjuk a teológiai munkát tavaszi konferenciáinkon baptista, evangélikus, metodista és református lelkipásztorok és teológusok. Közben nem feledkeztünk meg arról sem, hogy milyen fontos a lelkipásztorok megújulása Isten egyházat megújító, világot ébresztő munkája érdekében. Ezért szerveztük és szervezzük az őszi lelkesi csendesnapokat megújulni kívánó lelkesek, egyházi munkások számára.

Eddigi munkánkat az Egyház Ura olyan jelekkel erősítette meg, melyek a munka folytatására köteleztek el bennünket. Közösségünk számbelileg növekedett, hiszen négyen kezdtek el a közös ébredésért való könyörgés és most mindegyik szízen vagyunk; nem jogilag meghatározott egyesületben, szövetségben, de testvéri közösségben. Ez az ökumenikus testvéri közösség a kezdetek óta kiterjedt és elmélyült.

Ugyanakkor olyan jeleket is látunk, melyek hangunk erősebb felemelésére, a testvéri kezek, szívek keresésére és odaadott könyörgésre készítettek bennünket. Népdnek szellemi, erkölcsi romlását mindnyájan tapasztaljuk. Nyomatékosabban szeretnénk látni, hogy kinek az imádságára számíthatunk, mivel oszthatunk meg szolgálatot és felelősséget, és ki vállalja velünk együtt az ébredésért való tusakodás és tanúságtétel szolgálatát.

Az elmúlt évtizedekben a félelem lett úrrá egyházainkban; most az elmúlt két-három évben a közöny, a vádaskodás vert tanáyt közöttünk. De a legfájdalmasabb az, hogy kevésbé egyetemes egyházban, hanem inkább csoportos mozgalmak partikuláris szempontjai szerint gondolkodunk.

Ebben a fokozódó hang- és zűrzavarban szaporodnak a szellemi-spirituális vállalkozások, és szétterjednek a misszió erői. Egyre többnek okoz fájdalmat, hogy lanyhul a közös ügyért, az ébredésért való könyörgés. Nem mi akarjuk megteremteni az egységet, és nem mi képviseljük azt, hanem az Úr, aki óveinek eggyé lételeért imádkozott. Ezért vágyódnak a könyörgésben való egység után és egy találkozási lehetőséget szeretnénk nyújtani azoknak, akik együtt akarnak tusakodni a megújulásért. A „más lelkét” a „más evangéliumot” és a „más Jézust” mi sem „térjük” (2.Kor.11:4), viszont tudjuk, hogy egyedül a Szentlélek az, AKI által Úrnak mondhatjuk Jézust (1.Kor.12:3). Ezután a Lélek után vágyóvda kell egy akaratral együtt lennünk, ugyanis az *ébredésnek lényeges előfeltétele az egység*. Szeretnénk belekialtani mindenkiébe a szívébe, hogy az ébredésért, egyházaink, gyülekezeteink megújulásáért és a pogányok megtéréséért találjuk meg egymást!

Mivel a történelem és az Idők végének feszültségében élünk és nem tudjuk, hogy a Kairos jelenleg adott, minősített idejét mikor váltja fel az utolsó óra, kérünk Benneteket, hogy legyünk mindnyájan egy akaratral együtt (Csel.2:1) abban a meggyőződésben, hogy rajtunk csakis a Szentlélek Uristen segít.

Három találkozási pontunk van, illetve lesz:

1) az imádság. Ha igényeléd imakörrelvélünk, és kész vagy bekapcsolódni imaközösségünkbe, akkor jelezd egy levelezőlapon.

2) május 31-től június 4-ig lesz a következő, az evangélikus teológiájával foglalkozó konferenciánk Tahiban a Református „Sion hegye” konferenciázó telepen, ahol a testvéri közösséget is gyakoroljuk. Ha kész vagy résztvenni konferenciánkon, közzöld egy lapon, és akkor megküldjük konferenciái programunkat.

3) október 18-22. között ismét Samuel Kamaleon szolgálatával létkészcsendesnapot tartunk, amelyre már most hívunk és várunk mindenkit.

Ökumenikus Evangélikusok Munkaközössége

Egy év a missziói parancs fényében

Lelkészi jelentés az 1992. esztendőről

A missziói parancs Krisztus végakarata, mely egyháza egész létét át kell, hogy hassa. Ennek fényében vizsgálom most az 1992. esztendőt. Vajon mennyiben tudtuk kihasználni a növekvő lehetőségeket a jézusi világosság továbbadására?

Számomra egyértelműen missziói alaphangot kapott az elmúlt esztendő, hiszen már első napján Genfben utazhattam, hogy új szolgálati feladatként, missziói lehetőségként átvegyem Pósfay Györgytől a norvég és finn missziói társaságok által támogatott, immár 30 esztendeje hetente kétszer jelentkező evangéliumi rádióprogramok szerkesztését. Részben ezzel az új szolgálattal is összefügg, hogy szeptemberben gyülekezetünk adhatott otthon egy missziói konferenciának, melynek egyik fő feladata volt a négy évtizeden át alvó, illetve elaltatott missziói felelőség felébresztése gyülekezeti szinten is. Vajon mennyire valósul ez a missziói ébredés bennünk, közöttünk, általunk?

Ha visszaemlékezünk az óév este névszerint is ismertetett keresztlétségi, temetési adatokra, minden biznnyal feltűnt, hogy a 29 megkeresztelt nagyobbik fele, és nem kevesen az elhunytak közül nem a hagyományos értelemben vett gyülekezeti tagok közül kerültek ki. Tehát elmondható, hogy sok tekintetben máris missziói helyzetben élünk. Kérdés, hogy mennyire vagyunk felkészülve erre a felelős, új szolgálatra? Be tudjuk-e fogadni nyitott szeretettel a sokszor nagyon távolról érkezőket? Meg tudjuk-e válaszolni esetleges kérdéseiket? Tudunk-e örülni annak, hogy napjainkban missziói szolgálatunk lehetőségeinek egyedül saját kicsinyhittőségünk, szeretethiányunk, gyengeségünk szab határt?! Vagy öröm helyett inkább bosszankodunk, hogy megszokott, kényelmes, rutinos vallási gyakorlatunkat a változó körülmények között újra kell gondolnunk? Sajnos, ezzel a szűklátókörű szemlélettel is találkoztam az elmúlt esztendőben. Volt, hogy sirva panaszolta valaki, hogy úgynevezett „templomos hívek” kérdezték, mit keres a mi temetőnkben az ő hozzátartozója, aki történetesen nem volt tarcsai őslakos... En inkább úgy tenném fel a kérdést: mit keres az ilyen taszító, kegyetlen álkegyesség a gyülekezetben?!

Természetesen a befogadó szeretet nem jelentheti azt, hogy gyülekezetünknek csak nyitott kapui lehetnek, de védő falai, korlátai, keretei már nincsenek. A jézusi szeretet mindig felelős szeretet, mely nemcsak megnyerni akar valakit Isten ügyének, de meg is akarja őt tartani. S ehhez a megmaradáshoz szükséges, hogy új tagjaink minél hamarabb beépüljenek szervesen a gyülekezetbe, minél több szállal kötődve annak életéhez. Ehhez hozzátartozik az ünnepi és hétköznapi alkalmakon való aktív részvételük éppúgy, mint a közös anyagi terhek közös felvállalása. S ezzel elérkeztünk a gyülekezeti tagság feltételeinek kényes kérdéséhez. Remélem, többen olvastuk, hogy egyházunk törvényalkotó zsinata, melynek munkájában egyházunk egyik küldötteként magam is résztveszek, az alábbi törvényt hozta a gyülekezeti tagságról: „Az egyházközség tagja az az egyháztag, aki annak gyülekezeti életében és fenntartásában lelki, szellemi és anyagi erejéhez képest részt vesz...” Vajon ennek az új törvénynek fényében hány tagú a nagytarcsai gyülekezet? Mintegy 800 nyilvántartott egyházfenntartóval számolhatunk, akik, ha különböző mértékben is, de anyagilag támogatják a gyülekezet életét, vagy legalább is valaki a rokonságból helyettük is befizet... De vajon hányan vagyunk, akik az anyagi mellett lelki, szellemi erőnkkel is résztveszünk a gyülekezet életében, részeseülve Isten sokféle ajándékából? Attól tartok, ha így tesszük fel a kérdést, a fenti szám máris a felére olvad... Tudjuk, hogy Isten Országában nem a nagy számodok a döntők, hanem inkább az, hogy tanítványai tudnak-e ízt adó sóvá, útmutató világossággá, melengető fényvé lenni környezetükben, a mi esetünkben egy két és félezres község egyetlen önál-

ló, keresztyén gyülekezeteként? Ennek a jézusi mértéknek figyelembevételével készíthetjük csak el hitelesen gyülekezetünk lelki zárszámadását, zárómérlegét...

Ebben az összefüggésben Isten iránti hálával kell szólnom Evangélikus Óvodánk szolgálatáról. Elmondhatom, hogy túlvagyunk a születési fájdalmakon. Óvodánk szeptember óta két csoporttal, mintegy 40 gyermekkel, jelenleg 5 teljes és 3 félállásban dolgozó munkatárssal működik „Szivárvány” (Ev.-Ker.) Óvoda néven. Mint új, úttörő vállalkozás még sokféle joggal, üzemeltetési, szervezési, pénzügyi kérdéssel kell megküzdenünk, nap, mint nap. De a lényeg, hogy elindult egy olyan drága magvetési munka, mely hisszük, előbb utóbb gyümölcsöket hoz majd nemcsak gyermekek, de rajtuk keresztül szülők, családok életében is. Hiszen Óvodánk nem is titkoltan, missziói vállalkozás is. Örülünk, hogy egyre több lakótelepi család is igénybe veszi szolgáltatásunkat és reméljük, hogy hamarosan evangélikus családok, szülők számára is világos lesz, hogy a keresztségben tett közös fogadalmunk alapján, mely szerint család és gyülekezet együtt gondoskodik a megkeresztelt gyermek hívő keresztyénné nevelkedéséről, természetes, hogy egy evangélikus gyermek helye abban az Evangélikus Óvodában van, ahol egész nap keresztyén légkörben nevelkedhetnek, s mely Óvodáért a nagytarcsai evangélikusság évi mintegy félmillió adozatot hoz! Ezen a helyen is hadd köszönjem meg mindazok áldozatos segítségét, akik akár az Óvodai Alapítványon keresztül, akár más formában támogatták Óvodánk induló életét.

Az óvodaszentelés és névadás ünnepe talán kicsit háttérbe szorította azt a másik nagy örömlünket, hogy szeptember első vasárnapján Harmati püspök gyülekezeti munkatársi szolgálatba állította az első nagytarcsai születésű, levelező teológiai tanfolyamot végzett munkatársamat, Tagai Juditot. Személy szerint is öröm számomra, hogy az a kislány, aki 12 évvel ezelőtt beiktatásomon a gyermekek nevében köszöntött, ma már munkatársam, óvodai munkakörén túl, az iskolai hitoktatásban, ifjúsági munkában is, de segített már az úrvacsoraszolgálatában is, és az imahéten igehirdetői szolgálatban is. Ugyancsak hálás vagyok többi munkatársam hűség, megbízható szolgálatáért. Gondolok itt elnöktársamra, gondnokokra, presbiterekre, harangozóra, karvezetőre, kántorokra, hitoktatókra, gyermekmunkásokra és mindazokra, akik különösebb tiszttség és név nélkül segítették szolgálatomat imádságaikkal és aktív hozzáállásukkal.

S végül hadd szóljak néhány szót az 1993-as év két nagy feladatáról. Az egyik, templomunk belső felújítása, mely óriási anyagi erőpróbat jelent majd gyülekezetünk számára. A másik inkább lelki erőpróba lesz, gyülekezetünk presbitériumának, tisztikarának megválasztása hat esztendőre. Sajnos igaz, amit valaki így fogalmazott: „sokak szemében a presbiter nem más, mint a gyülekezet napszámosa...” Valaki, akit lehet ingyen dolgoztatni, s ha valami nem elképzeléseink szerint történik, lehet kritizálni... Valóban jó lenne a presbiteri szolgálat bibliai tartalmát és méltóságát visszaadni. S ez az egész gyülekezet feladata és felelőssége. Olyan jelöltek kell állítanunk és olyan szolgálattevőket kell választanunk, akik valóban előjáróink lehetnek a következő hat esztendőben. Meggyőződésem, hogy csak ilyen előjáró csapat segítségével tudunk megfelelni az új történelmi helyzetben a missziói parancsból adódó növekvő elvárásoknak. Isten adjon bölcseséget, Szent Lelke erejét és világosságát jelölőknek és jelölteknek, választóknak és megválasztottaknak, hogy egy pillanatra se felejtjük az induló év egész életünket meghatározó vezérgéjét, mely ugyancsak missziói helyzetben fogalmazódott meg: „Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek...!”

Gáncs Péter

Krisztus ügyét segítő keretek

Elhangzott a Deák téri gyülekezet szeretetvendégségén

Gyülekezeti életünk legfontosabb kerete a templom. A templom az az építészeti tér, amelyben Istent tiszteljük, imádjuk, dicsőítjük. Ahol megszólit bennünket. Ahol Istennek Jézus Krisztusban felénk hajló szeretetét eseményekben is, a keresztségben, úrvacsorában megélhetjük.

Milyen legyen ez a „keret”? Két szempontot gondolok fontosnak:

- a templom megjelenése (esztétikai szempont),
- a templom használhatósága (gyakorlati szempont).

Megjelenés:

Az épületnek az a funkciója, hogy az Istennel való találkozás ünnepélyes óráinak adjon keretet, helyet. A templom térformájával, agulatóval készítsen fel erre a találkozásra. Mondhatnánk így is: legyen szép a tér! De milyen a „szép” tér? Díszes? Egyszerű? Bizar? Ezt a fogalmat, hogy „szép”, nem lehet egyszerűen, mindenkor és mindenhol érvényes módon megfogalmazni, meghatározni.

Mi, idősebb építészek Magyarországon három nagyobb stílusváltást éltünk át. Részt vettünk ill. veszünk a „szocreál”, a „modern” és a „postmodern” épületek tervezésében. Van, aki mind a három „stílust”, építészeti kifejezőmódot lelkesen átvette, és úgy érezte, ez az „igazi” kifejezés, így kell alkotni. És ezek is becsülettel építészek, hiszen az építész „divatszaka”. A mindenkor társadalmi és gazdasági, esztétikai környezet hat rá!

A „szép” oldalról nem is tudom megközelíteni a templom megjelenésének kérdését. Bár úgy érzem, az esztétikai megjelenése a templomnak nem lehet egy „öntörvényű” művész egyéni döntésének függvénye. Ami a gyülekezet többségének nem tetszik, az nem lehet alkalmas arra, hogy a korábban említett hangulati előkészítést, megfelelő keretet biztosítani tudja.

A szép megfogalmazása helyett inkább arról gondolkodjunk: miről beszéljen a templom, mint építészeti tér!

Beszélhet az egyház erejéről, gazdagságáról, Erősítheti a misztikus érzést. Kerete lehet az ember transzcendens utáni vágyának. Sok új templomnál kisért ez az utóbbi gondolat: keltsen a tér titokzatos, vallásos élményt!

A keresztyénység azonban nem egyszerűen vallásos élmény megélése. Nem egy misztikus élménynek kell keretet biztosítani. A templom, a keresztyén templom, a Jézus Krisztusban megjelent megváltás, kegyelem megértésének, átélésének helye. Az Isten szeretetének Jézus Krisztusban való megjelenését kell itt felismernünk. Egyben a templomtól a Krisztus követésére való felkészülés, tanulás helye is.

Miről beszéljen hát a templom? Erről a Jézus Krisztusban adott „útról”, megoldásról! Milyen térforma felel meg ennek legjobban? Nem a magam gondolatát mondanám el, csak egy magamévá tett, engem a templomtól kérdésében meghatározó, gondolatot. Ezt számomra Révész István lelkes fogalmazta meg az 1944-ben kiadott „Evangélium templomok” c. könyvben megjelent tanulmányában. Ő az ókeresztyén bazilikáról beszél úgy, mint a keresztyénység tanításának, gyakorlatának adekvát kifejezéséről az építészeti nyelven. Csak néhány gondolatot emelnék ki ebből a tanulmányból.

Az ókeresztyén bazilika bejárata, oromzata az antik városkaput idézi. A belső térnek fő alkotóeleme az út. A „via sacra”. A főhajót a későrómai sztrádához hasonlóan oszlopsoros, oszlopocsarnokos emeletes falak szegélyezik. Az utcát, az utat szimbolizálják. Ezt mutatja az is, hogy az egyik birodalmi város újjáépítésekor a bazilikát a sugárút megmaradt vonalába építették, úgy, hogy az út oszlopai a közéshajó oszlopsorát képezték. A főhajó, a gyülekezet tartózkodási tere, arról beszél, hogy vándorok vagyunk. A gyülekezet „útja” egy cél felé vezet.

A főhajó végén ott az oltár. Az oltár Jézus áldozatáról, kereszthaláláról beszél. Itt nyerhetjük el a bűnbocsánatot az ő testének és véreinek vételével.

Az oltár felett ott a diadalív, az „arcus triumphalis”. Jézus feltámadt! Diadamaskodott a bűnön, halálon!

A diadalív mögött ott az apszisz, ami félgömb kupolájával, az antik világ gondolkodásának megfelelően, a mennyei világot szimbolizálja. Az apszisz mozaikjain jelenik meg a dicsőséges Krisztus, a mennyei Jeruzsálem képe. A templom terének sorrendje világosan tanít: ebből a bűnös világból, életből, Jézus váltásán keresztül, az ő diadalmas feltámadásával juthatunk az üdvösségbe.

Itt az apsziszban van a püspök széke, ahonnan az ígéretek, a tanítás szól a gyülekezetnek. (Sokak számára furcsa az az evangélium templom, ahol a szószék az oltár fölött van. Pedig az első nagy keresztyén templomokban ott volt középen a szószék az apsziszban, bár nem az oltár fölött, hanem az oltár mögött.)

A keresztyén templomnak az ókorban iránya van. Nemcsak azazal, hogy az apszisz felé, a menny felé vezet, hanem azzal is, hogy

az apsziszt kelet felé tájolták. A gyülekezet kelet felé nézett, ahonnan Krisztus visszajövetelét várta.

Azt hiszem, a Jézus középpontú, Jézus Krisztus követni akaró egyház templomának ma is erről kellene beszélni a kövek nyelvén.

Használhatóság:

Egy új templom tervezése az építészeknek nagy lehetőség, és nagy kísértés is. Sokan úgy érzik, itt lehet nagyot, jelentőset, újszerűt alkotni! Nincs rá tervezési irányelv, szigorú technológiai előírás. A tartalmát is olyan sokféleképpen lehet értelmezni. Itt elszabadulhat a fantázia!

Pedig az evangélium templom gyülekezet nélkül haszontalan épület, teher az egyház nyakán. A gyülekezet számára viszont olyan keretet kell biztosítani, amely jól tölti be a funkcióját, jól használható.

Néhány szempont a használhatósághoz:

Jól lehesse látni. Nincs misztikus félhomályra szükség. A gyülekezet jól akarja látni az énekeskönyvet is, és az apróbetűs Bibliát is. Látni kell a lelkesít, de úgy, hogy ne legyen mögötte zavaró fényforrás, ablak, lámpahely, amely káprázatot és fásrasztja a szemet.

Voltam olyan katolikus templomban, ahol centrális kialakításban, a hívek padjai félkörben, színházhoz, előadóteremhez hasonlóan, emelkedő sorokban vették körül az oltárt. Jól lehetett látni, de nagyon zavaró volt ez a kialakítás. Nem nézők vagyunk az istentiszteleten! A lelkes szolgálatával, vezetésével mi, a gyülekezet tartjuk az istentiszteletet. Ezért elképzelhetetlen nálunk istentisztelet gyülekezet nélkül!

Jól lehesse hallani. Az ígéretek, az oltári szolgálat szövegét meg kell érteni. Így tudunk csak résztvenni az istentiszteleten. A mai korban a technika, a hangosítás sokat segíthet. De jobb lenne ha a templom akusztikai kialakítása lenne megfelelő, és nem lenne szükség hangosításra. Had utaljak vissza az ókeresztyén bazilikára. A félköríves apszisz felerősítette, „kivetítette” a püspöki székből és az oltár mögött elhangzó beszédet. Az a véleményem, hogy a mikrofon, az erősítő nem mindig segíti az érthető ígéretek. Hiszen mikrofonnal lehet halkán is beszélni, és a halk beszédet lehet gyorsan mondani. A hangos beszéd, talán a szükséges sűrűbb levegővétel miatt is, tagoltabb, jobban érthető, nagyobb térben, nagyobb hallgatóság számára is. Ezért kellene törekedni a jó akusztikájú templomterekre, hogy ne legyen szükség erősítésre.

Az orgona, az énekkar jól hallhatósága is követelménye a templomnak. Jó lenne ha a kórus az oltár mögötti térben lehetne, mint az első századokban.

Jól érezzük magunkat a templomban. A jó érzéshez hozzátartozik, hogy télen ne fázunk és nyáron ne főjünk meg a templomban. Nem egyszerű kérdés ez! Ha látni akarunk és nagy üvegfelületeket alakítunk ki, különösen a keleti, vagy déli oldalon, akkor nyáron nagyon melegünk lesz, és télen nagy a lehűlés felület. Nem valószínű, hogy a közeljövőben légkondicionálással tudjuk ellátni templomainkat! Nyári időben jó lenne a magas, nagylégtérű templom, hiszen a meleg levegő felszáll. De a meleg levegő télen is felszáll! Így sokkal nehezebb egy ilyen teret temperálni. Különösen vidéki templomainknál probléma a fűtés. Ez elektromos hálózat, általában, nem bír el ekkora terhelést, amekkorát egy fűtés jelent. Drága is! Vezetékes gáz sok helyen nincsen. Ilyenkor komoly probléma, hogy hova tegyük a kéményt? Padok alatt vezetett melegvízfűtést nem ajánlatos alkalmazni, hiszen hetenként csak egyszer van rá szükség. A rendszer szétfagyhat. Még sorolni lehetne a nehézségeket. Ha becsületesen végiggondoljuk, nem biztos, hogy az esztétika lesz a legfontosabb szempont egy templomnál.

A kapcsolódó terek, helyiségek is hozzátartoznak ahhoz, hogy jól érezzük magunkat a templomban. Sok templomnál csak a sekrestye csatlakozik a templomhoz. Sőt, legtöbb vidéki templomunknál még az sem! Nem csatlakozik a templomhoz beszélgetésre alkalmas tér, vízvételi hely, WC-helyiség. Pedig egy csendesnap, egy konferencia alkalmával hosszabb ideig tartózkodnak a hívek a templomban. Azok a templomok az igazán jól használhatók, ahol a gyülekezeti élethez szükséges egyéb helyiségek is egybeépültek a templommal.

Milyen jó lenne, ha az istentisztelet után, a templomból kijőve, ne az utcán találnánk magunkat, hanem egy kertben, vagy olyan fedett helyen, ahol a gyülekezet, mint közösség, tarthatná egymással a kapcsolatot. Akár egy csésze kávé mellett beszélgetve.

Ismét szeretnék utalni az ókeresztyén bazilikára. Itt a templom általában egy átriumról nyílt. Ez a fedett árkádokkal körülvett udvar, a mediterrán éghajlat mellett, teljesen megfelelt az istentisztelet előtti és az aztán folyó gyülekezeti, közösségi élet terének.

A templomról, a „keretről” beszéltem. A jó keret nem nyomhatja el a képet, a tartalmat. A templomnak is aláztatosan szolgálni kell a tartalmat, Jézus Krisztust! Mégpedig méltóan és jól kell szolgálni.

VÁLOGATÁS AZ EVANGÉLIKUS
TEOLÓGIA KÖNYVTÁRÁNAK
1991. ÉVI MAGYAR NYELVŰ GYARAPODÁSÁBÓL

Megjegyzés: a válogatásból – ismertnek tekintve – ezúttal kihagytam az Evangélikus Sajtóosztály által kiadott műveket.

Angelus Silesius: Kerubi vándor. Ford.: Kurdi Imre, Tatár Sándor. Bp. 1991.

Helikon (Helikon stúdió XVI)

Anarchizmus. Vál.: Bozóki András, Sükösd Miklós. Bp. 1991. Századvég (Modern ideológiák)

Bánkúti Imre: A kuruc függetlenségi háború gazdasági problémái (1703-1711). Bp. 1990. Akad. K.

Békéscsaba története I.k. Szerk.: Jankovich B. Dénes, Erdmann Gyula. Békéscsaba 1991. önkormányzat

Benedek István: Hügieia. Az európai orvostudomány története... Bp. 1990. Gondolat

Biblia Kazinczy Ferenc szavaival... Szerk.: Busa Margit. Bp. 1991. Cserépválvi

Botond Ágnes: Pszichológia – avagy a lélek történetiségének tudománya. Bp. 1991. Tankönyvkiadó

Borsos Miklós: Visszanéztem félutamból. Bp. 1989. Széchenyi

Bogdán István: Magyarországi hossz- és földmértékek 1601-1874. Bp. 1990. Akad. K.

Cullmann, Oscar: Az Újszövetség krisztológiája. Ford.: ismeretlen. Bp. 1990. Ref. sajtóoszt. (Nemzetközi teológiai könyv 6.)

Domokos Péter: Sztikútiól Lappóniáig. A nyelvrokonság és az őstörténet kérdéskörének visszhangja irodalmunkban. Bp. 1990. Akad. K.

Domonkos-kódex 1517. A nyelvemlék hasonmása... Bev., jegyz.: Komlóssy Gyöngyi. Bp. 1990. Magyar Nyelvtud. Társ. (Régi magyar kódexek 9. szám)

Dosztojevszkaja, Anna: Emlékeim. Ford.: Bonkáló Sándor. 2., átdolg. kiad. Bp. 1989. Európa (Emlékezések)

Egyházak és vallások a mai Magyarországon. Szerk.: Gesztelyi Tamás. Bp. 1991. Akad. K.

Egymás közt – egymásért. Szerk.: Jelenits István, Tomcsányi Teodóra. Bp. 1990. Róm. kat. egyh. szeretetszolg... (Lelki jelenségek és zavarok)

Emlékkönyv a vizsolyi Biblia megjelenésének 400. évfordulójára. Szerk.: Barcza József. Bp. 1990. Ref. sajtóoszt.

Ende, Magda van der: Imre Lajos élete és teológiai munkássága. Bp. 1990. Ráday

Erikson, Erik H.: A fiatal Luther és más írások. Ford.: Erős Ferenc, Pető Katalin. Bp. 1991. (Társadalomtudományi könyvtár)

Ferdinandy Mihály: Góg és Magóg. A birodalom végnapjai. Bp. 1990. Holnap (Vízöntő könyvek)

Görgey Artúr élete és működése Magyarországon. Katalógus. Szerk.: Simon V. Péter. Bp. 1990. Magyar Nemzeti Múzeum

Greza Ferenc: Német László Tanú-korszaka. Bp. 1990. Szépirod. K.

Hittudományi fakultások és tanintézetek a XX. századi magyar egyetemeken. Bp. 1991. ELTE Soksz. (Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 13.)

Ions, Veronica: Indiai mitológia. Ford.: Simoné Avarossy Éva. Bp. 1991. Corvina (A mítoszok világa)

Jávorszky Béla: Észak-Európa kisebbségei. Bp. 1991. Magvető

Jézus rejtett szavai. Ford.: Hubai Péter, Pröhle Károly, Rugási Gyula. Bp. 1990. Holnap K. (Vízöntő könyvek)

Jung, Carl-Gustav: Analitikus pszichológia. Ford.: Vizi János. Bp. 1991. Göncöl

Kalapács János: A szociológiáról – alapfokon. Bp. 1987. Gondolat

Kelsen, Hans: Tiszta jogtan. Ford.: Bibó István. Bp. 1988. ELTE Bibó István Szakkoll. (Jogfilozófiák – Philosophiae Iuris)

Kisfaludy Katalin: Hogyan írjam meg iskolám történetét? Bp. 1987. Pest Megyei Levéltár (Pest megyei levéltári füzetek 12.)

Legenda Aurea. Vál.: Madas Edit. Bp. 1990. Helikon (Harmonia mundi könyvek)

Lukács János: Az új médiumok társadalmi kérdései. A nemzetközi szakirodalom vál. bibliográfiája. Bp. 1985. Tömegkommunikációs Kutatóközpont (TK könyvtár 4)

Luther Márton: Magnificat. (Mária éneke). Ford.: Takács János. Hódmezővásárhely 1989. fordító

Magyar néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság. Szerk.: Hoppál Mihály. Bp. 1990. Akad. K. (Magyar néprajz nyolc kötetben)

A magyarságtudomány kézikönyve. Szerk.: Kósa László. Bp. 1991. Akad. K.

Márai Sándor: Egy polgár vallomásai I-II. 3., átdolg. kiad. Bp. 1990. Akad. K. – Helikon (Márai Sándor művei)

Marosvásárhely és vártemploma. Szerk.: Medvigy Endre. Bp. 1990. Ráday (A Ráday Gyűjtemény tanulmányai 3.)

Mátyás király 1458-1990. Szerk.: Barta Gábor. Bp. 1990. Akad. K.

Mesterházy Sándor: Kemencesmihályfa, Kemencesmőmjén, Sömjénmihályfa múltjából. Bp. 1990. KSH Számítástechnikai és Ügyvitelszervezési Vállalat

Monumentumok az első háborúból. Szerk.: Kovács Ákos. Bp. 1991. Corvina (Irisz)

Németh Zsigmond: Miatyánk 121 európai nyelven... Bp. 1990. Interart

Neumer Katalin: Határutak. Ludwig Wittgenstein késői filozófiájáról. Bp. 1991. MTA Fil. Int.

Óze Sándor: Bűneiért bünteti Isten a magyar népet? Egy bibliai párhuzam... a XVII. századi... egyházi irodalom alapján. Bp. 1991. Magyar Nemzeti Múzeum (A Magyar Nemzeti Múzeum művelődéstörténeti kiadványa II.)

Pannenberg, Wolfgang: Mi az ember? Korunk antropológiája a teológia fényében. Ford. Boros István, Gáspár Csaba László, Váradai Mónika. Bp.-Luzern 1991. Egyházforum (Egyházforum könyvei 9)

Pannonia régészeti kézikönyve. Szerk.: Mócsy András, Fitz Jenő. Bp. 1990. Akad. K.

Párbeszéd Magyarországgal. Nyugat-európai és tengerentúli magyar tanulmányok. Vál.: Pomogáts Béla. Bp. 1991. Szépirod. K.

Pósfay György: A földön élő egész egyház? Mit tanított Luther Márton az egyház egyetemességéről? I-II. Doktori értekezés 1991. Soksz.

Rahner, Karl: Hit, szeretet, remény... Bp.-Luzern 1991. Egyházforum (Egyházforum könyvei 8)

Révész Imre: Vallomások. Teológiai önéletrajz... 1944-1949. Bp. 1990. Ref. sajtóoszt.

Serédi Jusztinián hercegprímás feljegyzései 1941-1944. Sajtó alá r.: Orbán Sándor, Vida István. Bp. 1990. Zrínyi (Sisak és cilinder)

Sütő András: Sárkány alszik veled. Beszélgetések könyve. Vál.: Ablonczy László. Bp. 1991. Szépirod. K. (Sütő András munkái)

Szabó Lőrinc: Buddha tenyerén. A költő keleti témájú versei. Összeállította: Steinert Ágota. Bp. 1991. Helikon

Szabolcs Ottó: Külföldi tankönyvek magyarságképe. Bp. 1990. Tankönyvkiadó

Szöveg és interpretáció. A. Danto, J. Derrida, H.-G. Gadamer, M. Heidegger, P. d. Man, P. Ricoeur írásai. Vál.: Bacsó Béla. Bp. 1991. Cserépválvi

Tamás, Aquinói: A létezőről és a lényegről. Ford.: Klima Gyula. Bp. 1990. Helikon (Harmonia könyvek)

Takács Béla: Uram hajlékodat, szeretem házatad... Református művészet Magyarországon. Hapák József fotói. Bp. 1991. Officina Nova

Tolnai Vilmos: Beszélgetés az irodalomtudományban. Bp. 1922. – Pécs 1991. Baranya Megyei Könyvtár (Pannónia könyvek) Repr.

Tőkés István: A romániai magyar református egyház élete 1944-1989. Bp. 1990. Magyarságkut. Int. (A magyarságkutatás könyvtára VI.)

Tőkés László: Ahol az Úrnak lelke, ott a szabadság" válogatott – igehirdetéseiből. 1986-1990. Bp. 1991. Ref. sajtóoszt.

Vörös Imre: Természetszemlélet a felvilágosodáskori magyar irodalomban. Bp. 1991. Akad. K.

Watson, Francis: Medici Katalin élete és kora. Ford.: Guthi Erzsébet. 2. kiad. Bp. 1987. Szépirod. K. (Kentaur könyvek)

Dr. Mányoki János

Az evangélikus sajtóosztályon kapható könyvek

Dr. Cserhádi Sándor: A Galáciabeliekhez

Dr. Pröhle K.: Luther Márton négy hitvallása

Dr. Fabiny Tibor:
Tanulmányok a lutheri reformáció történetéből

Scholz László: Jót várj!

Dr. Rédey Pál: A máglya nélküli város

Csepp a tengerben (elbeszélések)

Dr. Podmaniczky Pál: Megszabadított élet

Sánta György: Hit remény szeretet

Veöreös Imre: A középpont felől

Dr. Karner Károly: Időszerű hitvallás

Bálintné Kis Beáta: Tóvá lesz a délibáb

Dr. Pröhle Károly: Az evangélium igazsága

Dr. Karner Károly: Apokalipszis

Veöreös Imre: A harmadik egyházi út

Scholz László: Fények s felhők

Dedinszky Gyula: A Biblia néprajza

Gáncs Aladár: Akinek a szíve lángolt

Reményik Sándor: Isten közelében

Dr. Vajta Vilmos: Hitből fakadó élet

Grünvaldsky Károly: Énekek éneke

Ray, J.: Jövevények és vándorok

Scholz László: Jézussal egy asztalnál

Greiner, A.: Luther Márton:
Az igazság megszállottja

Piper-dr. Bodrog: Betegágyon

KATECHÉTÁKNAK – AZ „EVIVE”-RŐL

1992 nyarán a Norvég Evangélikus Vasárnapi Iskolai Szövetség segítségével – az Országos Egyház rendezésében és támogatásával – az Evangélikus Teológiai Akadémián ill. Otthonban közel ötven résztvevővel gyermekbibliakör-vezetői szemináriumot tartottunk. Erdélyből hat Testvérünk vett részt. A jelenlevők elhatározták; össze kell fognunk annak érdekében, hogy a gyermekbibliakörünk vezetés ügyét mozgalom-má emeljük egyházunkban azzal a céllal, hogy egyesített erőinkkel szervezett önképző és önszervező munkát végezzünk. Még mindig egyénileg alkotjuk meg sokan saját gyermekbibliakörünk tematikáját és segédleteit, gyakorta párhuzamosan és egymástól függetlenül azonos céllal, módon és eredménnyel. A szeminárium 15 résztvevője írásban nyilatkozta ki részvételi szándékát egy megalakítandó egyesületben, ideiglenes néven "Evangélikus Vasárnapi Iskolai Vezetők Egyesületében" (EVIVE). Voltak aggályaink is. Nem veszi-e rossz néven bárki is Egyházunkból, hogy ilyen „független” egyesületet alakítsunk. Megkerestünk mértékadó személyiségeket, tanácsukat kikérve. Két véleményt ismertettünk most, amelyek egybefoglalják az összes megkérdezett elgondolását. A katechetika vezető püspöke kifejezetten javasolta, hogy egyesületi formában dolgozzunk, mert így teljes szabadságfokkal indulhatunk pályázatok elnyeréséért. Lelkészi szakfolyóiratunk szerkesztője hangoztatta annak fontosságát, hogy a munka mozgalmi jellegű legyen. A fenti aggályra pedig az volt a püspöki válasz, hogy az alapszabályba fölvehetjük: az éves beszámoló az Országos Presbitérium elé terjesztjük. Most ott tartunk, hogy az alapszabály megalkotását jogászai kézbe tesszük. A munkát úgy folytatjuk, hogy 1993. június 28. hétfőtől július 3. szombatiig tartunk Evang. Vasárnapi Iskolai Vezetői Szemináriumot. Témák: gyermekbibliakör bábozással (a bábjáték alapismeretei, az egyszemélyes bábszínház, készíthetünk magunk is egyszerűen bábokat, ...), szímbólmány-nyomda előállítás (ábrás gumibélyegzők készítése sajátkezűleg), egyéves tematika közreadása (előkészítőt, legalábbis vázlatot magunknak kell megbeszélés szerint megírunk és a Lelkipásztorban közreadunk. A Szerkesztőség től erre is lehetőséget kapunk.) A gyermekbibliakör szolgálat alapvető kérdéseiről Széll Bulcsú tart előadássorozatot kidolgozott anyaga alapján. (Az egyéves tematika összefoglalójaként Bohus Imrét szeretnénk megnyerni.) Fórumot naponta tartunk az egyéni ötletek és elgondolások közkinccs tétele érdekében, és egymás látásának, igényének megismerésére, valamint a többség szerint alkalmas szervezési és lebonyolítási megoldások kilakítására. Naponként reggel és este áhítatot tartunk. Szeretnénk, ha a tavalyi norvég előadónk idén is szolgálhatna közöttünk. Ennek intézése már folyamataiban van – levelezünk –, de még nem dönt el, hogy sikerül-e.

Az étkezést – előzetes jelentkezés alapján – a Teológus Otthon biztosítja, ugyanígy szállást is (saját ágyneműhuzatot kell hozni). A lényegében önköltségi árról idejében tájékoztatást adunk – lehetőleg az Evangélikus Élet hasábjain. Jelentkezni is az ott leírtak szerint lehet majd – várhatóan ismét a múlt évi mód szerint.

Kérjük a gyermekmunkában érdekelt lelkészeket: lehetőségeik és érdeklődésük szerint vegyenek részt e munkában (a Szemináriumon), és gyülekezettük területén szervezzék a gyermekbibliakörvezetőket, hogy vegyenek részt a Szeminárium munkájában, és hogy az evangélikus vasárnapi iskolai vezetők önkéntes összefogása valóban mozgalommá kibélyesszen. Kérjük fentieket tudatni e vezetőkkel is, és kérjük szépen jelezni, ha valakinek közérdekű anyaga ill. mondanivalója van. (Cím: 1145 Bp. Bosnyák u. 24.)

Havasi Kálmán lelkész

Kéken András életregénye – SEM MAGASSÁG, SEM MÉLYSÉG... címmel jelent meg karácsony előtt Fabiny Tamás könyve, amelyben a néhai Deák téri lelkész életét dolgozza fel olvasmányos formában, sok egyháztörténelmi dokumentummal. A nyolcvan fényképet is tartalmazó könyv első kiadása egy hónap alatt elfogyott, s március folyamán megjelenik a 2. kiadás. A csaknem 400 oldalas könyv ára változatlanul 230 Ft lesz, 15 példánytól a terjesztők 10% engedményt kapnak. Megrendelhető a szerzőnél: Fabiny Tamás, 1102 Budapest, Kápolna u. 14.

Az Ökumenikus Tanulmányi Központ

legközelebb április 22-30 között szervez zarándokutat a Szentföldre. Az út során szakképzett idegenvezetőkkel meglátogatnak az Úr Jézussal kapcsolatos minden emlékhelyet és a zsidók, valamint a mohamedánok legismertebb emlékhelyeit. Részvételi díj 69 ezer forint, ami minden költséget magában foglal. Jelentkezni lehet a Tanulmányi Központban 1114 Bp. Bocskai út 15. III. em. 3. Tel: 166-47-90. Az érdeklődőknek részletes felvilágosítást ad dr. Bajusz Ferenc ny. teológiai professzor, aki már hatszor vezetett ilyen zarándokutat a Szentföldre. Tel: 1484-662.